

สุขที่ได้ธรรม

โดย
พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ่น) และคณะ
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เสนอ
สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ชุดความรู้สังเคราะห์จากการวิจัย

สุขที่ได้ธรรม

โดย

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่่น) และคณะ
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เสนอ

สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต

อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทพ.กฤษฎา เรืองอารีรัชต์

ผู้จัดการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

นพ.ชาญวิทย์ วสันต์ธนารัตน์

ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

คณะผู้วิจัย

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร

(หัวหน้าแผนงานวิจัย)

ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี

(หัวหน้าโครงการวิจัยย่อยที่ ๑)

พระครูพิพิธสุตาทร

(หัวหน้าโครงการวิจัยย่อยที่ ๒)

ดร.จักรกริช สังขมณี

(หัวหน้าโครงการวิจัยย่อยที่ ๓)

พระราชวรมนี

(หัวหน้าโครงการวิจัยย่อยที่ ๔)

ผศ.ดร.วันชัย พลเมืองดี

(หัวหน้าโครงการวิจัยย่อยที่ ๕)

กองบรรณาธิการ

สายชล ปัญญชิต

แพรวนภา ไผ่เครือ

ภูเบศ วณิชขานนท์

รินนา ทากุดเรือ

ปรีวุฒิ ภิญโญสินวัฒน์

นนท์ปวิธ ศรีเทพ

ปีที่พิมพ์

มิถุนายน ๒๕๕๖ จำนวน ๒,๕๐๐ เล่ม

สนับสนุน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จัดพิมพ์โดย

ศูนย์สร้างเสริมสุขภาวะองค์กร (Happy Workplace)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

อาคารศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ เลขที่ ๙๙/๘ ซอยงามดูพลี

แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ ๑๐๑๒๐

ปก

พิจิตร พรหมลี

รูปเล่ม

พิจิตร พรหมลี

พิมพ์ที่

บริษัท ดีไซน์ ดีไลท์ จำกัด

๔๙/๒๓๒ หมู่ ๗ ต.เสาธงหิน อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี ๑๑๑๔๐

โทร. ๐๘๙-๘๑๒-๒๑๔๐

ISBN

978-616-7790-10-7

คำนิยม

หนังสือ **สุขที่ได้ธรรม** เกิดขึ้นจากความร่วมมือของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทำการศึกษาวิจัยระบบการบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์ในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างชุดความรู้อันจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่คณะพระคุณเจ้า นำโดย พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระราชวรมนี (พล อาภาภโร) คณบดีคณะพุทธศาสตร์ พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร (อบอู่่น) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนคณาณักวิจัยทั้งพระสงฆ์และฆราวาสจากหลายสถาบันการศึกษา ที่ได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อศึกษาวิจัยและถอดชุดองค์ความรู้ภายใต้แนวคิด สุขตามหลักพระพุทธศาสนา

หนังสือ **สุขที่ได้ธรรม** เล่มนี้ได้รวบรวมแนวทางการสร้างสุขภาวะตามแนวพุทธศาสนา อันได้แก่ ๑) การสร้างความสุขตามแนวพระสงฆ์สายปฏิบัติ ๒) การสร้างความสุขตามแนวพระสงฆ์สายพัฒนา ๓) การสร้างความสุขตามแนวพระสงฆ์กลุ่มเน้นการสื่อสารกับสังคมแบบสมัยใหม่ ๔) การสร้างความสุขตามแนวทางการจัดการศึกษาขององค์กรคณะสงฆ์ไทย ๕) การสร้างความสุขตามแนวทางการปกครององค์กรคณะสงฆ์ไทย ซึ่งแต่ละแนวทางนั้นต่างมีจุดเด่นและสามารถนำมาประยุกต์กับการใช้ชีวิตประจำวันในสังคมที่มีความหลากหลายทางความคิดและวิถีชีวิตเช่นในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

สำหรับพระสงฆ์ นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา ตลอดจนประชาชนทั่วไปแล้ว หนังสือ **สุขที่ได้ธรรม** จะสามารถช่วยสร้างองค์ความรู้ที่เป็นตัวอย่างเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมไทยปัจจุบัน นอกจากนี้

ยังสามารถใช้แนวทางการสร้างความสุขตามแนวพุทธศาสนาดังกล่าวไปเป็นเครื่องมือในการเจริญสติ และยกระดับคุณภาพจิตใจ รวมทั้งสร้างความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรอย่างมีความสุขได้อีกด้วย

ท้ายที่สุดสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ขอขอบพระคุณในความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะสงฆ์จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนนักวิชาการจากสถาบันต่างๆ ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานวิจัย ซึ่งจะเป็นองค์ความรู้สำคัญในการทำความเข้าใจองค์กรคณะสงฆ์ไทย และการต่อยอดการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการตลอดจนการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ในระดับพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งเป็นความตั้งใจของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่จะร่วมมือกันผลักดันต่อไปในอนาคต

รศ.ดร. วสันต์ วรรณ

นพ.ชาญวิทย์ วสันต์ธนารัตน์

ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๖

คำนำ

หนังสือ “สุขที่ได้ธรรม” เป็นหนังสือที่ได้มาจากการสังเคราะห์โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” ซึ่งเป็นโครงการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทเรียน การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม และองค์ความรู้จากกิจกรรม/โครงการพัฒนาของพระสงฆ์ องค์กรทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการของพระสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนาในด้านการเรียนรู้ การปรับตัว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาองค์กร และการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่นำไปสู่การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้และประโยชน์สุขตามแนวพระพุทธศาสนา โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การได้สรุปบทเรียน องค์ความรู้ การประยุกต์หลักพุทธธรรม และการบริหารจัดการองค์กรทางพระพุทธศาสนาตามเป้าหมายของพระพุทธศาสนาที่ว่า “เพื่อประโยชน์และความสุขของคนหมู่มาก” ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ สนใจถึงกระบวนการทำงานของพระสงฆ์ในสังคมไทยว่า ท่านเหล่านั้นได้สร้างประโยชน์ เกื้อกูลและความสุขให้กับสังคมไทยหรือไม่อย่างไร ซึ่งจากการศึกษาพระสงฆ์ ใน ๕ กลุ่มใหญ่ ได้แก่ พระสงฆ์กลุ่มที่เน้นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน กลุ่มการจัดการศึกษา กลุ่มพระสังฆพัฒนาเพื่อชีวิตและชุมชน กลุ่มพระนักเผยแผ่ หรือขบวนการพุทธใหม่ และพระสงฆ์ด้านการปกครอง ผลการศึกษา ก็พบว่า พระสงฆ์ในสังคมไทยได้สร้างประโยชน์และความสุขให้กับพุทธศาสนิกชน และสังคมไทยได้หลากหลายมิติ เป็นความสุขที่ได้ทำในสิ่งที่ เป็นความสุขหรือสุขที่ได้ธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมและการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ นพ.ชาญวิทย์ วสันต์ธนารัตน์ ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ได้สนับสนุนโครงการวิจัยนี้ เพื่อนำไปสู่ “การเปิดพื้นที่ทางสังคมและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา” ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาบุคคลและสังคมบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย

ขอกราบขอบพระคุณ พระพรหมบัณฑิต อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ให้แนวคิดและสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าวิจัยเป็นอย่างดี ทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณคณาณักวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาทิ พระราชวรมนี พระครูพิพิธสุตาทรร ผศ.ดร.วันชัย พลเมืองดี ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี ดร.จักรกริช สังขมณี และคณาณักวิจัยทุกท่าน ที่ช่วยกันศึกษาวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนาทั่วประเทศ แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้เห็นทิศทางการบริหารจัดการ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม และการเสริมสร้างเครือข่ายของคณะสงฆ์ไทย

คุณงามความดีที่เกิดจากความมีอุทิศสาคะวิริยะในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ขอน้อมบูชาพระมหาเถระ พระสงฆ์ และนักปราชญ์ ผู้มีสติปัญญาอันเฉียบแหลมในการให้ธรรมะที่มีคุณค่าและมีความหมายประดุจดั่งประทีปที่ส่องแสงในยามค่ำคืนอันมืดมิดให้ความคิดและปัญญาต่อพุทธศาสนิกชนและสังคมไทย.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอู่) และคณะ

๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

คำนิยม	(๓)
คำนำ	(๕)
สารบัญ	(๗)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
บทที่ ๒ ความสุขหลากหลายมุมมอง	๗
ความสุขกับแนวทางการพัฒนาประเทศ	๗
ความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา	๑๙
มรรควิธีแห่งความสุขเชิงพุทธ	๒๔
ตัวชี้วัดความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา	๓๐
บทที่ ๓ ความสุขที่ได้เข้าถึงธรรม	๓๕
วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม : ต้นแบบแห่งการพัฒนาสมาธิและปัญญา สู่สังคม	๓๙
วัดหนองป่าพง : เส้นทางปฏิบัติธรรมจากภูมิปัญญาไทยสู่สันติสุขสากล	๔๑
สวนโมกขพลาราม : หนึ่งในเสาหลักทางปัญญาของพระพุทธศาสนา ในสังคมไทย	๔๓
วัดสนามใน : ธรรมปฏิบัติเพื่อการยกระดับจิตใจและปัญญา	๔๕
วัดพระธรรมกาย : พุทธสมัยใหม่เพื่อสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง	๔๖
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ : เห็นพอง-ยุบก็พบสุขได้	๔๗
มรรควิธีแห่งการปฏิบัติเพื่อความสุขทางจิตใจและปัญญา	๕๐

บทที่ ๔ ความสุขคือการแบ่งปัน : เมื่อแบ่งปันแล้วเกิดความสุข	๕๓
พระอุดมประชากร (อลงกต ติกุปญโญ) : แบ่งปันความสุขด้วยการ ดูแลผู้ติดเชื่อเอดส์	๕๘
พระอาจารย์สุบิน ปณีโต : มีสัจจะ มีทรัพย์สินบารวยความสุข	๖๐
พระครูพิทักษ์นันทคุณ : ความสวยงามของขุนเขาและป่าไม้ คือ ความสุขที่สัมผัสได้	๖๑
พระครูสุภาจารย์วัฒน์ : คุณภาพชีวิต คุณภาพคน ความสุขแบบคนโยโสธร	๖๓
เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือ : พุทธธรรม นำปัญญา พัฒนาท้องถิ่น	๖๕
กลุ่มเสขิยธรรม : ความแตกต่างมีไขหนทางปิดกั้นความสุข	๖๘
เครือข่ายพระสงฆ์พิทักษ์วัฒนธรรม : ศิลปวัฒนธรรม คือความงาม และความสุขของสังคม	๗๑
มรรควิธีแห่งการปฏิบัติเพื่อชีวิตและชุมชนเป็นสุข	๗๔
 บทที่ ๕ ขบวนการพุทธใหม่: ความสุขกับการได้สติและการให้สติแก่สังคม	๗๗
แมซีคันสนีย์ เสถียรสุด และเสถียรธรรมสถาน : ธรรมะกับการสร้าง ความสุขเพื่อประชาสังคม	๘๒
พระราชมงคลวิทย์ วิทยาลัยศาสนทายาทและโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย : ความสุขที่เกิดจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการเรียนรู้	๘๔
ว.วชิรเมธี สถาบันวิมุตตยาลัย : การสร้างความสุขกับการให้สติ และสันติภาพแก่สังคม	๘๖
พระมหาสมปอง ตาลปุตโต และกลุ่มธรรมะเดลิเวอรี่ : ความสุขแห่งธรรม ในชีวิตประจำวัน	๘๙
กลุ่มหมู่บ้านพลัม ประเทศไทย : ความสุขแห่งความเมตตาและปัจจุบันขณะ	๙๓
บทสรุป: ความสุขที่มาจากการสื่อสารสังคมด้วยสติ	๙๖

บทที่ ๖ สุขที่ได้เรียนรู้ : การเรียนรู้แบบมีความสุขเชิงพุทธ	๑๐๓
เกริ่นนำการศึกษาเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย	๑๐๓
การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี-นักธรรม : ศาสนทายาท	
ศาสนธรรม บนเส้นทางการศึกษา	๑๐๙
การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา : เรียนรู้เพื่อสร้างรากฐาน	
ของชีวิต	๑๑๓
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทย	๑๑๘
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	๑๒๐
การเรียนรู้แบบมีความสุขเชิงพุทธ	๑๒๓
 บทที่ ๗ ความสามัคคีของหมู่คณะ คือ ความสุขของสังคม	๑๓๑
เกริ่นนำการปกครองคณะสงฆ์ไทย	๑๓๑
พันธกิจงานพระศาสนาของคณะสงฆ์ในสังคมไทย	๑๓๔
พุทธธรรม วัฒนธรรม ประเพณี ความสามัคคี : คือการสร้างสุข	
ของคณะสงฆ์ในระดับจังหวัด	๑๓๗
มรรควิธีการบริหารของคณะสงฆ์เพื่อความสุขของประชาชน	๑๔๑
 บทที่ ๘ บทส่งท้าย สุขเพิ่ม เมื่อเริ่มธรรม	๑๔๕
 บรรณานุกรม	๑๔๗
เกี่ยวกับคณะผู้วิจัย	๑๕๔

บทที่ ๑

บทนำ

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ, ดร.

หนังสือ “**สุขที่ได้ธรรม**” เล่มนี้ เป็นหนังสือที่สรุปจากแนวคิด หลักการ และผลการศึกษาวิจัย ของโครงการวิจัยเรื่อง “**การพัฒนาระบบการบริหาร จัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**” ซึ่งเป็นโครงการเกิดขึ้นด้วยการเห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร คือ พระสงฆ์ และองค์กรทางพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นผู้ที่บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้นำทางจิตวิญญาณและการพัฒนาของสังคมไทย การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้เชิงพุทธตลอดจน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระสงฆ์และประชาชนในสังคม เพื่อให้พระสงฆ์ และองค์กรทางพระพุทธศาสนามีระบบการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีพลังความสามารถในการที่จะดำเนินการตาม หลักการของพระพุทธองค์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกท่านจงจาริกไปเพื่อ ประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญในการ พัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เกิดประโยชน์และความสุขของผู้คนในสังคม

โครงการวิจัยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษา วิเคราะห์บทเรียน การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม และองค์ความรู้จากกิจกรรม/โครงการพัฒนาของพระสงฆ์ องค์กรทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เพื่อขยายผลไปสู่ระดับนโยบายและการดำเนินการของภาคีที่เกี่ยวข้อง ๒) เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการของพระสงฆ์และองค์กร ทางพระพุทธศาสนาในด้านการเรียนรู้ การปรับตัว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาองค์กร และการสร้างเครือข่ายทางสังคม ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้ของพระสงฆ์และประชาชนในสังคมไทย และ ๔) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายและกระบวนการบริหารจัดการขององค์กรทางพระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ ทั้งด้านแนวคิด กระบวนการ และกลไกการจัดการที่นำไปสู่การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้และประโยชน์สุขตามแนวพระพุทธศาสนา โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การได้สรุปบทเรียนองค์ความรู้ การประยุกต์หลักพุทธธรรม การศึกษารูปแบบกิจกรรมการพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนา การพัฒนารูปแบบ กระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การสร้างเครือข่ายทางสังคม และการบริหารจัดการองค์กรทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการส่งเสริมการจัดการความรู้ การพัฒนากระบวนการและกลไกในการจัดการเครือข่ายขององค์กรทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้และการสร้างประโยชน์สุขตามแนวพระพุทธศาสนา

จากเป้าหมายของพระพุทธศาสนาที่ว่า “เพื่อประโยชน์และความสุขของคนหมู่มาก” นั้น จึงเป็นที่มาของการศึกษาครั้งนี้ว่า พระสงฆ์ในสังคมไทยได้สร้างประโยชน์เกื้อกูลและความสุขให้กับสังคมไทยหรือไม่อย่างไร ซึ่งจากการศึกษาพระสงฆ์ใน ๕ กลุ่มใหญ่ ได้แก่

๑) กลุ่มพระสงฆ์และองค์กรพระพุทธศาสนาที่เน้นการเผยแผ่พุทธธรรมในแนวปฏิบัติ ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความรู้และการปฏิบัติในเชิงจิตใจและปัญญา เช่น สายสวนโมกขพลาราม จ.สุราษฎร์ธานี สายวัดหนองป่าพง จ.อุบลราชธานี สายวัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม จ.ราชบุรี สายวัดพระธรรมกาย จ.ปทุมธานี และวัดมหาธาตุฯ กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

๒) กลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อชีวิตและสังคม ที่ปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ (พระสุบิน ปณีโต)

จ.ตราด วัดพระบาทน้ำพุ จ.ลพบุรี กลุ่มเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาภาคเหนือ และภูมิภาคต่างๆ ซึ่งเน้นการพัฒนาสังคมและชุมชน

๓) กลุ่มพระสงฆ์และองค์กรสายเผยแผ่ที่มีการถ่ายทอดหลัก พุทธธรรมผ่านการสื่อสารทางสังคม หรือกลุ่มขบวนการพุทธใหม่ เช่น กลุ่มเสถียรธรรมสถาน สถาบันวิมุตตยาลัย (ว.วชิรเมธี) กลุ่มหมู่บ้านพลัม (ติช นัท ฮันห์) รวมทั้งกลุ่มองค์กรทางพุทธศาสนาที่มีการศึกษาร่วมกับ ศาสตร์การบริหารจัดการสมัยใหม่ขององค์กรภาครัฐและเอกชนในสังคมไทย เป็นต้น

๔) กลุ่มพระสงฆ์และองค์กรพระพุทธศาสนาสายการศึกษา จาก ระบบดั้งเดิมที่เป็นองค์กรหลักในการส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย เช่น กลุ่มการศึกษาสาय่นักรธรรม-บาลี กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก สามัญ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง และกลุ่มการศึกษาสงเคราะห์ (เช่น วัดสระแก้ว จ.อ่างทอง) ซึ่งเน้นการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย เป็นต้น

๕) กลุ่มพระสงฆ์และองค์กรคณะสงฆ์สายการปกครอง ที่ดำเนินการ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีโครงสร้างการบริหารจัดการตั้งแต่ในระดับ ภูมิภาค จังหวัด จนไปถึงในระดับตำบล โดยมีบทบาทหลักในการดูแลพระสงฆ์ และองค์กรทางพระพุทธศาสนาในภาพรวมทั่วประเทศ โดยในการศึกษาค้นคว้า มุ่งการศึกษาในระดับภาคและจังหวัด ๔ จังหวัด คือ เชียงราย นครสวรรค์ กาญจนบุรี และนครราชสีมา

ผลการศึกษาก็พบว่า พระสงฆ์ทั้ง ๕ กลุ่ม สามารถประยุกต์ใช้หลัก พุทธธรรมในการเสริมสร้างประโยชน์และความสุขให้กับประชาชนใน สังคมไทยได้เป็นอย่างดี

พระสงฆ์สายที่เน้นการเผยแผ่พุทธธรรมในแนวปฏิบัติ สามารถนำหลัก การพัฒนาจิตใจและปัญญาไปส่งเสริมให้ประชาชนได้เจริญจิตภาวนาจนเกิด

ความรู้ ความเข้าใจและได้เข้าถึงธรรมของพระพุทธองค์จนเกิด “ความสุขที่ได้เข้าถึงธรรม” และ “ความสุขภายในจิตใจ” มีปัญญาเป็นเครื่องกำกับในการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา ทำให้มีการเจริญจิตตภาวนาของประชาชนที่หลากหลาย

พระสังฆพัฒนาในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ได้เสริมสร้างความสุขให้กับประชาชนผ่านกิจกรรมการพัฒนาและวิถีแห่งวัฒนธรรมเป็นความสุขที่มาจาก การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนและชุมชน “เป็นความสุขจากการให้ และแบ่งปัน” จนเกิดเครือข่ายทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อมและ ขบวนการทางสังคมที่มีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชน

พระสงฆ์และองค์กรเผยแผ่ที่มีการถ่ายทอดหลักพุทธธรรมผ่านการ สื่อสารทางสังคม หรือกลุ่มขบวนการพุทธใหม่อย่างเช่น ท่าน ว.วชิรเมธี มีความสุขที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการให้สติแก่สังคม มีความสุขที่ได้เสริมสร้าง สันติสุขภายในของบุคคลและสร้างสันติภาพแก่สังคมเป็น “ความสุข แห่งการมีสติ” หากปราศจากการให้สติแก่กันละกันแล้ว สังคมย่อมมีความ วุ่นวาย

พระสงฆ์สายการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา ภาษาบาลี นักธรรม ปริยัติธรรมสามัญ ล้วนมีความสุขที่ได้เสริมสร้าง การเรียนรู้แก่เยาวชนคนในสังคมมี “ความสุขกับการสร้างรากฐานของชีวิต” หากปราศจากการเรียนรู้ ชีวิตย่อมเป็นเสมือนความมืดบอดแห่งปัญญา ฤกอวิชชาครอบงำจิตใจ เห็นถูกเป็นผิดและเห็นผิดเป็นถูก

“ความสุขเกิดจากความเรียบง่ายดังแห่งหมู่คณะ” เป็นความปรารถนาของพระสงฆ์สายการปกครองที่มีบทบาทและหน้าที่ตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เพื่อช่วยให้หมู่แห่งสังฆะ มีความเรียบง่าย ดั่งงาม สร้างประโยชน์เกื้อกูลต่อการเรียนรู้และการเจริญจิตตภาวนา

พระสงฆ์ในสังคมไทยทุกหมู่เหล่าไม่ว่าจะทำหน้าที่ในด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ เช่น ส่งเสริมการศึกษา การปกครอง เผยแพร่พุทธธรรม เป็นต้น ล้วนก็อยู่ภายใต้แนวคิดของการสร้างประโยชน์และความสุขแก่ปวงชน เป็นสำคัญ “ความพ้นจากทุกข์และเข้าถึงความสุข” เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องดำเนินเนินการตามหลักพระธรรมวินัย ฉะนั้นหนังสือเล่มนี้ จึงเกิดด้วยการมองในเรื่องของการสร้างความสุขและประโยชน์เกื้อกูล และเพื่อคุ้มครองชีวิตที่ตีรวมกัน

บทที่ ๒ กล่าวถึง “ความสุขหลากมุมมอง” ในมิติของการพัฒนา และมรรควิธีการสร้างความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาบุคคลและสังคมว่ามี “ความสุข” เป็นเป้าหมายของการพัฒนา หากใช้การแข่งขันด้วยวัตถุนิยมหรือความสุขในเชิงหฤหรรษ์ที่มักติดอยู่ในรูป รส กลิ่น เสียง ที่แปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ไม่ถือว่าเป็นความสุขที่แท้จริง เพราะเป็นแต่เพียงความสำราญชั่วคราวที่ตั้งอยู่ไม่นานต้องอาศัยการพึงพิงวัตถุนิยมหรือเงื่อนไขจากปัจจัยภายนอกอยู่ตลอดเวลา ซึ่งหากไม่สามารถรู้เท่าทัน ตามสภาวะความเป็นจริงเหล่านั้นก็ย่อมไม่สามารถหลุดพ้นจากความต้องการที่กระตุ้นเร้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุดได้

บทที่ ๓ กล่าวถึงความสุขที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติทางจิตใจและปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา ที่มีพระสงฆ์สายปฏิบัติได้นำทางเพื่อข้ามพ้นไปสู่การยกระดับจิตใจและปัญญาของบุคคลและสังคม เพื่อเป็นความสุขที่สัมพันธ์กับความรู้อริยสัจทางจิตใจ มีลักษณะสงบและดำรงอยู่ที่ยาวนาน เกิดภาวะแห่งการปล่อยวางและเข้าใจในชีวิต

บทที่ ๔ กล่าวถึงความสุขของการที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีของกลุ่มในสังคมที่ยังรอคอยการเสริมสร้างพลังแห่งจิตใจและปัญญา การดูแลผู้ป่วยเอดส์ การส่งเสริมให้เกิดสัจจะในการออมทรัพย์ ล้วนเป็นการทำงานของพระสงฆ์

นักพัฒนา ที่ปรารถนาให้ชาวบ้านมีความสุขบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง และการแบ่งปันในสังคม

บทที่ ๕ กล่าวถึงความสุขของการให้สติและศิลปะในการดำรงชีวิต ตามแนวพระพุทธศาสนา ท่าน ว.วชิรเมธี และพระสงฆ์รุ่นใหม่หลายท่าน พยายามสร้างเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และมีสติในการดำรงชีวิต ท่ามกลาง ความสับสนวุ่นวายในการใช้ชีวิตของผู้คนในสังคมสมัยใหม่

บทที่ ๖ กล่าวถึงความสุขของการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ต่อเนื่อง มายาวนานในสังคมไทยและสากลโลก โดยมีพระสงฆ์ด้านการศึกษาเป็น ผู้เสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ ถึงแม้ว่าคนในสังคมจะเรียนรู้ศาสตร์ต่างๆ อย่างมากมาย แต่หากขาดศาสตร์ของการใช้ชีวิตและการมีจริยธรรมกำกับ ในการทำงานและการใช้ชีวิต บุคคลผู้นั้นก็เป็นเสมือนคนตาบอดหนึ่งข้าง ที่มองสิ่งต่างๆ โดยไม่สมบูรณ์

บทที่ ๗ กล่าวถึงความสุขที่เกิดจากความเรียบง่ายดีงามของหมู่คณะ ที่คณะสงฆ์ด้านการปกครองและสังคมต้องการให้เกิดขึ้น แม้มีเพียงความ สามัคคีเพียงน้อยนิด ความสุขของสังคมก็เกิดขึ้นได้ การปกครองมิได้มีเพื่อ วางกฎระเบียบในการทำลายหรือจำกัดคนชั่ว หากแต่เป็นเครื่องส่งเสริมให้ คนทำความดีงาม มีการจัดการและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน

บทส่งท้าย “สุขเพิ่ม เมื่อเริ่มธรรม” ทำในสิ่งที่ถูกต้องเป็นธรรม ทำหน้าที่ ของตนเองให้สมบูรณ์ แล้วความสุขจะเกิดขึ้นในทุกขณะของการทำงาน และการใช้ชีวิต

บทที่ ๒

ความสุขหลากหลายมุมมอง

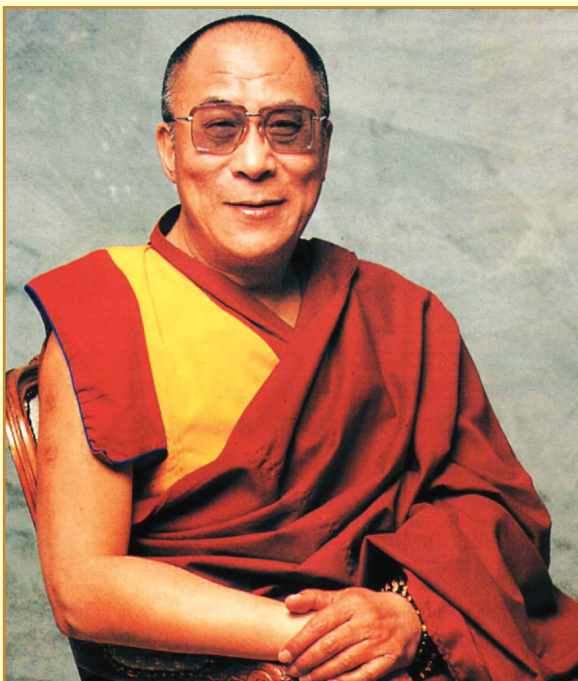
พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ, ดร.

ความสุขกับแนวทางการพัฒนาประเทศ

ปัจจุบันหลายประเทศได้นำแนวคิดเรื่อง “ความสุข” มาเป็นกรอบคิดในการพัฒนาประเทศ โดยมีการกำหนดดัชนีชี้วัดความสุขขึ้นมาเพื่อบ่งบอกว่า ความสุข คือ เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาที่ประเทศและผู้คนจะไปถึง ความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการแสวงหา การพัฒนาในมิติต่างๆ จึงมุ่งเน้นการตอบสนองความสุขแก่มวลมนุษยชาติ จากการสำรวจข้อมูลสถิติทางสังคมระบุว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรม ไม่ได้มีส่วนช่วยการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีทางสังคม (Social Well Being) หรือมีความสุขแต่อย่างใด ในหลายกรณีกลับเป็นตัวสร้างปัญหาเพิ่มมากขึ้น ดังเช่น สังคมในประเทศอเมริกา พบว่า คนมีความสุขเพิ่มขึ้น อัตราการฆ่าตัวตาย ปัญหาอาชญากรรมและความรุนแรงเพิ่มสูงขึ้นเป็นเท่าตัว (วิทยากร เชียงกูล, ๒๕๔๘) องค์การสหประชาชาติ (UN) จึงได้ตั้งข้อสังเกตว่า การใช้รายได้เฉลี่ยต่อหัวเพื่อวัดความยากจนนั้น อาจไม่ได้สะท้อนความสุข ความทุกข์ที่แท้จริง เพราะการมีรายได้สูง ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะมีรายได้จากสินค้าและบริการที่ไม่ได้ก่อให้เกิดความสุขก็ได้ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าฟิตร่างกาย ค่าก่อสร้าง ค่าซ่อมแซม อันเกิดจากวินาศกรรม หรือแม้แต่การบริการตนเองในบ้านที่ถูกนำมาตีราคาเป็นตัวเงิน ก็รวมอยู่ในรายได้ของประเทศทั้งสิ้น (เสรี สีสาลย์, ๒๕๔๖) ปัญหาอันเกิดจากผลพวงของการพัฒนาที่ขาดความสมดุลนี้จึงไม่สามารถนำพาพัฒนาประเทศสู่ความอยู่ดีมีสุขได้อย่างแท้จริง เป้าหมายแห่งการพัฒนาเพื่อให้ได้มาซึ่ง “ภาวะแห่งความเป็นสุข”

หรือ “**สุขภาพะ**” ของมนุษย์อย่างยั่งยืนจึงต้องพิจารณาองค์ประกอบในมิติต่างๆ อย่างรอบด้านทั้งสุขภาพะทางกาย (Physical Health) สุขภาพะทางจิต (Mental Health) สุขภาพะทางสังคม (Social Health) และสุขภาพะทางจิตวิญญาณ (Spiritual Health)

เมื่อกล่าวถึงประเทศที่นำแนวคิดเรื่องความสุขมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศ หลายคนจะนึกถึงประเทศภูฏาน ซึ่งเป็นประเทศที่ได้จัดทำดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness : GNH) มาเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศ หลังจากที่สมเด็จพระราชาธิบดี JigmeSingyeWangchuck กษัตริย์แห่งประเทศภูฏานได้แสดงพระราชประสงค์ที่จะให้ภูฏานได้ใช้หลักแห่งความสุข จากการที่พระองค์ได้แนวคิดและข้อชี้แนะขององค์ดาไล ลามะหรือทางพระพุทธศาสนาที่มองว่า ความสุขในเชิง Happiness เป็นความสุขที่สัมพันธ์กับความรู้สึกทางจิต (Mind) และ ใจ (Heart) มีลักษณะสงบและดำรงอยู่ที่ยาวนาน และความรู้สึกบรมสุข คือ ภาวะแห่งการปล่อยวาง (Stage of liberation) ที่ปราศจากความรู้สึกทุกข์ทรมาน (Suffering) ซึ่งแตกต่างไปจาก ความสุขเชิงหฤหรรษ์ (Pleasure) ที่มักติดอยู่ในรูป ปรส กลิ่น เสียง ที่แปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็วทุกขณะจึงไม่ถือว่าเป็นความสุขที่แท้จริง (Authentic Happiness) เพราะเป็นแต่เพียงความสำราญชั่วคราวที่ดำรงอยู่ไม่นานต้องอาศัยการพึ่งพิงวัตถุหรือเงื่อนไขจากปัจจัยภายนอกอยู่ตลอดเวลา ซึ่งหากไม่สามารถรู้เท่าทันตามสภาวะความเป็นจริงเหล่านั้นก็ย่อมไม่สามารถหลุดพ้นจากความต้องการที่กระตุ้นเร่งเร้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุดได้โดยหากโชคไม่เอื้ออำนวยหรือไม่เป็นดังที่คาดหวังก็ทำให้ต้องประสบกับความทุกข์ร้อนใจมากน้อยแตกต่างกันไป โดยไม่สามารถเรียนรู้จักสร้างภาวะความสุขจาก “**ความพอเพียง**” ได้

องค์ดาไลลามะ

ประเทศภูฏาน

แนวคิดการพัฒนาบนพื้นฐานความสุขของประเทศภูฏานดังกล่าว ได้รับการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ที่ได้ร่วมกำหนดนโยบายการพัฒนาอันตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) ส่งเสริมการรักษาระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้สม่ำเสมอโดยพื้นฐานของการแบ่งสรรทรัพยากรให้เท่าเทียมและยุติธรรม ๒) คุ้มครองดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ๓) ส่งเสริมการพัฒนาด้านวัฒนธรรม และ ๔) สถาปนาเส้นทางการปกครองประเทศอันดีงาม โดยได้กำหนดเกณฑ์เพื่อใช้วัดความสุข คือ การพัฒนามนุษย์ การอนุรักษ์วัฒนธรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่สมดุลและเป็นธรรม และการมีธรรมาภิบาลที่ดี (เจษณี สุขจิรัตติกาล, ๒๕๕๘)

จากการกำหนดองค์ประกอบดัชนีความสุขข้างต้นจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวัดผลกระทบใน ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านสุขภาพ (Health Impact) คนที่มีความสุขมีแนวโน้มที่จะมีอายุยืน ๒) ด้านวิสาหกิจ (Enterprise Impact) การพัฒนาบุคคลสนับสนุนให้เกิดเศรษฐกิจบนฐานของความคิดสร้างสรรค์ ๓) ด้านความเป็นพลเมือง (Citizen Impact) ความสุขจะทำให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกิดการปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นรวมถึงการมีมิตรไมตรีต่อกัน และ ๔) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม (Ecological Impact) คนที่มีความพึงพอใจกับสิ่งที่ตนเองมีอยู่จะมีแรงขับเคลื่อนความต้องการน้อย รวมทั้งจะทำให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แทนการบริโภคที่เพิ่มขึ้นการสร้างเกณฑ์ชี้วัดความสุขของประเทศภูฏานจึงเป็นการสร้างความสมดุลระหว่างวัตถุนิยม (materialism) และจิตวิญญาณนิยม (spiritualism) โดยเน้นการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมีสติ อีกทั้งยังเป็นตัวชี้วัดที่ครอบคลุมบูรณาการรอบด้านโดยเป็นทั้งการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมวัฒนธรรมและ

ธรรมาภิบาลรวมเข้าด้วยกัน โดยมีหลักฐานคิดจากหลักการทางพระพุทธศาสนา คือ ทางสายกลาง ความพอดี พอเพียง (เสรี พงศ์พิศ, ๒๕๔๘)

ดัชนีวัดความสุขแห่งชาติ (GNH) ของภูฏาน สามารถนำไปสู่แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและการนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมต่างๆ ได้ โดยจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งจากรัฐบาล นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจ สื่อมวลชนและภาคประชาชนซึ่งตัวชี้วัดความสุขมวลรวมประชาชาติของประเทศภูฏานสามารถแบ่งเป็น ๓ ระดับ (พ.ญ.ทานทิพย์ อารังวรารกุล, ๒๕๔๗) คือ

๑) ระดับปัจเจกบุคคลที่มีความสุขทั้งจากภายในและภายนอกที่อิงอาศัยความดีงามของบุคคลในการพัฒนาตนเองและสังคมเพื่อการดำรงอยู่อย่างมีความสุข

๒) ระดับองค์กร เน้นการสร้างองค์กรที่มีความสุข การเสียสละของบุคคลในองค์กร เพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมีความสุข

๓) ระดับภาพรวมคือการพัฒนาประเทศที่มีความสมดุลในด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการที่เป็นธรรม

ในสังคมไทยได้มีการนำแนวคิดเรื่องความสุขโดยยึดหลัก **“ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”** ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระราชทานไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๗ มาเป็นแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับประเทศ มุ่งส่งเสริมการพัฒนาและการบริหารให้ดำเนินไปในทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ในการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดยเฉพาะในการ

พัฒนาและบริหารประเทศนั้นได้ทรงเน้นเรื่องของการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนในทิศทางที่เหมาะสมสอดคล้องกับ วิถีชีวิตแบบไทย แล้วจึงพัฒนาในขั้นที่สูงขึ้นต่อไปซึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน ให้กับประเทศสามารถพึ่งตนเองและลดความเสี่ยงอันเกิดจากการพัฒนาที่ ขาดความสมดุลได้ ดังพระบรมราโชวาทในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ว่า

“..เมื่อปี ๒๕๑๗ ...วันนั้นได้พูดว่าเราควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าประเทศพอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ..เศรษฐกิจ พอเพียงนี้ขออย่าว่าเป็นทั้งเศรษฐกิจหรือความประทุติที่ทำอะไรเพื่อให้ เกิดผล โดยมีเหตุและผลคือ เกิดผลนั้นมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดี ให้ผลที่ออกมา คือ สิ่งที่ดีติดตามเหตุ การกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้นก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดีแปลว่ามีประสิทธิภาพ ดีแปลว่ามีประโยชน์ ดีแปลว่าทำให้มีความสุข...ทั้งหมดนี้..ก็คือเศรษฐกิจ พอเพียงนั่นเอง เศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ย้าแล้วแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Self-sufficiency economic ใครต่อใครว่าไม่มี sufficiency economic แต่ว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ คือ หมายความว่าประหยัด แต่ไม่ใช่ชี้เหนียว ทำอะไรมีความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยเหตุด้วยผล จะเป็นเศรษฐกิจ พอเพียงแล้วทุกคนจะมีความสุข..”

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังได้พระราชทานพระราช ดำรัสเกี่ยวกับ **“ความสุข”** ว่า “..คนเราถ้าพอในความต้องการ มันก็มี ความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิด อันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็ออยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของ

หรรหาก็ได้แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณ ทำอะไรก็ให้พอเพียง...” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ วันเฉลิมพระชนมพรรษา ปี พ.ศ. ๒๕๔๑)

นอกจากกระแสพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาดังกล่าว ยังทรงอธิบายคำว่า “พอดี” เพราะเมื่อรู้ว่าจุดใดคือ “พอ” เมื่อนั้นเราก็จะเกิดความพอใจ เมื่อรู้จักพอใจก็จะรู้จักพอประมาณ เมื่อรู้จักพอประมาณก็จะรู้จักการให้ เมื่อรู้จักให้ก็เริ่มเกิดการแบ่งปัน เกื้อกูลกัน เกิดความสงบในสังคม เกิดความเข้มแข็งในชุมชน เกิดศักยภาพและท้ายที่สุดจะเกิดความมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนในทุกศาสนาที่ต่างมุ่งพยายามให้มนุษย์ได้รู้จักเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ด้วยการทำความเข้าใจถึงการเกิดมาเป็นมนุษย์เพื่อให้รู้จักเรียนรู้ถึงความรัก ความเมตตา การแบ่งปันและการให้อภัยซึ่งกันและกัน ตลอดจนเข้าใจและเข้าถึง รู้เท่าทันจนเกิดเป็น “ปัญญา” รู้แจ้ง รู้จริง รู้เท่าทันกับสภาพความเปลี่ยนแปลงและเป็นไปของสรรพสิ่งได้อย่างมีความสุข ความเจริญอย่างสมบูรณ์ได้

หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหัวใจสำคัญคือ ทางสายกลาง หรือความพอเพียง นั้นมีเป้าหมายสำคัญคือ ความมั่นคงและความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยเน้นให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยทุกระดับและในทุกสาขาอาชีพเพื่อเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิต และเป็นภูมิคุ้มกันจากเหตุปัจจัยทั้งภายนอกและภายในทำให้ชีวิตมีความสุขทั้งด้านวัตถุและจิตใจซึ่งเกิดขึ้นการรู้จักเพียงพอ หรือเป็นความสุขตามวิถีแห่งความพอเพียง โดยไม่เบียดเบียนหรือทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น อันเป็นการสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างแท้จริง (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ และเชมณัญญ์ อินทสรุวรรณ, ๒๕๕๓)

จากคำจำกัดความเศรษฐกิจพอเพียงตามความหมายที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ไว้ว่า ความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมากและ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งต่างกับเหตุผลในเศรษฐศาสตร์ตะวันตก นั่นก็คือ การที่มนุษย์มุ่งที่จะแสวงหาประโยชน์ให้กับตนเองเป็นหลักเป็นสิ่งที่ชอบด้วยเหตุผล จึงกลายเป็นความชอบธรรมในการแสวงหาผลประโยชน์หรือผลกำไรให้กับตนเองด้วยการแข่งขันเอาเปรียบผู้อื่นหรือแม้แต่การสร้างความสะดวกขึ้นให้เกิดขึ้นกับสังคมก็ตาม (อภิชัย พันธเสน, ๒๕๔๔) แต่ในขณะที่เศรษฐกิจพอเพียงนั้นถือเป็นเรื่องของ เศรษฐกิจชุมชน ที่เน้นความร่วมมือ และการแบ่งปันระหว่างกัน โดยให้ชุมชนสร้างความเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกัน ด้วยการรวมกลุ่มร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือกันและกันในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดตั้งสหกรณ์เพื่อสร้างกองทุนหมุนเวียนอันเป็นการกระจายโอกาสให้ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจในวงกว้างได้อย่างมั่นคงมากขึ้น ด้วยเหตุนี้นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๔๙) เป็นต้นมา สังคมไทยจึงได้เน้นถึงการพัฒนาสภาพทางสังคมที่มีความสุขโดยมุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

จากแนวคิดเรื่องความสุขในการพัฒนาประเทศดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับเรื่องความสุขที่คำนึงถึงหลักของการไม่เบียดเบียนหรือสร้างความเดือดร้อนทั้งต่อตนเองผู้อื่นสังคม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการมุ่งเน้นเรื่อง “ความสุขแบบพอเพียง” บนทางสายกลางตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถนำมาเป็นมาตรฐานวัดความสุข ให้รู้จักควบคุมหรือเท่าทันตนเองได้อย่างมีสติและอยู่ในความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้าง

ภูมิคุ้มกันที่ดี บนเงื่อนไขหลักของคุณธรรม และความรู้ มิเช่นนั้นแล้วก็ย่อมต้องถูกรวบงำให้ติดอยู่กับการแสวงหา “ความสุข” แบบไม่มีที่สิ้นสุดจนเกินความพอดีซึ่งส่งผลให้เกิดความทุกข์ตามมา การทุ่มเทชีวิตเพื่อหาความสำราญ เช่น หาเงินทอง ความร่ำรวย การมีอำนาจ ความสำราญทางเพศและการบริโภคอื่น ๆ ตามกระแสสังคม รวมทั้งการพนัน ต้มเหล้า สูบบุหรี่ หรือสิ่งเสพติดอื่นๆ ซึ่งถือเป็นความสำราญเพียงชั่วคราว ที่มักจะนำไปสู่ความทุกข์หรือหายนะ นั่นคือ คนเรามักจะใช้ชีวิตตามแรงผลักดันทางสัญชาตญาณภายในของร่างกาย (ความอยาก) หรือไม่ก็ตามกระแสโลกภายนอก แต่โดยแท้จริงแล้วมนุษย์เรามีจิตสำนึกมีส่วนหนึ่งที่สามารถสร้างความเป็นตัวของตัวเองที่เป็นอิสระ (Autonomous Self) ได้โดยไม่ทำตามแรงสัญชาตญาณภายใน หรือสภาพแวดล้อมภายนอก นี่คือสิ่งที่ทำให้คนเรามีวิวัฒนาการที่สูงกว่าสัตว์อื่นๆ พัฒนาตัวเองให้มีวุฒิภาวะ เข้าใจคน เข้าใจโลก ได้กว้างโดยเฉพาะการฝึกฝนและกำกับตนเองให้มีภูมิคุ้มกันที่ดีให้สามารถใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่หรือทุนเดิมมาใช้อย่างประหยัด ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยหรือทำลายให้หมดสิ้นไป ขณะเดียวกันก็สามารถฟื้นฟูและอนุรักษ์สืบทอดให้แก่รุ่นหลังต่อไปได้อย่างยั่งยืน อันย่อมจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขตามวิถีแห่งความพอเพียงนั่นเอง

สำหรับปัจจัยที่บ่งชี้ถึงความสุขของประชาชนนั้นจะประกอบด้วยมิติต่างๆ เช่น ครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง และเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจะนำไปสู่สภาวะที่ดีทั้งร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา รวมไปถึงโครงสร้างและกลไกหลักของสังคมที่ส่งผลต่อทิศทางการพัฒนาสมาชิกในสังคมให้มีอุดมการณ์และค่านิยมที่พึงประสงค์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (สมศักดิ์ ชุณหะวัณ, ๒๕๔๘) โดยระดับของความสุขนั้น สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ

๑) ความสุขในระดับบุคคล คือ การมีสุขภาพดีทั้งร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม

๒) ความสุขในระดับสังคม คือ การพัฒนาสังคมแบบองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนามิติสังคม วัฒนธรรม ศาสนา ควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะความสุขทางด้านจิตใจ (Mental Health) ความสุขในระดับบุคคลนั้นตัวแปรที่สำคัญต่อการมีสุขภาพทางกายที่ดี หรือการมีร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์เป็นผลสืบเนื่องจากภาวะทางจิตใจและอารมณ์ที่ดี กล่าวคือ การไม่มีความรู้สึกเครียด วิตกกังวล โกรธแค้น หวาดกลัว เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจและอารมณ์ความรู้สึกของบุคคลอื่นจะก่อให้เกิดโรคร้ายทางกายตามมา

ปัจจุบันมีแนวคิดในการบูรณาการความสุขทั้งในระดับบุคคลและความสุขในระดับสังคมเช่นเดียวกับการรักษาความสมดุลระหว่างความสุขจากภายในและภายนอก กล่าวคือ นอกจากความสุขในระดับบุคคลที่ต้องแสวงหาและสร้างให้ได้มาด้วยตนเองแล้ว ยังต้องประกอบด้วย ความสุขในระดับสังคม ซึ่งเป็นความสุขตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่ประชาชนพึงจะได้รับตามสิทธิของความเป็นพลเมือง โดยภาครัฐหรือสังคมต้องมีหน้าที่เอื้อประโยชน์ให้เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรมอย่างทั่วถึง อาทิ การจัดการด้านสวัสดิการทางสังคม ความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และการเข้าถึงแหล่งความรู้ รวมทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น โดยเฉพาะระบบการศึกษานั้นจำเป็นต้องส่งเสริมผู้เรียนรู้ให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน คือ มุ่งให้สมาชิกรู้จักการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขและยั่งยืน โดยเน้นการปลูกฝังเรื่องของความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมในภาคประชาชน และการช่วยเหลือแบ่งปันในชุมชนและสังคมซึ่งถือเป็น “ทุนทางสังคม” ที่สำคัญ ในการสร้างความผูกพันไว้วางใจและความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย

ในการอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก อันจะย้อนกลับมาสร้าง ความสุขในระดับบุคคล ได้ในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในหลายประเทศที่พบว่า คนที่มีความสุข คือ คนที่มุ่งทำงานเพื่อครอบครัวและมีส่วนช่วยเหลือสังคม ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันแล้วยังลดความขัดแย้ง หรือการแข่งขันชิงดีชิงเด่นในสังคมได้ ส่วนปัจจัยองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ในเรื่องของ อายุ การศึกษา ชนชาติ รายได้ หรือแม้แต่การเป็นผู้ที่ ฉลาด หน้าตาดี นั้นไม่ได้ก่อให้เกิดความแตกต่างในระดับความสุขแต่อย่างใด ตลอดจนความแตกต่างในเรื่องเพศ หรือว่า เพศภาวะ ก็ไม่ได้ถือเป็นอุปสรรค สำคัญต่อการเข้าถึงความสุขของแต่ละคนได้ โดยสรุปไม่ว่าจะอยู่ในภาพลักษณ์ เพศ อายุ สถานะ ระดับการศึกษา การมีงานทำและระดับรายได้หรือ ชนชั้นใด ก็สามารถเข้าถึงความสุขแท้จริงได้โดยไม่ต้องแข่งขันหรือ เปรียบเทียบตนเองกับใคร นอกเหนือจากการได้มาซึ่ง “ความสุขภายนอก” ในรูปแบบต่างๆ ตามสิทธิความเป็นพลเมืองที่รัฐหรือสังคมและชุมชนนั้น พึงจะเอื้อให้เกิดขึ้นแล้ว ที่สำคัญคือ “ความสุขภายใน” ของแต่ละบุคคลที่ พึงจะเรียนรู้และลงมือปฏิบัติเพื่อให้ได้มาด้วยตนเอง โดยไม่ยึดติดหรืออิง อยู่กับวัตถุภายนอกเป็นหลักซึ่งมีความผันผวนเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ก็ย่อม จะสามารถเป็นผู้ค้นพบกับความสุขที่เป็นอิสระได้อย่างแท้จริง ด้วยเพราะ ไม่มีความสุขใดจะยั่งยืนได้หากเราไม่รู้จักสร้างความสุขขึ้นมาจากภายใน จิตใจของเราเอง ฉะนั้น คนที่มีความสุขอย่างแท้จริงนั้นขึ้นอยู่กับวิถีคิด หรือ ท่าทีมุมมองต่อชีวิตและการใช้ชีวิต ดังเช่น การรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ความภาคภูมิใจตัวเอง การมองโลกในแง่ดี การมีจุดมุ่งหมายและการ เคารพในตนเอง การเป็นคนที่มีงานและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความถนัด ความชอบของตนเอง การเป็นคนที่ออกกำลังกายประจำและการเป็นผู้ที่ มีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น ตลอดจนการมีศรัทธาในศาสนาหรือปรัชญา

ชีวิตที่มีความหมาย หรืออีกนัยหนึ่งความสุข หรือความทุกข์นั้นขึ้นอยู่กับวิธีคิด ท่าทีหรือมุมมองของเรา ว่ามีทัศนคติในเชิงบวกต่อการดำเนินชีวิตมากน้อยเพียงใด ความสุข จึงขึ้นกับปัจจัยที่ตัวเราสามารถสร้างขึ้นได้เองโดยไม่จำเป็นต้องถูกกำหนดหรือควบคุมให้เป็นไปตามความเชื่อ หรือการให้คุณค่าของใคร เพราะเป้าหมายความสุขไม่ใช่สิ่งสำคัญที่ว่าเราจะเป็นอะไร แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือ การได้กำหนดเป้าหมายความสุขของตนเองด้วยตัวเอง (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ และเชมณัฐ อินทรสุวรรณ ,๒๕๕๓)

การตีค่าและให้ความหมายของคำว่า “ความสุข ” จึงแตกต่างกันตามนัยนี้บนพื้นฐานความเชื่อและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล รวมถึงองค์ประกอบ การให้คุณค่าจากภายนอกที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างตัวชีวิตความสุข โดยไม่ได้จำกัดกรอบคิดอยู่กับการพัฒนาแบบกระแสหลักดังเช่นเดิมแต่มีอิสระเลือกตัดสินใจในทิศทางที่เหมาะสมทั้งต่อตนเองและเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม มิเช่นนั้นแล้วหากมองผ่านเฉพาะความสุขของตนเองเป็นศูนย์กลาง (egocentric) ก็มักให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก โดยอาจไม่ได้คำนึงถึง ผลกระทบต่อส่วนรวมที่ไม่สามารถนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืนได้ ด้วยเหตุดังกล่าว หลายประเทศจึงหันมาให้ความสนใจกับการคิดค้นดัชนีการพัฒนารูปแบบใหม่ที่คำนึงถึง “ความสุข” หรือความพึงพอใจแบบพอเพียงบนฐานของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาให้ครอบคลุมถึงมิติการพัฒนาในด้านต่างๆอย่างเป็นองค์รวม

ความสุขในมิติต่างๆ ดังกล่าว สามารถจำแนกความสุขออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) ความสุขภายในเป็นความสุขที่เกิดขึ้นในระดับจิตใจและปัญญา ไม่ได้ขึ้นกับปัจจัยภายนอกโดยตรง ซึ่งประกอบด้วยดัชนีชีวิต เช่น ความสุข

จากการมีอิสรภาพจากการถูกครอบงำความคิด และการถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้าภายนอก ความสุขจากความภาคภูมิใจในสิ่งที่มีอยู่ สามารถชนะใจตนเองให้ทำแต่ความดี ละเว้นความชั่วความสุขจากการเข้าถึงหลักศาสนา (ศีล) คือ การเข้าถึงธรรมะ ยึดถือคุณธรรม ปฏิบัติตามหลักศาสนา ความสุขจากความสงบ (สมาธิ) คือ ความสงบในจิตใจ ไม่ฟุ้งซ่าน ความสุขจากความไม่ยึดมั่นถือมั่น (ปัญญา) คือ ความไม่ยึดติดตัวตนและวัตถุ เข้าใจความไม่เที่ยงแท้ของชีวิตและโลก

๒) ความสุขภายนอก เป็นความสุขที่มีมักจะสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต ประกอบด้วยดัชนีชีวิต เช่น ความสุขจากการมีปัจจัยสี่พอเพียง มีอาหารบริโภค ปลอดภัย ที่อยู่อาศัยมั่นคง มีรายได้เพียงพอ ความสุขจากการมีความมั่นคงในชีวิตมีหลักประกันในชีวิต ปราศจากหนี้สิน มีความปลอดภัยในชีวิตความสุขจากการมีครอบครัวที่อบอุ่น สมาชิกครอบครัวสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เอาใจใส่เอื้ออาทรต่อกันปราศจากความรุนแรงในครอบครัว ความสุขจากการมีชุมชนเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน สืบสานวัฒนธรรมประเพณี ความสุขจากการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี การมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมปราศจากมลภาวะ

ความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนากล่าวถึงชีวิตมนุษย์ว่าประกอบด้วยทั้งความสุขและความทุกข์ มุ่งเน้นให้ประพฤติปฏิบัติเพื่อลดละความทุกข์ แสวงหาความสุขที่แท้จริง โดยมองว่าความสุขที่แท้จริงไม่มีในโลกนี้ โดยมีได้หมายความว่าโลกนี้ไม่มีความสุข แต่ไม่มีความสุขใดในโลกที่หลุดพ้นไปจากความทุกข์ไม่มี “ความสุข” ตามทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นมีความหมายในสามมิติ คือ

๑) ความสุขที่เป็นสภาวะแห่งความสุข ความสบาย เมื่อความสุขเกิดแก่ผู้ใดบุคคลผู้นั้นย่อมมีความสุข เช่น มีความสนุกสนาน ร่าเริง เบิกบาน แจ่มใส ยินดี มีสุข สบายกายสบายใจ เป็นต้น (พระมหาสมปอง มุทิโต, ๒๕๔๖)

๒) ความสุข คือสภาวะที่สามารถทนต่อความทุกข์ได้ง่ายหมายถึง เป็นสภาพที่ทนได้ง่ายซึ่งตรงข้ามกับคำว่า “ความทุกข์” คือ สภาพที่ทนได้ยาก เป็นสภาพที่บีบคั้นให้ผู้คนไม่สบายกายไม่สบายใจ ความสุขในความหมายนี้ มิได้หมายถึงการปฏิเสธความทุกข์โดยสิ้นเชิง แต่หมายถึงสภาวะที่สามารถอยู่ร่วมกับทุกข์ได้ สามารถทนอยู่กับความบีบคั้นได้ สามารถดำรงอยู่ท่ามกลางสภาวะที่ทนได้ยากได้ เช่น นักเรียนแม้จะเรียนหนังสือด้วยความทุกข์ยากลำบาก ซึ่งอาจต้องเดินทางไกลไปเรียนหนังสือ อดข้าวบ้างบางมื้อ อิมบ้างบางมื้อก็ตาม แต่ก็สามารถอดทนศึกษาเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จได้ หรือผู้ป่วยที่เจ็บหนัก แม้จะทนทุกข์ทรมานด้วยโรคอย่างแสนสาหัสก็ตาม แต่เมื่อมีบุคคลอันเป็นที่รักมาอยู่ใกล้ๆ หรือคอยดูแลเอาใจใส่ ย่อมรู้สึกเป็นสุขได้ เป็นต้น ความสุขในที่นี้จึงหมายถึงความสามารถทนต่อความทุกข์ยากลำบากได้ส่วนความสุขนั้นโดยธรรมชาติถือว่าเป็นสภาวะที่มนุษย์สามารถทนได้ง่ายอยู่แล้ว เช่น การทานอาหารอร่อย ความอร่อยนั้นเราทนได้ เราจึงชอบทานอาหารที่อร่อยถูกปาก การได้ทานอาหารอร่อยที่ถูกปากถูกใจจึงมีความสุข ส่วนการทานอาหารไม่อร่อย ไม่ถูกปาก ไม่ถูกใจ เราทนความไม่อร่อยไม่ได้จึงรู้สึกเป็นทุกข์ เป็นต้น (พระครูวินัยธรรมรณการธมโม และคณะ, ๒๕๕๖)

๓) ความสุข คือ สภาวะที่ปราศจากความทุกข์ ไม่มีความทุกข์ ขจัดหรือทำลายความทุกข์ เป็นสภาวะที่สิ้นกิเลสทั้งปวงหรือภาวะที่ปราศจากต้นหาความอยากทั้งปวง พระพุทธศาสนาเรียกความสุขชนิดนี้ว่า “นิพพานสุข”

การมีความสุขย่อมส่งผลให้บุคคลสดชื่นแจ่มใส เบิกบาน มีกำลังใจที่จะประกอบกิจการที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ตรงข้ามกับคนที่มีความทุกข์ ย่อมไม่มีชีวิตที่สดใส ร่าเริง ดังนั้น ความสุขจึงมีประโยชน์และมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพียงแต่ว่าความสุขที่มีนั้นจะเป็นความสุขในระดับใด จะเป็นระดับความสุขของมนุษย์โลกทั่วไปหรือในระดับอริยบุคคล โดยพระพุทธศาสนาระบุว่า การที่บุคคลจะมีความสุขได้นั้น สามารถมีได้ ตั้งแต่การเริ่มต้นด้วยการทำความดี หรือการทำบุญ ซึ่งมีพระพุทธพจน์ว่า “บุญเป็นชื่อของความสุข” หมายความว่า การกระทำในสิ่งที่ เป็นบุญทำให้บุคคลมีความสุข ส่วนในเรื่องการบำเพ็ญเพียรทางจิตหรือการเจริญภาวนา ความสุขก็เป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้จิตของผู้บำเพ็ญภาวนาเกิดสมาธิได้ง่าย ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า **“ผู้มีสุข จิตย่อมตั้งมั่น”** สาเหตุที่ความสุขทำให้ผู้บำเพ็ญเพียรเจริญภาวนาเกิดสมาธิเพราะว่าเมื่อความสุขเกิดกับผู้ใด ผู้นั้นย่อมมีจิต มั่นคงไม่ฟุ้งซ่าน ทำให้ผู้บำเพ็ญเพียรเจริญภาวนาเกิดสมาธิขึ้น และเมื่อจิตเป็นสมาธิและบรรลुरुธรรมแล้วความสุขก็เกิดขึ้นเป็นองค์ประกอบของฌาน หรือธรรมที่ารู้ ดังนั้น ความสุขที่แท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนา จึงหมายถึง สภาวะที่ชีวิตจิตใจหลุดพ้นจากกิเลสและตัณหาทั้งปวงหรือมีความเป็นอิสระแห่งจิตเป็นอย่างยิ่ง เป็นความสุขที่เกิดจากการบำเพ็ญทางจิต จนเกิดสมาธิและปัญญา มีจิตที่เป็นอิสระจากการครอบงำของสรรพสิ่งเข้าถึงธรรมและนิพพาน

ฉะนั้น จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ก็คือ การเข้าถึงนิพพานสุข ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ด้วยการฝึกจิตให้เป็นสมาธิ จนเกิดปัญญา หรือด้วยการปฏิบัติในแนวทางที่ทำให้จิตปราศจากกิเลส เครื่องเศร้าหมองทั้งปวง

ประเภทของความสุข พระพุทธศาสนาได้แบ่งความสุขของชีวิตออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ สุขกายกับสุขใจ สุขกาย หรือกายิกสุข เป็นความสุขที่เกิดจากการได้รับรู้และเสวยอารมณ์ที่น่าปรารถนา น่ารัก น่าใคร่ น่าพอใจต่างๆ เช่น ได้เห็นภาพที่สวยงาม ได้ยินเสียงที่ไพเราะ ได้สูดกลิ่นที่หอม ได้ลิ้มรสชาติที่อร่อย และได้ถูกต้องสัมผัสสิ่งที่ยืดหยุ่น นุ่ม ที่เรียกว่า “กามคุณ ๕” (ความสุขที่เกิดจากการได้สัมผัส ลิ้มลองรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าชอบใจ) ซึ่งจัดเป็นความสุขในระดับโลกิยะ (ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก) และ สุขใจ หรือเจตสิกสุข ซึ่งเป็นสภาวะแห่งใจที่มีปกติผ่องใส สดชื่น เบิกบาน ไม่ขุ่นมัวด้วยอารมณ์ต่างๆ ที่เข้ามากระทบ เป็นสภาวะที่ใจมีความสำราญแจ่มชื่น ไม่ขุ่นมัวด้วยอำนาจกิเลส ตัณหา ความโลภความโกรธความหลง เป็นต้น อันเป็นเหตุแห่งความทุกข์ของจิตใจ พระพุทธศาสนาถือว่า สุขภาวะทางใจเป็นเลิศเป็นสิ่งสำคัญที่สุด และมีความสุขถึงในระดับโลกุตระหรือความสุขจากการทำลายกิเลสได้อย่างถาวร ก็จะเป็นความสุขแห่งนิพพาน

อีกนัยหนึ่งพระพุทธศาสนาถือว่า ชีวิตของมนุษย์จะต้องมีการพัฒนาใน ๔ ส่วน การพัฒนาด้วยกาย ศีล จิต และปัญญา ถ้าบุคคลพัฒนาใน ๔ ด้านแล้วย่อมจะมีความสุขหรือความเจริญตามการพัฒนาของชีวิต คือ

๑) ความสุขทางกาย (physical) ได้แก่ ร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และมีสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ดี สะอาด ปลอดภัย เช่น มีน้ำสะอาด อากาศบริสุทธิ์ ป่าไม้สมบูรณ์สวยงาม ที่อยู่อาศัยสะอาด ไม่มีขยะมูลฝอยเน่าเหม็น อาหารสะอาดถูกหลักอนามัย เป็นต้น ผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาวิตกายบุคคล” หรือบุคคลผู้มียกายเจริญแล้ว

๒) ความสุขทางสังคม หรือ ศีล (moral) ได้แก่ มีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี มีคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรมมีการจัดการเพื่อความสุขความเจริญของ

บุคคลในสังคม ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกันผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาวิตศีลบุคคล” บุคคลผู้มีศีลเจริญแล้ว

๓) ความสุขทางจิตใจ (emotional) ได้แก่ มีส่วนประกอบทางด้านคุณธรรมความดีงามทั้งหลายภายในจิตใจ ได้แก่ ความมีเมตตากรุณา ความขยันหมั่นเพียร อุตุน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น ผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาวิตจิตบุคคล” บุคคลผู้มีจิตใจเจริญแล้ว

๔) ความสุขทางปัญญา (intellectual) ได้แก่ มีสติปัญญา ความเชื่อ ความรู้ ความนึกคิด ความเห็น ความเข้าใจชีวิตและโลกอย่างถูกต้อง ตามความเป็นจริง สามารถอยู่กับความเป็นจริงของโลกและชีวิตได้อย่างปกติสุขและอย่างเข้าใจ ผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาวิตปัญญาบุคคล” บุคคลผู้มีปัญญาเจริญแล้ว

บุคคลผู้ที่ฝึกฝนตนเองตามหลักภาวนาทั้ง ๔ ประการนี้ ย่อมได้รับความสุขทั้งที่เป็นโลกียะสุขหรือเป็นความสุขที่เกิดจากกิเลสตามความสุขของสัตว์และมนุษย์ผู้เสวยกามคุณ ๕ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าชอบใจ ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุธรรมทั้งหลาย ที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงได้ง่าย มิใช่ความสุขที่แท้จริง เป็นความสุขเพียงชั่วคราว และจะต้องแสวงหาสิ่งแปลกใหม่อยู่ร่ำไปและย่อมเข้าถึงโลกุตระสุข ได้แก่ ความสุขที่เกิดจากความสิ้นไปแห่งกิเลสตัณหาเป็นความสุขที่สัมพันธ์กับความรู้สึทางจิตใจและปัญญาที่รู้จริง มีลักษณะสงบและดำรงอยู่ที่ยาวนาน เป็นความรู้สึภรมสุขหรือภาวะแห่งการปล่อยวางไม่ยึดติดในตัวตน เรียกว่าเป็นความสุขของผู้ประพุดิธรรมหรือพระอรียบุคคล อันได้แก่ นิพพาน อันเป็นความสุขอย่างยิ่ง

มรรควิธีแห่งความสุขเชิงพุทธ

สำหรับวิธีการเพื่อให้เกิดความสุขนั้น พระพุทธศาสนามองว่า ขึ้นอยู่กับระดับของความสุขที่มนุษย์จะพึงแสวงหาด้วยแนวทางที่ถูกต้อง จะเป็นความสุขในระดับสามัญชนหรืออริยชนก็ได้ โดยมีมรรควิธีเพื่อไปสู่ความสุขในแต่ละระดับ ดังนี้

๑. ความสุขในระดับปัจเจก เป็นความสุขเฉพาะตัวบุคคลที่มนุษย์แต่ละคนสามารถรับรู้ได้ผ่านการสัมผัสจากอายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และอายตนะภายนอกคือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เกิดสบายกายสบายใจ ที่เรียกว่า“กามสุข” เช่น ความสุขจากการใช้ตามองสิ่งที่สวยงาม ใช้หูฟังเสียงที่ไพเราะจับใจ ใช้จมูกดมกลิ่นที่หอมถูกใจ ใช้ลิ้นลิ้มรสชาติอาหารหรือของกินที่เอร็ดอร่อยและใช้ร่างกายสัมผัสกับสิ่งที่อ่อนนุ่ม น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นต้น

มรรควิธีในการเสพกามคุณเพื่อแสวงความสุขให้มีโทษน้อยที่สุดและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ คือ การเสพหรือรับรู้ด้วยอย่างมีสติ รู้จักพิจารณาให้ถี่ถ้วนว่าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือเป็นโทษ หากสิ่งใดเป็นประโยชน์ก็เสพหรือรับสิ่งนั้นด้วยสติปัญญา หากสิ่งใดมีโทษ ก็รู้จักอดทนอดกลั้น หลีกเลียงหรืองดเว้นจากสิ่งนั้นๆ หลักธรรมที่เป็นมรรควิธีในการเรียนรู้เพื่อเสพความสุขในระดับปัจเจก ได้แก่ หลักอปัสเสนธรรม คือ ธรรมเป็นที่พึงอาศัย มี ๔ ประการ (พระธรรมปิฎก, ๒๕๕๐) คือ

๑) รู้จักคิดพิจารณาแล้วใช้สอยปัจจัย บริโภคสิ่งต่างๆ อย่างเหมาะสม และพึงคบหาบุคคลและธรรม ที่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องและมีประโยชน์

๒) รู้จักคิดพิจารณาแล้ว อดกลั้นต่อความทุกข์กายทุกข์ใจ และรู้จักพิจารณาอดกลั้นต่ออารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา เช่น ความเกลียดชัง ความโกรธ เป็นต้น

๓) รู้จักคิดพิจารณาแล้วบรรเทาสิ่งที่เป็นโทษก่ออันตราย เช่น ความนึกคิดในทางที่ชั่ว ความโกรธแค้น เป็นต้น งดเว้นความชั่วร้ายที่เกิดขึ้นแล้ว พึงรู้จักพิจารณาแก้ไข บำบัด หรือขจัดให้สิ้นไป

๔) รู้จักคิดพิจารณาแล้ว เว้นเสียจากสิ่งที่เป็นโทษ ก่ออันตรายแก่ร่างกาย และจิตใจ เช่น การพนัน ยาเสพติด สุราเมรัย เป็นต้น รู้จักคิดพิจารณาแล้ว หลีกเว้นเสีย

๒. ความสุขในระดับครอบครัว ความสุขในครอบครัวเป็นความสุขในสังคมเล็กที่ประกอบด้วยบิดา มารดา และบุตรธิดา ชีวิตครอบครัว พระพุทธศาสนาเรียกว่า “ฆราวาส” แปลว่า การอยู่ครองเรือน ผู้ครองเรือนนั้นจะมีความสุขในครอบครัวได้มีวิธีปฏิบัติดังนี้

๑) ความสุขที่เกิดจากบุคคลในครอบครัวมีคุณธรรมหมายถึง การที่บุคคลในครอบครัวมีคุณธรรม ประพฤติสิ่งที่ เป็นเกื้อกูลต่อกัน มีความขยันหมั่นเพียร มีพื้นฐานทางจิตใจที่ดีงาม ซึ่งทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสุข เช่น มีสัจจะ ความจริงใจ มีหเมะ ความข่มใจ มีขันติ ความอดทน มีจาคะ เสียสละมีน้ำใจต่อกัน เป็นครอบครัวที่มีความเมตตา กรุณา ความรัก ปราบณา ดีต่อกัน รู้จักการแบ่งปัน พุดจากด้วยความรัก การประพฤติสิ่งที่ ประโยชน์ต่อกัน และการวางตนสม่ำเสมอ เป็นต้น

๒) ความสุขที่เกิดจากบุคคลในครอบครัวมีจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลในครอบครัวมีข้อประพฤติปฏิบัติที่ดีงามหรือพึงประพฤติปฏิบัติต่อกัน ในฐานะคนในครอบครัว เป็นการนำหลักคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจไปสู่การปฏิบัติหรือที่เราเรียกว่า “หน้าที่” อันเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของบิดา มารดา สามีภรรยา และบุตรธิดา ซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัวที่จะสามารถสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้ ดังเช่น หน้าที่ของสามี ตามหลักพระพุทธศาสนา ถือว่า “สามีที่ดี” จะต้องปฏิบัติต่อภรรยา คือให้เกียรติยกย่อง ไม่ดูหมิ่น

ไม่ประพดินนอกใจ มอบความเป็นใหญ่ให้ หน้าที่ของภรรยาจะต้องปฏิบัติ ต่อสามี เช่น จัดการงานดี สงเคราะห์คนข้างเคียงดี ไม่ประพดินนอกใจ รักษา ทรัพย์ที่สามีหามาได้ ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวงหน้าที่ของบิดามารดา จะต้องปฏิบัติต่อบุตรธิดาของตนเอง คือ ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ใน ความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้ และมอบทรัพย์ สมบัติให้ในเวลาอันสมควรเป็นต้นเมื่อบุคคลในครอบครัวสามารถปฏิบัติ หน้าที่ของตนเองได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ ความสุขในครอบครัวย่อมเกิด ขึ้นได้ มรรควิธีนี้ เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อสร้างความสุขในครอบครัวให้ เกิดขึ้น ซึ่งบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพียงผู้เดียวจะกระทำให้เกิดขึ้นมิได้ แต่ทุกคน ในครอบครัวจะต้องร่วมกันกระทำหรือสร้างสรรค์ความสุขให้เกิดขึ้น

๓. ความสุขในระดับสังคม พระพุทธศาสนามีมรรควิธีเพื่อสร้างความ สงบสุขหรือสันติภาพในสังคมในหลายมิติ เช่น สังคมจะต้องมีความเสมอภาค ยุติธรรม มีความสามัคคีต่อกัน ในสังคมใดก็ตามที่บุคคลในสังคมมีความ พร้อมเพรียง สัมผัสความสามัคคีกันในการกระทำกิจกรรมต่างๆ อย่าง ย่อมทำ ให้สังคมนั้นๆ เจริญก้าวหน้าและมีความสุข ดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความ พร้อมเพรียงของหมู่คณะ (สงฆ์) เป็นเหตุให้เกิดสุข” ดังนั้น บุคคลในสังคมจะมี ความสัมผัสความสามัคคีกันได้จะต้องปฏิบัติต่อกันด้วยหลัก **“สาราณียธรรม”** เช่น การมีเมตตาทางกาย วาจา และใจต่อกัน มีความเสมอภาคด้วยความคิด เห็นและวิถีแห่งการปฏิบัติ ยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียน ตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน มีหลักที่เรียกว่า เบญจศีลเบญจธรรม โดย การกระทำที่ไม่มีผลให้เกิดความทุกข์ หรือความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและ ผู้อื่น เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ มีเมตตา มีสัมมาอาชีพ มีสติ เป็นต้น

๔. ความสุขในระดับโลกุตระหรือนิพพานสุข พระพุทธศาสนามุ่งเน้น การฝึกอบรมทางจิตใจและปัญญาเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสไปสู่มรรคผล

นิพพานที่เรียกว่า **“วิปัสสนาภาวนา”** คือ การเจริญปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้งเป็นวิธีการฝึกอบรมจิตใจที่เนื่องด้วยทัศนะทางใจ ปราศจากการพิจารณาสภาวะธรรม เช่น ชันธ ๕ आयตนะ ๑๒ เป็นต้น แยกพิจารณาให้รู้ตามสภาวะความเป็นจริง โดยยกขึ้นสู่สามัญลักษณะว่า เป็นอนิจจัง เป็นทุกข์ และอนัตตา ปฏิบัติจนเกิด**“วิชา”** คือ ความรู้แจ้งเป็นภาวะที่สุข สงบ ผ่องใส และเป็นอิสระ เพราะพ้นจากอำนาจครอบงำของกิเลส ญาณและวิชา จึงเป็นจุดหมายของวิปัสสนา เพราะนำไปสู่วิมุตติ คือ ความหลุดพ้นเป็นอิสระอย่างแท้จริงคือเข้าถึงนิพพานนอกจากนี้ สามารถปฏิบัติด้วยหลักสติปัฏฐาน ๔ คือการพิจารณาเห็นแจ้งในกาย เวทนา จิต และธรรม ยกจิตเข้าสู่การหลุดพ้นจากกิเลส ตัณหาเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง ทำให้มีความสุขอย่างแท้จริง

ในโลกแห่งความเป็นจริงมนุษย์สามารถเข้าถึงความสุขในแต่ละระดับได้ด้วยการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ดังพุทธพจน์ว่า *“ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำใดใด ภิกษุก็ฉล้นนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน”* อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นแนวปฏิบัติหรือหนทางอันประเสริฐที่จะนำไปสู่ความพ้นทุกข์และทำให้เกิดสุขนั้น ประกอบด้วย

๑) สัมมาทิฐิ หมายถึง ความเห็นชอบ โดยการมีความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง เห็นว่าอะไรคือทุกข์ อะไรคือเหตุแห่งทุกข์ สภาวะเช่นใดคือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ วิธีการใดคือทางปฏิบัติเพื่อความดับไม่เหลือแห่งทุกข์

๒) สัมมาสังกัปปะ หมายถึง ดำริชอบ โดยการดำริที่จะออกจากกาม ออกจากความพยายบาท ออกจากความเบียดเบียน

๓) สัมมาวาจา หมายถึง วาจาชอบ โดยการงดเว้นจากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ

๔) สัมมากัมมันตะ หมายถึง การงานชอบ โดยประพฤติชอบ (ทางกาย) คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม

๕) สัมมาอาชีวะ หมายถึง เลี้ยงชีพชอบ โดยการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ผิดศีลธรรม

๖) สัมมาวายามะ หมายถึง ความเพียรชอบ โดยการเพียรระงับบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้นเพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น และเพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ตั้งมั่น มั่นคงต่อไป

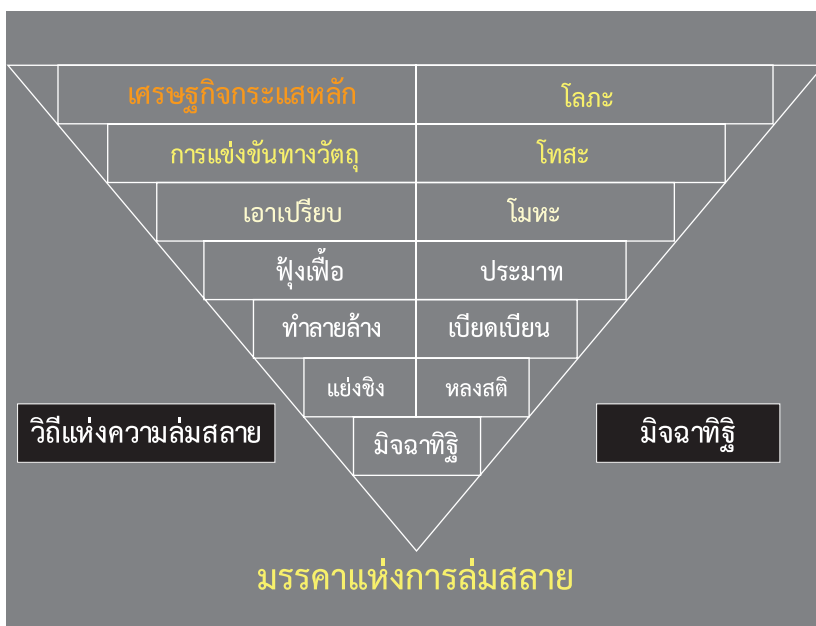
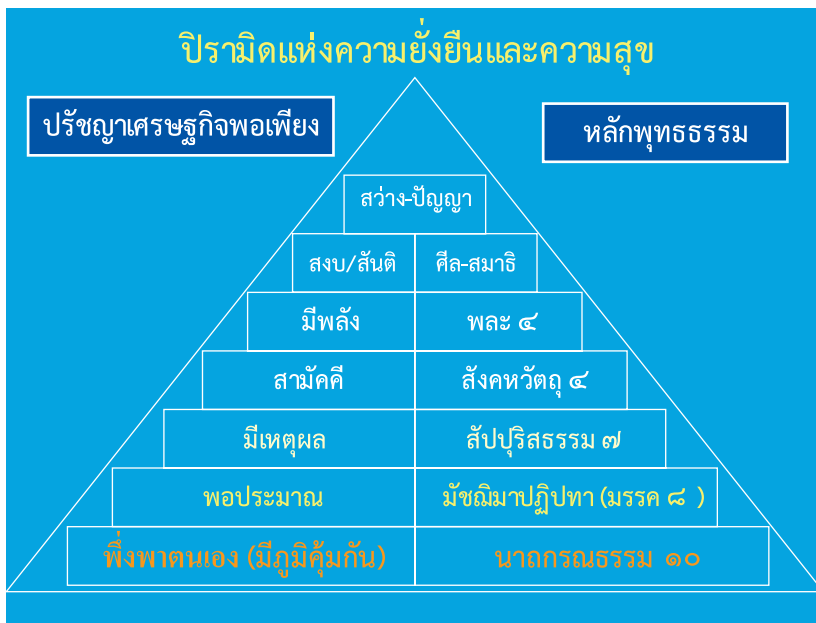
๗) สัมมาสติ หมายถึง ระลึกชอบ โดยการตามระลึกรู้ความเป็นไปของ กาย เวทนา จิต ธรรม

๘) สัมมาสมาธิ หมายถึง ตั้งใจมั่นชอบ ได้แก่ สมาธิในระดับต่างๆ อันเป็นไปเพื่อการกำจัดกิเลส

อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการนี้เป็นปฏิปทาทางดำเนินสู่นิพพาน อันเป็นจุดหมายสูงสุด ผู้ที่จะไปสู่จุดหมายได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ ประการ รวมกันให้ต่อเนื่องไปด้วยกันมรรคแต่ละองค์ประสานสอดคล้องกัน ดำเนินไปอย่างพร้อมเพรียงกันจึงจะสามารถนำไปสู่จุดหมายนั้นได้

จากหลักการข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความสุขในพระพุทธศาสนา มีหลายระดับที่บุคคลสามารถปฏิบัติและเข้าถึงได้ด้วยการฝึกฝนตนเองและทำหน้าที่อย่างถูกต้อง เป็นธรรมและพิจารณาเห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง เมื่อบุคคลประพฤติตามธรรม ย่อมจะมีความสุข และเมื่อแบ่งปันความสุข ก็ยังพบความสุขในทุกที่ทุกสถานเบิกบาน ร่าเริง แจ่มใส มีสุขภาวะที่ดี

แผนภาพแสดงแนวทางแห่งความสุขและทุกข์ในทัศนะ
พระพุทธศาสนาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาของธีรโชติ เกิดแก้ว (๒๕๔๙) เกี่ยวกับดัชนีชี้วัดความสุขตามทัศนะของพระพุทธศาสนาพบว่า มีตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง ๕ ด้าน คือ

๑. วัดจากสันติภาพ : เบญจศีล เบญจธรรม หลักเบญจศีล เบญจธรรม ถือว่าสันติภาพเป็นภาพลักษณ์ที่พึงประสงค์ของทุกสังคม ดังนั้น ดัชนีความสุขจึงควรประเมินได้จากความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในเรื่องต่อไปนี้ ๑) ความปลอดภัยในชีวิต ไม่ทำลายชีวิต มีเมตตากรุณาต่อกัน ๒) ความปลอดภัยในทรัพย์สิน ไม่ลักขโมย เลี่ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ ๓) ความปลอดภัยทางเพศ ไม่ประพฤติดัดประเวณีทางเพศ มีความยินดีในสามีภรรยาของตน ๔) ความปลอดภัยจากการโกหก หลอกลวง มีสัจจะจริงใจต่อกัน ๕) ความปลอดภัยจากการทำร้ายตัวเอง โดยไม่เสพสิ่งเสพติดทุกชนิด มีสติปัญญาพิจารณาแยกแยะคุณโทษอย่างชัดเจน

๒. วัดจากความสมานฉันท์ : ความสามัคคี หลักการนี้ได้จากพุทธพจน์ที่ว่า “สุขา สงฆสส สามัคคี” แปลว่า ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะทำให้เกิดความสุข โดยวัดจากหลักสาราณียธรรม คือ หลักการที่จะทำให้คนในสังคมระลึกรู้ถึงกันมี ๖ ประการ คือ ๑) กระทบต่อกันด้วยความรัก (เมตตากายกรรม) ๒) พุดกันด้วยความรัก (เมตตาวาจากรรม) ๓) คิดเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อกันด้วยความรัก (เมตตามโนกรรม) ๔) แบ่งปันสิ่งต่างๆ ด้วยน้ำใจและใช้ของสาธารณะร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อ (๕) มีความประพฤติ มีระเบียบวินัยเสมอกัน (ศีลสามัญญตา) ๖) มีความเห็นชอบร่วมกัน (ทัญญูสามัญญตา)

๓. วัดความพอเพียงทางวัตถุที่เสพ : เศรษฐกิจพอเพียง เรื่องเศรษฐกิจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะสร้างความสุขให้แก่มนุษย์ปุถุชนทั่วไป และเป็นเครื่องชี้วัดความสุขของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี พระพุทธศาสนาจึงเสนอหลักเศรษฐกิจที่เป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จของชาติที่เรียกตามหลักการว่า “คิหิสุข”

หมายถึง ความสุขของชาวบ้าน มี ๔ ประการ คือ ๑) ความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์สินอย่างเพียงพอ (อถติสุข) ๒) ความสุขที่เกิดจากการใช้ทรัพย์สินทั้งในแง่เลี้ยงชีพ ครอบครัว บุพการี ญาติ และบำเพ็ญประโยชน์ (โมคสุข) ๓) ความสุขที่เกิดจากการไม่เป็นหนี้สินใคร (อนณสุข) ๔) ความสุขที่เกิดจากการประพฤติตนอย่างถูกต้อง หรือทำงานสุจริต (อนวัชสุข)

๔. วัตถุประสงค์สนับสนุนคุณภาพของชีวิต : สัมปายะ หลักสัมปายะ คือ ความสุขสบายที่เกิดจากปัจจัยภายนอก หรือปัจจัยสนับสนุนคนให้บรรลุนิพพานเพื่อเข้าถึงความสุขทางใจที่มีค่าสูงกว่าความสุขทางกาย ได้แก่ ๑) มีที่อยู่อาศัยที่ถูกต้องเหมาะสม ๒) มีปัจจัยเครื่องยังชีพที่พอเพียง ไม่ขาดแคลน ๓) คนในสังคมพูดจากันอย่างถูกต้อง ๔) สมาชิกทุกคนในสังคมเป็นคนดี ๕) ทุกคนมีอาหารการกินอย่างพอเพียง ๖) มีดินฟ้าอากาศและสภาพแวดล้อมที่ดี ๗) ใช้อิริยาบถได้สอดคล้องกับกิจกรรม รวมถึงการออกกำลังกายเหมาะสม

๕. วัตถุประสงค์การสร้างความสุข ดังปรากฏพุทธพจน์ในเมตตสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย อย่ากลัวบุญเลย คำว่า บุญ นี้เป็นชื่อแห่งความสุขที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารัก น่าพอใจ....” เรียกวิธีการทำบุญว่า “บุญกิริยาวัตถุ ๑๐” มีดังนี้ ๑) ความสุขที่เกิดจากการให้ (ทานมัย) ๒) ความสุขที่เกิดจากการรักษาศีล (ศีลมัย) ๓) ความสุขที่เกิดจากการฝึกอบรมจิตตัวเองให้เกิดความสงบตั้งมั่น (สมาธิ) และแสงสว่างทางปัญญา (ภาวนามัย) ๔) ความสุขจากการประพฤติดื้อนน้อมถ่อมตน (อปจายนมัย) ๕) ความสุขที่เกิดจากการชวนช่วยช่วยเหลือผู้อื่น (เวยยาวัจมัย) ๖) ความสุขที่เกิดจากการให้ส่วนแบ่งความดี (ปัตติทานมัย) ๗) ความสุขที่เกิดจากการยินดีในความดีความสำเร็จของคนอื่น (ปัตตานโมทนามัย) ๘) ความสุขที่เกิดจากการฟังธรรม ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน (ธัมมัสสวนมัย) ๙) ความสุขที่เกิดจากการ

ถ่ายทอดธรรม (ฉัมมเทศนามัย) ๑๐) ความสุขที่เกิดจากการมีความเห็นที่ตรงกับความเป็นจริง (ทิฏฐิสุขกัมม)

ความสุขอาจวัดได้หลายแบบ แต่หลักการสำคัญ คือ วัดความสุขจากที่มาจากจิตใจของตนเองว่า มีสุข หรือมีทุกข์ หากไม่รู้จักทุกข์ สุขก็ไม่อาจจะรู้ได้เช่นกัน “..เมื่อเห็นทุกข์ จึงพบสุข...”

“ความสุขในพระพุทธศาสนามีหลายระดับที่บุคคลสามารถปฏิบัติและเข้าถึงได้ด้วยการฝึกฝนตนเองและทำหน้าที่อย่างถูกต้องเป็นธรรม และถ้ามีสติปัญญาพิจารณาเห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมจะได้ความสุข และเมื่อแบ่งปันความสุข ก็จะได้พบความสุขในทุกที่ทุกสถาน เบิกบาน ร่าเริง แจ่มใส มีสุขภาวะที่ดี”

บทที่ ๓

ความสุขที่ได้เข้าถึงธรรม

ณัฏฐ์ ศรีดี

เกริ่นนำ

ในปัจจุบันประชาชนชาวไทยได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเนื่องจากการทำให้ประเทศให้ทันสมัย (Modernization) การพัฒนาประเทศ ที่มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก มีความเจริญทางด้านวัตถุมากกว่าทางด้านศีลธรรมและจิตใจ จึงทำให้เกิดปัญหาส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในสังคม มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง เกิดความต้องการซึ่งนำไปสู่การใช้ชีวิตที่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย จากการเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองเหล่านี้ ทำให้การดำเนินชีวิตขาดความสุขไร้ที่พึ่ง (พระไพศาล วิสาโล, ๒๕๔๖) จากปัญหาดังกล่าวมาข้างต้นนั้น องค์ครหลักของพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหา และพัฒนาจิต และปัญญา สำหรับในประเทศไทย คือ มหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นคณะกรรมการซึ่งมีอำนาจหน้าที่ปกครองและดูแลความเรียบร้อยคณะสงฆ์ไทย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ในขณะเดียวกัน ก็ยังมีวัดอีกหลายๆ วัด ที่ทำหน้าที่เป็นองค์กรย่อยๆ ของคณะสงฆ์ไทย ทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนผ่านปริยัติและการปฏิบัติ ดังเช่น วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) วัดหนองป่าพง วัดพระธรรมกาย วัดหลวงพ่อดสมุทราราม วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และวัดสนามใน เป็นต้น ที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม เน้นการยกระดับจิตใจและปัญญา สร้างความสุขภายในประจวบกับการสร้างสังคมแห่ง

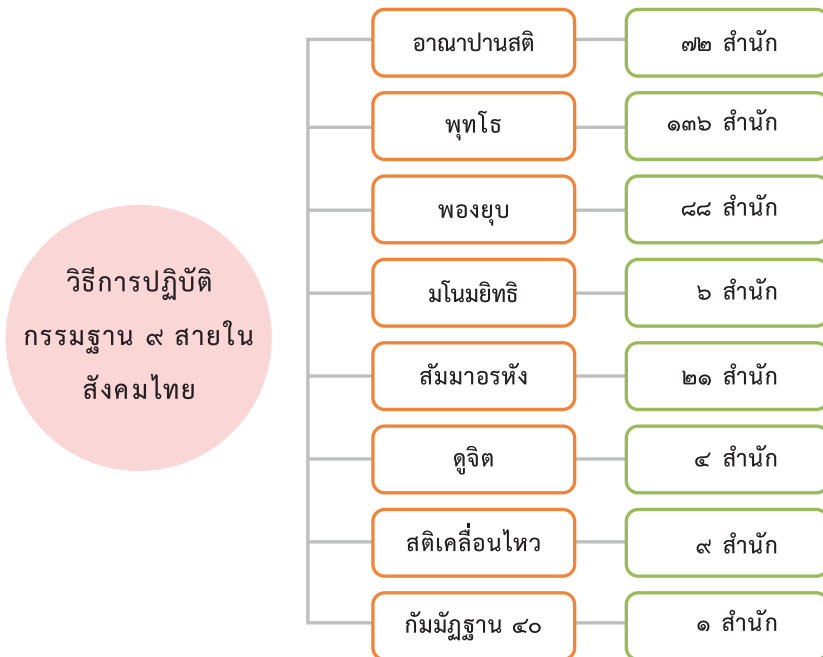
“พุทธะ” หรือ “ตื่นรู้” ที่หมายถึง การตื่นรู้จากสิ่งที่ไม่รู้ ความหลง งามาย หรือการประพตในทางที่ผิด (อวิชชา) “รู้” ในแนวทางที่ถูกต้อง คือ รู้จักตนเอง (มีโยนิโสมนสิการ มีสติรู้เท่าทัน ความเปลี่ยนแปลง) รู้โลก (บริบททางสังคม) และรู้ธรรม (มีความรู้ในการสร้างประโยชน์สุข) “เบิกบาน” ในกิจที่ควรทำของตนเองและสังคมคือ การจัดการคุ้มครองชีวิตที่ตีร่วมกัน ด้วยกายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต แล้วจึงได้พบพาน “ความสุข” ๒ ประการ คือ ๑) ความสุขภายใน ซึ่งเป็นความสุขที่เกิดขึ้นในระดับจิตใจ และปัญญา จากการรู้และเห็นสัจธรรมอย่างแท้จริง และ ๒) ความสุขภายนอก ที่สัมพันธ์กับปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น ความสุขจากการมีปัจจัยสี่ มีที่อยู่อาศัยมั่นคง มีรายได้เพียงพอ ความสุขจากการมีความมั่นคงในชีวิต มีหลักประกันในชีวิต ปราศจากหนี้สิน ใช้ชีวิตที่ถูกต้อง พอเพียง มีครอบครัวที่อบอุ่นและมีชุมชนเข้มแข็ง มีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

ตามหลักพระพุทธศาสนา กล่าวถึงวิธีการปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญาว่า **“การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน”** โดยมีวิธีปฏิบัติการถึง ๔๐ วิธี^๑ และแต่ละวิธีการก็มุ่งไปสู่การปฏิบัติตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “สิ้นทุกข์เข้าถึงสุข” ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้า ที่มีความประสงค์จะนำพาผู้ปฏิบัติให้ข้ามพ้นจากความทุกข์ เข้าถึงสุขตาม บารมีแห่งธรรมและการปฏิบัติ

ในสังคมไทย คณะสงฆ์ได้มีการดำเนินการเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติ เพื่อพัฒนาจิตและปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย เพื่อให้บุคคล ก้าวข้ามจากความทุกข์ไปสู่ความสุขภายใน โดยมีวิธีการปฏิบัติธรรมที่แตกต่าง กันไป ซึ่งจากการศึกษาของศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำ

^๑ ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๗๕/๙๕.กัมมัฏฐาน ๔๐ คือ กสิณ ๑๐ อนุสสติ ๑๐ อสุภะ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ ธาตุวัตถุ ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ อานาปานสติ ๑

จังหวัดแห่งประเทศไทย (ศปท) ได้รวบรวมไว้ พบว่า วิธีการปฏิบัติกรรมฐานในสังคมไทยมีการปฏิบัติตามแนวทางต่างๆ ถึง ๙ สายด้วยกัน และแต่ละสายได้อนุวัติตามวิธีการของพระพุทธองค์ เพื่อให้เหมาะกับจริตของผู้ปฏิบัติ และผู้ปฏิบัติเองก็มีทางเลือกที่จะพัฒนาจิตและปัญญาตามความสนใจของตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีรูปแบบการปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่เป้าหมายก็ยังเป็นอันเดียวกัน คือการพัฒนาจิตและปัญญาเพื่อเข้าสู่สภาวะที่แท้จริงที่เรียกว่า **“นิพพาน”** โดยมีวิธีการปฏิบัติและจำนวนสำนักในสังคมไทยดังนี้

จากการศึกษาตามโครงการวิจัยดังกล่าวคณะผู้วิจัยได้เลือกทำการศึกษา ๕ สำนักตัวอย่าง ได้แก่ วิชชาธรรมกาย อานาปานสติ สติเคลื่อนไหวก และสายพองยุบ ซึ่งเป็นสำนักปฏิบัติที่มีผู้สนใจปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง ไม่ได้จำกัดวงอยู่แต่ในบริบทของคนไทยเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลกระจายไปสู่นานาชาติทั้งในยุโรปและอเมริกา เป็นต้น ดังเช่น สายวัดหนองป่าพง สวนโมกขพลาราม และวัดพระธรรมกาย เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อทราบถึงแนวทางการสร้างความสุขในมิติของจิตใจและปัญญา

วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม : ต้นแบบแห่งการพัฒนา สมาธิและปัญญาสู่สังคม

วัดหลวงพ่อดธรรมกายารามเป็นวัดที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และการปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตและปัญญาโดยกำเนิดมาจากสถาบันพุทธทาสวิทยาชรรมกาย โดยวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของสถาบันที่สำคัญ ๓ ประการคือ

๑) เพื่อสร้างพระในใจตนเองและผู้อื่น เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของสาธุชนให้กว้างขวางออกไป

๒) เพื่อสร้างพระวิปัสสนาจารย์หรือวิทยากร ให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและให้สงฆสมาคมพร้อมด้วยศิลาจารย์วัตรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นเป็นที่พึ่งทางใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง ได้ช่วยกันสืบพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวและ

๓) เพื่อรักษาและสืบทอดธรรมปฏิบัติตามแนววิชชาธรรมกายของพระพุทธเจ้า

โดยมีเป้าหมายหลัก คือ

๑) เพื่อสลัดตนออกจากทุกข์ทั้งปวง และเพื่อทำนิพพานให้แจ้ง

๒) เพื่อฝึกฝนตนเองและหมู่คณะ คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ คือ มีคุณความดีหรือคุณธรรมและความรู้ความสามารถเหมาะสมแก่ตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ กล่าวคือ เพื่อให้รับรู้ เรียนรู้ และรอบรู้พระปริยัติสัทธรรม พระปฏิบัติสัทธรรม เพื่อให้ได้รับผลเป็นพระปฏิบัติสัทธรรมหรืออย่างน้อยให้มีประสบการณ์จากการปฏิบัติพระสัทธรรมตามสมควรให้มีศิลาจารย์วัตรทั้งสงฆสมาคม เป็นแบบอย่าง (ทิฐฐานุคติ) ที่ดีแก่ผู้อื่น เพื่อให้เป็นที่ตั้งความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน สามารถเป็นที่พึ่งทางใจแก่ประชาชนได้ และเพื่อให้ช่วยกันสืบพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองยืนยาวและมั่นคงยิ่งๆ ขึ้นไป

๓) เพื่อให้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลคุณความดี เพื่อประโยชน์และความสันติสุขของ สาธุชนหมู่ใหญ่ กล่าวคือ เป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรม ศีลธรรม และภาวนาธรรม เพื่อให้ได้แสงสว่างแห่งธรรมเป็นประทีปส่องทางดำเนินชีวิตไปสู่ความเจริญและสันติสุข ด้วยความสงบกาย วาจา ใจ ด้วยสติสัมปชัญญะ และด้วยปัญญาอันเห็นชอบ เพื่อให้เป็นสถานที่ประกอบ ศาสนพิธี ได้แก่ กุศลพิธี ทานพิธี บุญพิธี เป็นต้น เพื่อให้เป็นอุทยานการศึกษา คือ ศูนย์กลางการศึกษาหาความรู้ทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์ ที่จะยังความสว่าง คือ ปัญญา และประโยชน์แก่สาธุชนโดยทั่วไป

สร้างสุขด้วยการพัฒนาสมาธิและปัญญาสู่สังคม

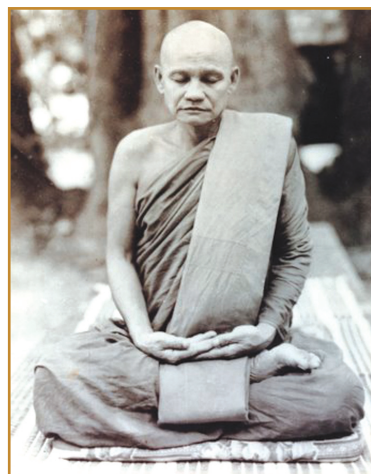
วัดหนองป่าพง : เส้นทางปฏิบัติธรรมจากภูมิปัญญาไทย สู่สันติสุขสากล

วัดหนองป่าพง จ.อุบลราชธานี เป็นที่รู้จักกันในนามหลวงพ่อ พระโพธิญาณเถร (หลวงชา สุภทฺโท) ขณะมีชีวิตอยู่ท่านได้อุทิศชีวิตเพื่อ การปฏิบัติธรรมและเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งบังเกิดผลเป็นประโยชน์แก่พระศาสนาอย่างมากมาย โดยมีสำนัก ปฏิบัติธรรมในนามวัดสาขาวัดหนองป่าพงจำนวนมาก มีสภาพแวดล้อม ด้วยธรรมชาติอันสงบอันสงัด มีบรรยากาศร่มเย็นเหมาะแก่การพำนักอาศัย เพื่อบำเพ็ญสมณธรรม วัดหนองป่าพง มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การประพฤติ พรหมจรรย์ตามรอยพระบรมศาสดา เพื่อค้นคว้าแสวงหาทางพ้นทุกข์ แล้วนำความรู้แจ้งเห็นจริงนั้นมาใช้ในชีวิตประจำวันและเผยแผ่เกื้อกูล ความสุขแก่มหาชนทั่วไป แม้หลวงพ่อท่านจะมรณภาพไปแล้ว แต่ศิษยานุศิษย์ ของท่านก็ยังคงรักษาแนวทางปฏิบัติธรรมที่ท่านได้สั่งสอนไว้จนถึงปัจจุบัน โดยได้ยึดหลักคำสอนของพระพุทธองค์ที่ตรัสว่า **“ทำตนให้ตั้งอยู่ในคุณธรรม สมควรเสียก่อน แล้วจึงสอนคนอื่นที่หลัง จึงจะไม่เป็นบัณฑิตสกปรก”** ฉะนั้นไม่ว่าจะทำกิจวัตรอันใด เช่น การกวาดลานวัด จัดที่ฉัน ล้างบาตร นั่งสมาธิ ตักน้ำ ทำวัตร หลวงพ่อก็จะลงมือทำเป็นตัวอย่างของศิษย์โดย ยึดหลักว่า **“สอนคนด้วยการทำให้ดู ทำเหมือนพูดพูดเหมือนทำ”** ดังนั้น ศิษย์ และญาติโยมจึงเคารพเลื่อมใสปฏิบัติที่หลวงพ่อดำเนินอยู่ พร้อมทั้ง ได้เริ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและ ชาวต่างประเทศ มีการปฏิบัติที่ต่อเนื่อง และสร้างองค์ความรู้แนวปฏิบัติ ตามหลักพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในภาพกว้าง ทั้งวิธีการปฏิบัติ การจัดการองค์การบริหารกิจการเชิงเครือข่ายอย่างเป็นระบบ จนเกิดประโยชน์ ต่อสังคมในระดับชาติและนานาชาติ ปัจจุบันวัดหนองป่าพงมีเครือข่าย

ในการเผยแผ่พุทธธรรมรวมจำนวน ๒๙๖ สาขา โดยเป็นสำนักสาขาในประเทศไทย ๒๘๐ สาขาและสำนักสาขาต่างประเทศ ๑๖ สาขา โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ความงดงามแห่งจิตใจและปัญญาของบุคคลและสังคม

การดำเนินชีวิตในวัดหนองป่าพง ยึดหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้เป็นแนวทางปฏิบัติฝึกหัดกายวาจาใจในชีวิตประจำวัน เน้นการศึกษาประพจน์ ปฏิบัติให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา พร้อมทั้งนำธุดงค์วัตร ๑๓ ประการ และกฎกติกา ระเบียบต่างๆ มาผสมผสานเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมการบำเพ็ญสมณธรรมให้ดำเนินไปด้วยดี เน้นข้อวัตรปฏิบัติเป็นไปเพื่อขัดเกลาทำลายกิเลส โดยมีการจัดการสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติอันสงบและบริสุทธิ์ของป่า ช่วยให้จิตใจของผู้ประพจน์ปฏิบัติได้สัมผัสกับความรู้สึกลงบน สดชื่น เบิกบาน มีอิสระ เป็นความสุขที่ปราศจากความร่ำร้อน กระวนกระวาย เป็นปัจจัยให้เกิดกายวิเวก ความสงบกาย และอุปวิเวก ความสงบกิเลส อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการประพจน์พรหมจรรย์ในพุทธศาสนา ผลที่เกิดขึ้น คือ การแนะนำแนวทางปฏิบัติธรรมจากภูมิปัญญาไทยสู่สากลที่นานาชาติยอมรับ

สุขแท้อยู่ที่จิต
ผูกมิตรกับธรรมชาติ

สวนโมกขพลาราม : หนึ่งในเสาหลักทางปัญญา ของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

สวนโมกขพลาราม จ.สุราษฎร์ธานี จัดตั้งขึ้นโดยหลวงพ่อกุฑมัทธนา ที่มุ่งเน้นการดำเนินการในตามปณิธาน ๓ ประการ คือ ๑) พยายามทำตนให้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๒) พยายามช่วยกันถอนตัวออกจากอำนาจของวัตถุนิยม ๓) พยายามทำความเข้าใจระหว่างศาสนา โดยมุ่งเน้นการสนับสนุนการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ ซึ่งเน้นหลักธรรมที่เป็นหัวใจพระพุทธศาสนาเพื่อสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้จริง เน้นการฝึกปฏิบัติอานาปานสติภาวนาให้สามารถสัมผัสถึงความสงบเย็นภายในและความอิสระของจิตใจ อันเกิดจากความประจักษ์ในสัจธรรม ยึดถือแนวทางการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตให้สมบูรณ์ครบถ้วน ตามระบบองค์รวมแห่งพุทธธรรมทั้งสามด้าน คือ ศิล-สมาธิ-ปัญญา อันจะนำไปสู่วิถีชีวิตที่สุขสงบเย็น ก้าวหน้า อย่างมีดุลยภาพและยั่งยืน ทั้งส่วนตนและสังคมโดยรวม

ด้านศิลป เน้นฝึกการใช้ชีวิตที่สงบเย็น เรียบง่าย เป็นอิสระจากพันธนาการทางวัตถุส่วนเกินให้มากที่สุด ให้ความสำคัญต่อการรักษาปฏิบัติตามระเบียบวินัยอันดีของชุมชน ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าเป็นประโยชน์ ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง โดยถือแนวปฏิบัติศิลปแปดเป็นบรรทัดฐานขั้นต่ำ

ด้านสมาธิ เน้นการฝึกหัดพัฒนาระดับความมีคุณภาพและประสิทธิภาพของจิต ทั้งทางด้านสติและสมาธิด้วยระบบอานาปานสติภาวนา โดยฝึกหัดปฏิบัติในทุกอิริยาบถของการดำรงชีวิต

ด้านปัญญา มีวิธีการนำเสนอหลักธรรมที่เป็นแก่นหลักของพุทธธรรม เพื่อเป็นแนวทางและพื้นฐานความรู้ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ จนเกิดการพัฒนา ปัญญาญาณ รู้เห็นแจ้งสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารแห่งชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง

สุขแท้ด้วยการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

วัดสนามใน : ธรรมปฏิบัติเพื่อการยกระดับจิตใจและปัญญา

วัดสนามใน จ.นนทบุรี เป็นสำนักปฏิบัติที่เน้นการปฏิบัติสมาธิแบบเคลื่อนไหว เป็นการปฏิบัติสมาธิแนวใหม่ ที่เน้นการเคลื่อนไหวอย่างมีสติ มุ่งเน้นให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้ฝึกเจริญสติโดยการสังเกตหรือเฝ้าดูธรรมชาติรอบตัว สภาพแวดล้อม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาบุคคล การพัฒนาจิต และการปฏิบัติเพื่อสงบสุขของจิตใจและการเกิดปัญญา โดยเป็นการปฏิบัติสมาธิแนวใหม่ที่ไม่ได้เน้นการนั่งหรือการเดินตามแนวการปฏิบัติอื่นๆ เป็นการออกแบบท่าสำหรับบริหารภวณา ด้วยการลืมตา และเคลื่อนไหวตลอดเวลา เป็นแนวที่ผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่ให้คำอธิบายว่า เหมาะกับจริตและวิธีการปฏิบัติในการดำเนินชีวิต อีกวิธีการหนึ่ง เพราะเน้นการเคลื่อนไหวอย่างมีสติ ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของผู้ปฏิบัติในสังคมปัจจุบัน

มีสุขและได้สุข ด้วยการเคลื่อนไหวอย่างมีสติ

วัดพระธรรมกาย : พุทธสมัยใหม่เพื่อสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง

วัดพระธรรมกายเป็นวัดที่ยึดแนวทางการปฏิบัติของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หรือหลวงพ่อดาวกน้ำ ผู้เชี่ยวชาญและพบวิธีปฏิบัติวิชชาธรรมกาย ซึ่งท่านได้อธิบายว่า “ธรรมกาย คือ กายแห่งการตรัสรู้ธรรม ขยายความคือ เป็นกายภายในที่ซ่อนอยู่ในกายของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่จำกัดว่าจะเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ เทวดา พรหม อรูปพรหม ล้วนต่างมีธรรมกายอยู่ภายในทั้งสิ้น แต่ภพภูมิที่สามารถเข้าถึง “ธรรมกาย” ได้นั้น จะต้องเป็นเวไนยสัตว์ที่อยู่ในสุคติภูมิเท่านั้น จึงจะสามารถเข้าถึงได้ หากผู้ใดสามารถหยุดใจได้อย่างสมบูรณ์ ณ ตำแหน่ง ศูนย์กลางกายฐาน ๖ ก็สามารถเข้าถึงและเห็นธรรมกายได้ วัดพระธรรมกาย ได้สร้างวัดไปพร้อมๆ กับการสร้างคน คือ สร้างพระภิกษุให้เป็นพระแท้ เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ปลุกฝังศีลธรรมลงในใจของผู้คนทุกเพศทุกวัย ด้วยการอบรมศีลธรรม มุ่งให้ชาวโลกมีโอกาสนเรียนรู้ธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รู้วิธีการทำสมาธิภาวนา (Meditation) และรู้ว่าเป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์ คือ การสร้างบุญ สร้างบารมี ซึ่งนอกจากจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของชาวโลกแล้ว ยังเป็นการช่วยฟื้นฟูศีลธรรมของโลก อันจะเป็นแนวทางแห่งสันติภาพโลกอย่างแท้จริง

สร้างสุข
ด้วยการสร้างบุญ
สร้างบารมี

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ : เห็นพอง - ยุบ ก็พบสุขได้

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร เป็นวัดที่ได้นำ การปฏิบัติกรรมฐานแนวสติปัฏฐาน ๔ จากพม่าเข้ามาสู่ประเทศไทย โดย พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ) มีแนวปฏิบัติในการเจริญ วิปัสสนาโดยใช้คำบริกรรมว่า **ยุบหนอ-พองหนอ** เป็นการปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐานเพื่อให้พ้นทุกข์ถึงสันติสุข ตามหลักการปฏิบัติที่พระพุทธองค์ ทรงแสดงไว้ ๓ ประการคือ

๑) อาตาปี มีความเพียรเผากิเลสให้ร้อนทั่ว ได้แก่ การตั้งใจจริงๆ ในการปฏิบัติ

๒) สติมา มีสติระลึกได้ก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิด คือ ระลึกได้ ก่อนรูปนามจะเกิด

๓) สมปะชาโน มีสัมปชัญญะ คือ รู้รูปนามอยู่ทุกขณะ

เมื่อผู้ปฏิบัติกำหนดได้ถูกต้อง คือ พร้อมด้วยองค์ ๓ อย่างนี้ จึงจะทัน ปัจจุบัน เป็นรูปนาม เห็นพระไตรลักษณ์ และสามารถลด ละ ความโลภ โกรธ หลง ได้ในอัมภัพนี้ ส่วนการปฏิบัติวิปัสสนาจะได้ผลไม่ได้ผล จะผิดหรือถูก สำคัญอยู่ที่องค์ทั้ง ๓ และสามารถปฏิบัติจนเห็นพระไตรลักษณ์ คือ ความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ผลที่จะพึงได้รับจากการปฏิบัติ คือ

๑) เห็นปัจจุบัน เป็นรูปนาม เห็นพระไตรลักษณ์ ได้มรรลุมรรคผล นิพพาน ตามสมควรแก่สติปัญญา บารมีของตน

๒) เห็นวิสุทธิ คือ ความบริสุทธิ์ ๗ ประการ มี สีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ เป็นต้น

๓) เห็นวิปัสสนาญาณ ๑๖ ขั้น มีนามรูปปริจเฉทญาณ มีปัญญา แยก รูป แยกนามได้ เป็นต้น

๔) ตัดภพ ตัดชาติ ลดภพ ลดชาติ ให้น้อยลง หรือขาดไปตามสมควร แต่ว่าสناบารมีของตน

๕) ลตกิเลส ตัณหา มานะ ทิฐิ ฐิให้เบาบางลงหรือให้หมดไป ตามสมควร แก่การปฏิบัติ

๖) ได้ความสุขกายสบายใจ ทำให้เป็นคนมีใจเยือกเย็น มีจิต เบิกบานแจ่มใส ในปัจจุบัน

๗) เข้าใจธรรมได้ดีกว่ายังไม่ได้ปฏิบัติหลายเท่า

๘) ปัญหาใดในเวลาเรียนปริยัติธรรมยังไม่แจ่มแจ้งดี ปัญหานั้นจะ แจ่มแจ้งขึ้นอีกมากทีเดียว

๙) ชื่อว่า ได้พิสูจน์คำสั่งสอนของพระพุทธองค์อย่างสมบูรณ์แบบ คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ

ปัจจุบันการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของวัดมหาธาตุฯ ได้รับการยอมรับอย่างมากและขยายสาขา แนวปฏิบัติไปทั่วประเทศไทยและ ประเทศต่างๆ ทั่วโลกจากลูกศิษย์ของพระธรรมธีรราชมหามุนี

พองหนอ – ยุบหนอ – สู้หนอ

เป้าหมายของกลุ่มพระสงฆ์และองค์กรที่เน้นการเผยแผ่พุทธธรรม ในแนวปฏิบัติ

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มพระสงฆ์ในแนวปฏิบัติทั้งหมด มีเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักพระพุทธศาสนาที่คล้ายคลึงกัน คือ

๑) การเผยแผ่พุทธธรรมและการปฏิบัติ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ดังเช่น สวณโมกขพลาราม จะดำเนินการส่งเสริมการปฏิบัติและเผยแผ่พุทธธรรมเพื่อให้คนเข้าถึงหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยนำหลักธรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนามาอธิบายให้เกิดความเข้าใจและนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลที่แท้จริง

๒) เน้นการปฏิบัติด้านจิตใจและปัญญาตามหลักไตรสิกขา และการปฏิบัติตามแนวทางที่องค์กรได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น หลักอานาปานสติ สติปัฏฐาน ๔ การเคลื่อนไหวกาย-จิต การเข้าถึงวิชชาธรรมกาย เป็นต้น ที่เป็นไปตามหลักการปฏิบัติในพระพุทธศาสนา โดยทุกสำนักจะเน้นการฝึกปัจเจกบุคคลให้ดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขาและการพัฒนาการปฏิบัติธรรมตามแนวการสอนที่ตนเองมีความรู้อย่างลึกซึ้งเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน

๓) ส่งเสริมการชี้แนะให้ความรู้ด้านหลักธรรมที่เป็นหัวใจพระพุทธศาสนา เพื่อสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันหรือเพื่อการพัฒนาบุคคลให้เข้าถึงธรรมได้จริง และเพื่อฝึกปฏิบัติจนสามารถสัมผัสความสุขและความอิสระของจิตใจ

๔) มุ่งการพัฒนาชีวิตหรือการยกระดับคุณภาพชีวิตให้เข้าสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทุกสำนักมีเป้าหมายการเข้าถึงธรรมที่ตรงกัน แต่ระดับการพัฒนาอาจมีความแตกต่างกัน เช่น บางสำนักมุ่งเน้นการปฏิบัติในระดับโลกียะ คือ การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง เรียบง่าย ในขณะที่บางสำนักเน้นการปฏิบัติ

ทำให้เกิดการลด ละ และการเข้าถึงธรรมอย่างแท้จริงไม่เน้นพิธีกรรมอย่างมากมาย

๕) มุ่งสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมของปัจเจกบุคคลและสังคม โดยทุกสำนักมองว่า การจะมีสังคมที่ดีได้ปัจเจกบุคคลจะเข้ามีธรรมประจำใจอันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาบุคคลและสังคม

๖) ดำเนินการพัฒนาและสงเคราะห์ชุมชน/สังคมด้วยหลักธรรมมากกว่าการทำบุญให้ทานเพื่อการสงเคราะห์ ทุกสำนักมีการดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ชุมชนและสังคมให้มีการเกื้อกูลต่อกัน กิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงเน้นการอบรมและการให้ทานเพื่อกิจกรรมทางสังคม

๗) มุ่งการปฏิบัติตนเพื่อให้เข้าสู่ธรรมด้วยการปฏิบัติและการทำหน้าที่ในสังคมอย่างถูกต้อง โดยการส่งเสริมให้คนได้ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ในการดำเนินชีวิตและการเสียสละเพื่อตนเองและสังคม

มรรควิธีแห่งการปฏิบัติเพื่อความสุขทางจิตใจและปัญญา

จากกระบวนการปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญาเพื่อลดทุกข์สร้างสุขตามแนวพระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ดังกล่าวสามารถสรุปเป็นมรรควิธีแห่งความสุข คือ “เรียนรู้ ผีกฝน ประมาณตน มีสติ สร้างปัญญา” ดังนี้

๑) **เรียนรู้** ถ้าบุคคลมีการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาและความรู้ในระดับสากล เน้นการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาแล้วย่อมจะมีความเข้าใจในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

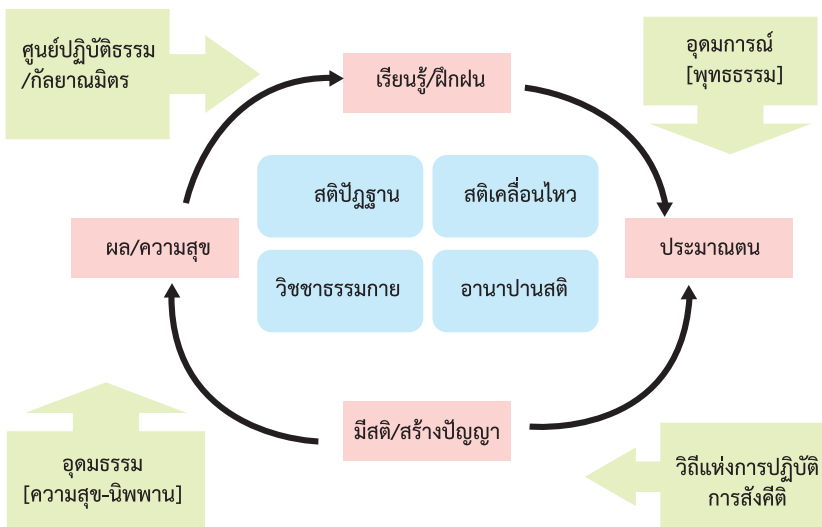
๒) **ผีกฝน** การผีกฝนเป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติวิปัสสนา เพราะฉะนั้นจะต้องผีกฝนตามความสนใจและจริตของตนเอง เช่น การผีกแบบอานาปานสติ

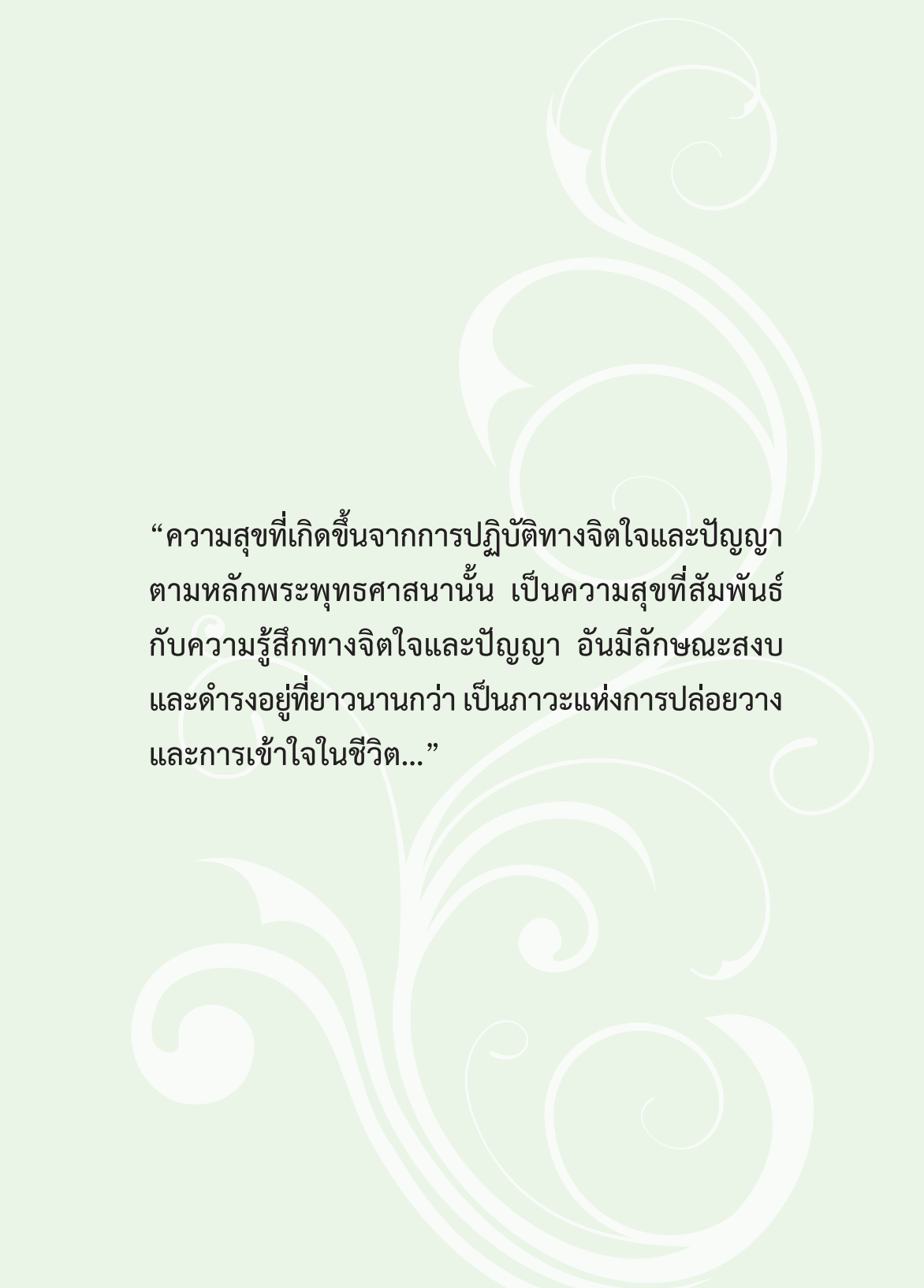
ในแบบสวณโมกษ์หรือวัดหนองป่าพง โดยมีสติเป็นฐานในการพิจารณา
สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง

๓) **ประมาณตน** รู้จักคั่นหาตนเองในการพัฒนาจิตใจและปัญญา
มีความสันโดษ พอเพียง รู้จักตนเอง รู้จักชุมชน รู้จักโลก เพื่อยกระดับจิตใจ
ของตนเองไปสู่การสร้างสรรค์ทางพฤติกรรมและปัญญา

๔) **มีสติ** ในการใช้ชีวิต ลดการฟุ้งเฟ้อ มีสติก่อนจะกระทำการสิ่งใด
สิ่งหนึ่ง

๕) **สร้างปัญญา** ด้วยการพิจารณาความเป็นไปของชีวิตและการเรียนรู้
ที่ต่อเนื่อง โดยยึดหลักของการปฏิบัติคือ “การลดทุกข์ สร้างสุข และทำ
นิพพานให้แจ้ง” รวมทั้งตั้งใจทำหน้าที่ การงานให้ถูกต้อง เพื่อให้เกิดเห็นแจ้ง
รู้จริงในเป้าหมายของชีวิต หรือการพัฒนาความสุขพัฒนาไปสู่ขั้นต่อไป คือ
การเข้าถึงองค์คุณ องค์ธรรมในระดับขั้นต่างๆ จนถึงขั้นอุดมธรรมตามหลัก
พระพุทธศาสนา

“ความสุขที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติทางจิตใจและปัญญา
ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น เป็นความสุขที่สัมพันธ์
กับความรู้สึทางจิตใจและปัญญา อันมีลักษณะสงบ
และดำรงอยู่ที่ยาวนานกว่า เป็นภาวะแห่งการปล่อยวาง
และการเข้าใจในชีวิต...”

บทที่ ๔

ความสุขคือการแบ่งปัน : เมื่อแบ่งปันแล้วเกิดความสุข

พระครูพิพิธสุตาทร, ดร.

เกริ่นนำ

ศาสนาทุกศาสนาที่อุบัติในโลก ส่วนหนึ่งเนื่องจากความพยายามของมนุษย์ในการแก้ไขปัญหของตนหรือปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันหรือปัญหาสังคม และเมื่อศาสนาพัฒนาขึ้นจนมีสถานะเป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสนาจึงแนบแน่นมากขึ้น ในฐานะที่เป็นสถาบันทางสังคม ทั้งนี้ศาสนาจะได้รับการตอบรับจากมนุษย์เพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถในการแก้ปัญหาและความต้องการของสังคม ดังนั้น การดำรงอยู่ เจริญขึ้น หรือการเสื่อมลงของศาสนาขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่มีต่อสังคมเป็นสำคัญ (อภิชาติ พันธุเสน, ๒๕๓๙)

พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านานในฐานะที่เป็นพลังสร้างสรรค์บูรณาการสังคม เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม มีอิทธิพลทางต่อทัศนคติ ค่านิยมอันเป็นบทบาทสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม และเป็นกลไกในการควบคุมพฤติกรรมสมาชิกในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข ในการถ่ายทอดปลูกฝังอุดมการณ์ทางพุทธศาสนา พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม

โดยทำหน้าที่ในการนำธรรมะของพระพุทธองค์ออกแนะนำสั่งสอนประชาชน ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม เพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหาและความทุกข์ ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่เหล่านี้ของพระสงฆ์เกิดจากเหตุผล ๓ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องพึ่งพาปัจจัยสี่ที่ชาวบ้าน ถวาย ประการที่สอง สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม ประการที่สาม คือเมตตาธรรมที่พระสงฆ์จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ (พระมหาสมทรง สิรินธโร, ๒๕๒๕)

ผลจากกระบวนการที่สังคมไทยก้าวเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ ซึ่งเริ่มเห็นได้ชัดเจนตั้งแต่กลางศตวรรษที่ ๑๙ และได้ทวีความเข้มข้นยิ่งขึ้นภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อ ๔ ทศวรรษที่แล้วมา ได้ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อการเปลี่ยนแปลงด้านโลกทัศน์และระบบคุณค่าในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสถาบันศาสนา นับแต่อดีตพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาเป็นเวลาช้านานนับพันปี มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความรู้สึกนึกคิดของคนไทยอย่างแนบแน่น และลึกซึ้ง ซึ่งพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยสองด้านคือ ด้านหลักวิชา และด้านการปฏิบัติ ในทางด้านปฏิบัติ นั้นมีสถาบันสงฆ์ซึ่งได้ทำการสืบทอดและเผยแผ่พุทธธรรมภาคปฏิบัติ แก่คนทั่วไปได้เป็นอย่างดี (สมบุรณ์ สุขสำราญ, ๒๕๓๗) แต่ผลจากการเปลี่ยนแปลงเพื่อเข้าสู่ความทันสมัยได้ดึงเอาหน้าที่ทางสังคมหลายอย่างที่วัดเคยมีต่อชุมชนออกไปและสร้างสถาบันทางโลกขึ้นมาแทนที่ทั้งการสร้างโรงเรียนแผนใหม่ การแพทย์ การสหนาการ หรือศิลปะ วัดจึงถูกผลักให้เข้าไปอยู่ในมุมแคบ ๆ ของหน้าที่ในเชิงพิธีกรรม เช่นเดียวกับสถาบันสงฆ์ไทยที่ค่อยๆ สูญเสียบทบาทการเป็นผู้นำทางปัญญาและความสัมพันธ์ทางสังคม หลายด้านที่เกื้อกูลกับชุมชน (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ๒๕๓๘)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้ก่อเกิดความพยายามในการแสวงหาหนทางในการนำบทบาทที่สูญเสียไปของวัดและพระสงฆ์กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง โดยการทบทวนอัตลักษณ์ของปัจเจกและสังคมเพื่อนำไปสู่การทบทวนความหมายของแก่นแกนและเนื้อหาสาระของศาสนธรรม รวมทั้งการปรับความหมายของพุทธธรรมให้สอดคล้องกับจิตสำนึกสากล และความเชื่อมโยงจากสถานการณ์ ความสับสนและปัญหาทางสังคมที่เป็นผลอันเกิดมาจากกระแสของความทันสมัยและวัฒนธรรมวัตถุนิยมบริโภคนิยม (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ๒๕๓๘) ประกอบกับการเกิด “ช่องว่าง” ทางอุดมการณ์ในสังคมไทยที่เกิดจากความพยายามในการแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับสังคม ทำให้เกิดการเรียกร้องให้สังคมทวนกลับไปหาสิ่งที่เป็น “มรดกจากอดีต” ในฐานะของรากฐานระบบคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมของสังคมและในฐานะของ “ทางรอด” จากการคุกคามของกระแสอารยธรรมตะวันตก โดยมีพระพุทธรศาสนาอยู่ในฐานะอุดมการณ์ทางเลือกใหม่ที่มีศาสนาเป็นจักรกลสำคัญของการบูรณาการและความสมดุลย์ (ประเวศ วะสี, ๒๕๓๘)

การทบทวนบทบาททางสังคมของพระสงฆ์ ทำให้มีความเคลื่อนไหวในกลุ่มพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมเพิ่มขึ้น โดยการดำเนินบทบาทของนักพัฒนาที่เรียกว่า พระสังฆพัฒนา แรกเริ่มปรากฏการณ์ของพระสังฆพัฒนาอยู่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ในการทำสงครามจิตวิทยาต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่การเปลี่ยนแปลงการเมืองหลัง พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมา พระสังฆพัฒนาได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมากขึ้นและเริ่มเด่นชัดเรื่อยมา การเปลี่ยนดังกล่าวมีผลต่อการปรับเปลี่ยนอุดมการณ์ในการพัฒนาของพระสังฆพัฒนาในลักษณะ

คือ การปรับเปลี่ยนความเชื่อของประชาชนต่ออุดมการณ์ลัทธิคอมมิวนิสต์ มาเป็นอุดมการณ์ที่ตอบสนองปัญหาความต้องการของชุมชนในลักษณะที่ ประสมประสานกับการทำงานของกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่า ข้าราชการ องค์กร พัฒนาเอกชน และผู้นำชุมชนรวมทั้งประชาชนในชนบท ดังเช่น การทำงาน ด้านสาธารณสุขเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยเอดส์ของพระอุดมประชาทร (อลงกต ติกปัญโญ) แห่งวัดประบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี การทำงานด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการรวมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ของพระสุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด การทำงานด้านสิ่งแวดล้อมของ พระครูพิทักษ์นันทคุณ และพระสมคิด จารณธมโม แห่งจังหวัดน่าน การรวมพลังสร้างเครือข่ายพระสงฆ์เพื่อสังคมในภาคเหนือภายใต้ชื่อ กลุ่มโพธิยาลัย หรือ การทำงานด้านวัฒนธรรมของกลุ่มเครือข่ายพระสงฆ์ พัทธกัษณ์วัฒนธรรม แต่สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทการเคลื่อนไหวเพื่อสังคม ของพระสังฆพัฒนาคือ กระบวนการทำงานทั้งโดยปัจเจก และการทำงาน เป็นกลุ่มเครือข่าย ซึ่งส่งผลต่อระดับความสำเร็จและข้อจำกัดในการทำงาน กล่าวคือ การทำงานในลักษณะปัจเจกนั้น พระสงฆ์นักพัฒนาจะต้องการ ต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ มากมายเพื่อการได้มาซึ่งการยอมรับและการเชื่อถือ ซึ่งการสร้างการยอมรับจากประชาชนเป็นการสื่อนำในการชักจูงให้ประชาชน เข้าร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ด้วยความเต็มใจ มิใช่ร่วมเพราะความ เกรงใจหรือถูกบีบบังคับ และระดับผลสำเร็จจากการที่พระสงฆ์จะสามารถ ชักนำชาวบ้านเข้าร่วมการพัฒนาได้ไม่ว่าทางด้านวัตถุหรือจิตใจ ขึ้นอยู่กับ ศักยภาพในการโน้มน้าวและผลักดันศักยภาพของประชาชนให้เกิดประโยชน์ แก่การพัฒนาชนบทอย่างไร หรือตัวพระสงฆ์เข้าใจปัญหาของประชาชน อย่างถูกต้องแท้จริงเพียงไร ตลอดจนความสามารถในการชักนำทรัพยากร และข่าวสารความรู้จากภายนอกมาใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาชนบท

หากแต่การทำงานในลักษณะของกลุ่มเครือข่ายก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเสริมพลังการทำงานพัฒนาให้สัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น โดยนัยนี้ จึงนำสู่ความสนใจทำความเข้าใจกระบวนการทำงานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชนของกลุ่มพระสังฆพัฒนาทั้งในลักษณะปัจเจกและกลุ่ม เพื่อให้รู้ว่าพระสังฆพัฒนามีพลังและพลวัตรในการขับเคลื่อนพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม อันเป็นมรรควิธีแห่งการสร้างองค์กรแห่งการตื่นรู้และการสร้างประโยชน์สุขตามแนวพระพุทธศาสนาต่อสาธารณชน

กลุ่มพระสังฆพัฒนาเพื่อชีวิตและชุมชน

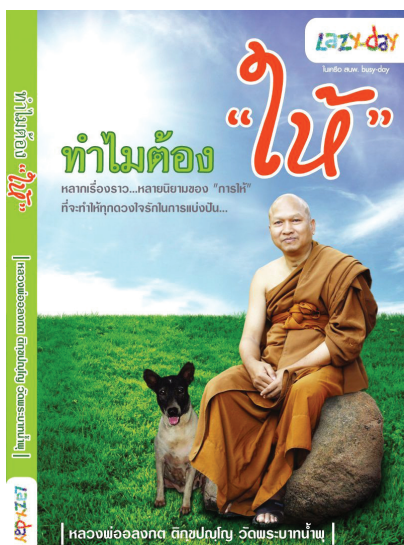
ในสังคมไทยได้มีพระสงฆ์จำนวนไม่น้อยที่ทำหน้าที่พระสงฆ์ในลักษณะของพระสังฆพัฒนา เพื่อชีวิตและชุมชน มีแนวคิดและกระบวนการทำงานตามหลักพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม โดยมีจุดมุ่งหมาย คือการแบ่งความสุข การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ผู้ยากไร้ในสังคมและชุมชนให้มีความสุขบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง และการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ คือ การพัฒนากาย สิ่งแวดล้อม ศิลปพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาในการดำรงชีวิต ดังเช่น ๑) พระอุดมประชาทร (อลงกต ติกฺขปญฺโญ) วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี ๒) พระสุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม อำเภอมะนัง จังหวัดตราด ๓) พระครูพิทักษ์นันทคุณ (สงวน พันธชา) วัดอรุณราช อำเภอมะนัง จังหวัดน่าน เป็นต้น และกลุ่มพระสงฆ์ที่ทำงานเป็นเครือข่ายพระสังฆพัฒนา เช่น ๑) เครือข่ายพระนักพัฒนาภาคเหนือ (สถาบันโพธิยาลัย) ๒) กลุ่มเสขิยธรรม ๓) เครือข่ายพระสงฆ์พิทักษ์วัฒนธรรม (พระครูโกวิทธรรมโสภณ แห่งวัดร่องเมิง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่) เป็นต้น

พระอุดมประชาทร (อลงกต ติกุปญโญ) : แบ่งปันความสุข ด้วยการดูแลผู้ติดเชื้อเอดส์

พระอุดมประชาทร (อลงกต ติกุปญโญ) เจ้าอาวาสวัดพระบาทน้ำพุ ต.เขาสามยอต อ.เมือง จ.ลพบุรี ท่านได้ก่อตั้งโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์ บ้านพักผู้ป่วยโรคเอดส์ระยะสุดท้ายในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ณ วัดพระบาทน้ำพุ โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างจิตสำนึกของสังคมให้มีเมตตาและมนุษยธรรม ต่อผู้ป่วยเอดส์ที่ถูกทอดทิ้งจากครอบครัวและสังคมให้ได้รับการดูแลช่วยเหลือ จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตให้ได้มีโอกาสสืบลมหายใจอย่างสงบสุข และไปสู่สุคติตามวิถีทางของชาวพุทธ และท่านได้มีการดำเนินการกิจกรรมเพื่อผู้ป่วยโรคเอดส์อีกหลายกิจกรรม เช่น การก่อตั้งมูลนิธิธรรมรักษ์ การก่อตั้งและโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์ ๒ ณ ตำบลดงดินแดง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ก่อตั้งและอุปถัมภ์โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๓๓ สำหรับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโรคเอดส์ ก่อตั้งและอุปถัมภ์โรงเรียนอนุบาลธรรมรักษ์ สำหรับเด็กที่ได้รับผลกระทบปัญหาจากโรคเอดส์ ก่อตั้งและอุปถัมภ์โรงเรียนธรรมรักษ์บริหารเพื่อผลิตบุคลากรทางด้านการพยาบาลในการดูแลเด็กและผู้ป่วยโรคเอดส์ ก่อตั้งและอุปถัมภ์โรงเรียนแพทย์แผนไทยธรรมรักษ์ เพื่อผลิตบุคลากรด้านแพทย์ แผนไทยในการดูแลเด็ก ผู้ป่วยโรคเอดส์ รวมถึงพระสงฆ์

บทบาทที่ท่านอลงกตดำเนินการเพื่อผู้ป่วยเอดส์ในสังคมโดยอาศัยความเมตตาตามหลักพระพุทธศาสนา มีการแบ่งปันความรักให้กับมวลมนุษยชนับได้ว่า เป็นการเติมเต็มความสุขให้กับคนในสังคมโดยมิรอถึงชาติหน้า ทำตรงนี้เดี๋ยวนี้ ความสุขก็เกิดขึ้นได้

ลดทุกข์ แบ่งปันความสุขด้วยหัวใจ

พระอาจารย์สุบิน ปณีโต : มีสัจจะ มีทรัพยากรนับว่ารวยความสุข

พระสุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม อ.เมือง จ.ตราด ท่านเป็นผู้ริเริ่มกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยส่งเสริมให้เกิดองค์กรการจัดหาทุนของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และสร้างความเข้มแข็งในสังคมชนบท โดยประยุกต์เอาหลักธรรมะสอดแทรกในการดำเนินงาน จนได้ได้รับการยอมรับและเห็นถึงผลดี กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้แพร่หลายครอบคลุมเกือบทุกตำบล ใน จ.ตราด มีเงินทุนหมุนเวียนมากกว่า ๗๐๐ ล้านบาท นอกจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แล้ว พระสุบินยังได้จัดทำโครงการพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต เผยแพร่เรื่องการใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์แก่บุคคลทั่วไป และได้จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนขึ้นในจังหวัดตราด

พระอาจารย์สุบิน ได้นำหลักการทางพระพุทธศาสนามาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรชุมชน โดยมุ่งหวังในประชาชนในชนบทมีความอยู่ดีมีสุข พึ่งพาตนเองได้ มีความสามัคคีและร่วมกันพัฒนาภายใต้แนวคิดเชิงคุณธรรม

ความอยู่ดีมีสุขมาจากสัจจะภายใน

พระครูพิทักษ์นันทคุณ : ความสวยงามของขุนเขาและป่าไม้ คือ ความสุขที่สัมผัสได้

พระครูพิทักษ์นันทคุณ เจ้าคณะอำเภอเสนาะสันติสุข และเจ้าอาวาสวัดอรัญญาวาส ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ท่านได้ดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยได้ร่วมมือกับพี่ชายซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน เริ่มกิจกรรมการอนุรักษ์ในหมู่บ้าน โดยออกสำรวจป่าและได้กันเขตป่าเป็น “ป่าสงวนของหมู่บ้าน” ออกกฎระเบียบการยึดไม้ การปรับสำหรับผู้ละเมิดกฎระเบียบ และยังเป็นผู้ริเริ่มให้มีพิธีสืบชะตาต้นน้ำ โดยเฉพาะ “พิธีบวชป่า” ซึ่งได้กลายเป็นต้นแบบของการอนุรักษ์ป่าในปัจจุบัน และได้ดำเนินการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้ประชาชน จนเกิดเครือข่ายร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและแนวคิดในการดูแลรักษาป่าต้นน้ำธรรมชาติให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องตลอดมาจนปัจจุบันนอกจากนี้ได้ริเริ่มจัดตั้งศูนย์ประสานงานพระธรรมยาทจังหวัดน่าน ตั้งกลุ่มพุทธบุตรเพื่อให้การอบรมศีลธรรมจัดค่ายจริยธรรมแก่เยาวชน โดยเฉพาะการก่อตั้ง “กลุ่มฮักเมืองน่าน” ที่ถือว่าเป็นประชาคมระดับรากหญ้าของประชาชนในพื้นที่จังหวัดน่าน ปัจจุบันมีกลุ่มองค์กรเครือข่ายทั้งหมด ๘๘๕ กลุ่ม / องค์กร ทำให้มีศักยภาพที่แสดงบทบาทการพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ ในด้านการเผยแพร่ศาสนาและวัฒนธรรม ได้มีการดำเนินโครงการพระธรรมทูตเฉพาะกิจ ในการออกเผยแผ่ให้ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและการปลูกจิตสำนึกชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนในพื้นที่ห่างไกลในจังหวัดน่าน และการดำเนินโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อนให้กับเด็กชาวเขาและเด็กด้อยโอกาสในสังคม เป็นต้น

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้ถ่ายทอดแนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากร พืชพรรณไม้ การดูแลรักษาพันธุ์ปลาและต้นน้ำ โดยการสอดแทรกในการ เทศน์สั่งสอนทุกครั้งที่มีโอกาสทั้งในสถานศึกษา และงานประเพณีต่างๆ โดยใช้สื่อต่างๆ ทั้งในรูปของ แผ่นพับ สไลด์ วีดิโอ เทปบันทึกเสียง และ อุปกรณ์ประกอบการบรรยายหลากหลายชนิด โดยมีมูลนิธิฮักเมื่องน่าน เป็นกำลังสำคัญในการช่วยเผยแพร่แนวคิดและประสานให้เกิดการดำเนินการ กิจกรรมต่างๆ ท่านได้รับยกย่องจากสมาคมต่างๆ เช่น ปี ๒๕๓๒ ได้รับ ยกย่องสมาชิกของมูลนิธิ Ashoka ส่งเสริมนักพัฒนาทั่วโลก เป็นผู้เสียสละ ปี ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานใบประกาศเกียรติคุณจากสมเด็จพระสังฆราช สาขาเผยแพร่พระพุทธศาสนาดีเด่น ได้รับพระราชทาน ธรรมจักรทองคำ สาขาพระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ เป็นต้น

ความสุขภายนอกสัมผัสได้จากธรรมชาติ
ความสุขภายในเกิดจากจิตใจที่พัฒนา

พระครูสุภาจารย์วัฒน์ : คุณภาพชีวิต คุณภาพคน

ความสุขแบบคนยโสธร

พระครูสุภาจารย์วัฒน์ แห่งตำบลนาโสี อำเภอกุดชุม จังหวดยโสธร ท่านได้ริเริ่มงานพัฒนาชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์การดำเนินงาน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้วยมิติการสาธารณสุขให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองในการรักษาสุขภาพโดยใช้สมุนไพรภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการก่อตั้งชมรมหมอยาพื้นบ้าน กลุ่มสมุนไพร ขยายสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าไม้และแหล่งน้ำ กลุ่มเกษตรธรรมชาติ และการส่งเสริมดูแลสุขภาพของกลุ่มพระสงฆ์และมีกระบวนการทำงานด้านการพัฒนา คือ การทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์โดยใช้ความร่วมมือจากประชาชน เป็นสำคัญ โดยเริ่มพัฒนาจากการพัฒนาทางวัตถุสู่วิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ

พระครูสุภาจารย์วัฒน์ท่านได้มีการนำหลักพุทธธรรมมาสู่กระบวนการพัฒนาชุมชนด้วยการปลูกฝังธรรมะในจิตใจ คือ การหล่อหลอมความคิด และทัศนคติ ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ด้วยหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต หลักธรรมทั้งหลายสอนให้เห็นว่า สิ่งทั้งหลายไม่อยู่โดดเดี่ยว แต่มีความสัมพันธ์สอดคล้องเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน เมื่อต้องการผลเช่นใด ก็ต้องสร้างเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยเช่นนั้น ฉะนั้น การพัฒนาจิตใจของชาวบ้าน ให้เห็นถึงบาปบุญคุณโทษและพิษภัยของอบายมุขต่าง ๆ ท่านใช้ความสามารถ ทำให้ชุมชนมีจิตสำนึกที่ดี ด้วยการสอนแทรกธรรมะ การอบรม การบรรยาย อย่างไม่ยอทั่ โดยใชหลักธรรมทางศาสนาและการจัดกิจกรรม การพัฒนาจิตใจ ทำให้ชุมชนส่วนใหญ่ได้เห็นโทษของอบายมุขโดยการให้ชุมชนได้รับรู้ถึงปัญหา และหาทางแก้ไขร่วมกัน จากจุดเริ่มต้นจนก่อตั้งและดำเนินการกระตุ้นให้ชาวบ้านรู้จักพึ่งตนเอง เข้าไปหาชุมชนพร้อมกับ

การนำหลักศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องช่วยชี้นำเพื่อสร้างที่พึ่งและความเข้มแข็งให้กับตนเอง ผลคือ ทำให้ชุมชนมีความสามัคคีเป็นอันเดียวกัน เอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน มีความจริงใจต่อกัน เป็นการเชื่อมโยงกิจกรรมการพัฒนามาสู่หลักธรรมเพื่อผลแห่งความยั่งยืน การมีน้ำใจมีความจริงใจต่อกันที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตนเอง สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น และมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

ธรรมชาตีสอนชีวิต ความนึกคิดสอนใจคน

เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือ : พุทธธรรม นำปัญญา พัฒนาท้องถิ่น

เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือก่อตั้งขึ้นภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ.๒๕๔๐ โดยก่อนที่จะเกิดเครือข่าย พระสงฆ์ที่ทำงานพัฒนาชุมชนอยู่ในหมู่บ้านจะกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ทั่วไป เป็นการรวมตัวที่ไม่ใช่ลักษณะเครือข่ายทางสังคมมากนัก ต่อมามีการรวมตัวเป็นเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือ ได้แก่ กลุ่มสังฆพัฒนาชุมชนล้านนา โดยการริเริ่มและสนับสนุนส่งเสริมอย่างต่อเนื่องโดยมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทของวัดป่าดาราภิรมย์ จังหวัดเชียงใหม่ เครือข่ายการเรียนรู้ของพระสงฆ์ที่ทำงานด้านเอดส์ ที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านเอดส์เป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ กลุ่มพระสงฆ์ฮักเมื่องน่าน ริเริ่มโดยพระครูพิทักษ์นันทคุณ ในฐานะเจ้าคณะอำเภอสันติสุข และรับผิดชอบงานพระธรรมทูตเฉพาะกิจ ได้ชักชวนพระในเขตปกครองและพระที่ทำงานพระธรรมทูตเฉพาะกิจให้มาทำงานร่วมกัน พระในกลุ่มที่สำคัญ ได้แก่ พระสมคิด จารณธมโม วัดโป่งคำ อ.สันติสุข จ.น่าน พระปลัดบุญชวน เตชธมโม วัดห้วยซ้อ อ.แม่จริม จ.น่าน เป็นต้น กลุ่มพระสงฆ์รุ่นใหม่ในโครงการพระธรรมจาริก ที่ส่วนใหญ่ทำงานพัฒนาอยู่ในเขตหมู่บ้านชาวเขาทั่วภาคเหนือ เช่น พระเกียรติศักดิ์ กิตติภทโท วัดศรีโสดา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พระสมคิด สุจิตโต อาศรม แม่อุสุ อ.ท่าสองยาง จ.ตาก พระชาติ คุณกโร อาศรมแม่ยางล้าน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ พระชุมพล ศรีมันตะ อาศรมฯ ห้วยนา อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน พระมหา ดร.บุญช่วย สิริธโร พระมหาพิระพงษ์ พลวิโร พระมหาบันเท็ง ปณฺธิโต จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดสวนดอก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ และ พระชยสร สมปยุตฺโต จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วัดเจติยหลวง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เป็นต้น ได้มีการรวมตัวเรียนรู้ทักษะการทำงานใหม่ๆ ซึ่งต่อมา ได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานของพระสงฆ์ โดยมีหลักการที่ว่า “พุทธธรรม นำปัญญา พัฒนาท้องถิ่น” โดยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

๑) เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานเครือข่ายโครงการวิจัย/การพัฒนาเพื่อท้องถิ่นของพระสงฆ์

๒) เพื่อทบทวนบทบาทและสถานภาพของพระสงฆ์ที่ทำงานพัฒนาในชุมชนท้องถิ่น

๓) เพื่อเป็นแหล่งพัฒนาพี่เลี้ยงนักวิจัยและฝึกอบรมพระสงฆ์ เพื่อทำโครงการวิจัยและการพัฒนาร่วมกับชุมชนท้องถิ่น

๔) เพื่อเป็นแหล่งส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาโครงการวิจัยตลอดจนประสานความร่วมมือกับสถาบันวิจัยและพัฒนาอื่น ๆ เพื่อพัฒนาโครงการวิจัยของพระสงฆ์ในท้องถิ่นตามหลักพุทธธรรม และ

๕) เพื่อเป็นศูนย์บริการข้อมูล เผยแพร่ข่าวสารงานวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดประชุมสัมมนาเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย และการพัฒนาเพื่อท้องถิ่น

ความสำเร็จจากการดำเนินงานของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือเกิดจากความสามารถในการปรับตัวและปรับบทบาทในการทำงานด้านพระพุทธศาสนาของตนเอง ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่าหากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมะวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือและความศรัทธา จากความสามารถรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมแก้ปัญหา

ของชุมชนได้ทั้งในด้านปัญหาพื้นฐานและปัญหาด้านจริยธรรม นำหลักธรรมความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาพัฒนาร่วมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แนวทางดังกล่าวไม่เป็นเพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมต่อประชาชนตามเป้าหมายของศาสนาเท่านั้น ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่ม และรู้สึกในความสัมพันธ์ร่วมกันที่จะดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเองในด้านการสร้างกลุ่มได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึงชุมชนเข้าไปรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาอบายมุข และความไม่สามัคคีในชุมชน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านี้มาเป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยอาศัยหลักพระพุทธศาสนาจากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างลงตัว โดยการปลูกฝังหลักคุณธรรม คือ มีความสัจจริง ความเห็นใจเพื่อนชุมชนด้วยกัน ความพร้อมเพรียงเป็นกฎเกณฑ์ยึดเหนี่ยวจิตใจ

เพราะเจอทุกข์ จึงได้พบสุข

กลุ่มเสขิยธรรม : ความแตกต่างมิใช่หนทางปิดกั้นความสุข

ปี พ.ศ.๒๕๓๓ คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.) องค์กรภายใต้มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป ได้อาราธนาพระสงฆ์ที่กล่าวถึงหลายรูป ที่ยังคงทำหน้าที่สาวกตามแนวทางพระบรมศาสดาด้วยการเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจและสติปัญญาให้กับชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่องหลายท่านพำนักอยู่ในชนบทห่างไกล ทำงานร่วมกับชาวบ้านและชุมชนสร้างความเข้มแข็ง และพึ่งพิงตนเองได้ให้กับชุมชนรากหญ้า อาทิ พระครูพิพิธประชานาถ (หลวงพ่อนาน) พระครูสุภาจารวัฒน์ พระครูเกษมธรรมรังษี (หลวงพ่อดำ) พระครูบรรพตสุวรรณกิจ (หลวงพ่อดำเขียน) และพระครูพิทักษ์นันทคุณ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีหลายท่านที่ทำงานด้านวิชาการ เผยแผ่และชี้แนะ ตลอดจนเสนอแนะทางออกจากวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ภายใต้กรอบคิด หลักการ และแนวทางแห่งศาสนธรรม เช่น พระศรีปริยัติโมลี พระมหาเจิม สุวโจ พระโกศล ปริปุณโณ และพระไพศาล วิสาโล เป็นต้น โดยท่านเหล่านั้นได้มาประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานช่วยเหลือสังคม และยังถือเป็นโอกาสให้ท่านได้เจริญสมาธิภาวนาร่วมกัน อันจะเป็นการเกื้อกูลกำลังใจต่อกันและกันได้ ในโอกาสต่อไปในการนี้หลายท่านเห็นพ้องว่าพระสงฆ์ที่ทำงานในลักษณะนี้ควรรวมตัวเป็น “เครือข่าย” เพื่อเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้งานประยุกต์ใช้หลักศาสนธรรมกับชีวิตและสังคมมีความยั่งยืนและสามารถเป็นร่วมเงาให้กับสังคมต่อไป จึงได้พร้อมใจกันก่อตั้ง “กลุ่มเสขิยธรรม” ขึ้น ด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญคือ ส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักศาสนธรรมให้เกื้อหนุนต่อการพัฒนาตนเอง สังคม และธรรมชาติ ให้ก้าวพ้นวิกฤตการณ์ทั้งหลายอย่างเป็นรูปธรรม

กลุ่มเสขิยธรรมมีพระสงฆ์ที่เป็นสมาชิกและมีส่วนร่วมในเครือข่ายกว่า ๖๐๐ รูป มีสมาชิกที่เป็นแม่ชีและอุบาสกอุบาสิกา กว่า ๑๐๐ รูป/คน ท่านเหล่านี้ นอกจากจะมีกิจกรรมพบปะ ประชุม และภาวนาร่วมกันเป็นประจำทุกปีแล้ว ยังมีบทบาทร่วมกับกลุ่มการพัฒนาที่น่าสนใจ เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดโครงการธรรมยาตราเพื่อฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา โครงการเดินเท้าต้านไฟป่าที่ จ.ลพบุรี และโครงการธรรมยาตราเพื่ออนุรักษ์ลุ่มน้ำลำปะทาว จ.ชัยภูมิ ตลอดจนธรรมยาตราเพื่อรักษาลำน้ำโขง เป็นต้น มีบทบาทด้านจิตวิญญาณและการภาวนา เช่น การริเริ่มให้มีการภาวนาระหว่างศาสนา ในสถานที่ชุมนุมทางการเมือง เช่น การภาวนาระหว่างศาสนา ที่ลานหอยเสียบ อ.จะนะ จ.สงขลา ร่วมกับผู้คัดค้านโครงการท่อก๊าซ – โรงแยกก๊าซ ไทย – มาเลเซีย และงานภาวนาระหว่างศาสนา นอกจากนี้ยังร่วมกับองค์กรพันธมิตร เช่น มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน มูลนิธิโกลดคิมทอง เครือข่ายชาวพุทธเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทย กลุ่มพุทธศาสนศึกษา โครงการเวทีสุขภาพคนจน สมัชชาคนจน และกลุ่มศาสนิกชนชาวไทยเพื่อสันติภาพ ตลอดจนองค์กรจากศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม เป็นต้น จัดให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยน และเรียนรู้ร่วมกันระหว่างศาสนา ตลอดจนการใช้ศาสนธรรม เพื่อแสวงหาทางออกจากวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เช่น การจัดเวทีเสวนา อภิปราย หรือปาฐกถาทางศาสนา อยู่อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งยังประยุกต์พิธีกรรม และกิจกรรมทางศาสนาให้มีเนื้อหาสาระและทันสมัย เช่น การจัดผ้าป่าเสขิยธรรม การบวชป่า การสืบทอดแม่ น้ำโขง และกิจกรรมรำลึกชาติกาลของท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้น ทำให้ประชาชนได้มีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันอย่างสันติในหลายพื้นที่

สันติภาพแห่งศาสนา คือความรักความเมตตาต่อกัน

เครือข่ายพระสงฆ์พิทักษ์วัฒนธรรม : ศิลปวัฒนธรรม คือความงามและความสุขของสังคม

เครือข่ายพระสงฆ์พิทักษ์วัฒนธรรมก่อตั้งขึ้นภายใต้ฐานคิดที่ว่า โลกาวัดนี้ได้ส่งผลให้สภาพสังคมโลกเปลี่ยนไป ทุกประเทศต่างเริ่มปฏิเสธ การดำรงอยู่อย่างเอกเทศกลายเป็นวิ่งเข้าหากัน และมีการปฏิสัมพันธ์ ด้านต่าง ๆ ระหว่างกันเพื่อความอยู่รอดอย่างมีเสถียรภาพ เช่นเดียวกับ สังคมไทยที่พบว่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและ รุนแรงเพิ่มขึ้น โดยขึ้นอยู่กับการปะทะกันของสิ่งภายนอกที่เข้ามากระทบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรูปแบบการดำเนินชีวิต แนวคิด ค่านิยม เทคโนโลยี และ วัฒนธรรมใหม่ จนเกิดผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพสังคม ความสัมพันธ์ของคนในสังคม วัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมซึ่งปัญหา ดังกล่าว ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอันตระหนักและได้กำหนดกลยุทธ์ทุ่มเท ความพยายามในการดำเนินงานเพื่อรักษาทางวัฒนธรรม และจิตวิญญาณ ของสังคม พร้อมทั้งระดมพลังความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายของสังคม ให้เข้ามาผนึกพลังสานเป็น “เครือข่าย” ขบวนการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ดีตามการป้องกันแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างถึง รากถึงโคนนั้น จำเป็นที่ต้องมีโลกทัศน์ใหม่ในการมองสังคมวัฒนธรรมด้วย ความตื่นตัวผ่านกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการคิดแสวงหาคำตอบ ที่หลากหลายอยู่นอกเหนือระบบที่เคยมีมา ซึ่งควรมีลักษณะการมองให้ไกล ใช้เรียนรู้วิธีหลาย ๆ แนวทางที่แตกต่างกันออกไป มีการวิเคราะห์ อภิปราย เพื่อจุดประกายใหม่ ๆ ทางความคิดที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างรอบด้าน แบบผสมผสาน โดยนัยนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จึงได้ดำเนินโครงการเครือข่ายพระสงฆ์พิทักษ์วัฒนธรรม ขึ้น ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณแผ่นดิน

การดำเนินงานของเครือข่ายพระสงฆ์พิทักษ์วัฒนธรรมได้ก่อให้เกิดการจัดทำหลักสูตรการอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างเครือข่ายพระสงฆ์พิทักษ์วัฒนธรรม การคัดเลือก และประสานงานพระสงฆ์เข้าร่วมโครงการ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความตระหนักรู้ต่อสถานการณ์ปัญหาวัฒนธรรมและความสำคัญตลอดจนแนวทางสร้างเครือข่ายพระสงฆ์พิทักษ์วัฒนธรรมการจัดการความรู้ด้านกิจกรรมการพิทักษ์วัฒนธรรมของพระสงฆ์และกรอบคิดในการพัฒนาโครงการเพื่อการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมในพื้นที่ นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้เกิดการบูรณาการวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การออมทรัพย์ ชุมชนสัมพันธ์ การอนุรักษ์สืบสานดนตรี/การเล่นทอถิ่น การพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น การบูรณาการวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น ท้ายที่สุดการขับเคลื่อนเครือข่ายในระดับพื้นที่ได้ก่อให้เกิดโครงการพัฒนาที่สำคัญๆ เช่น โครงการประเพณีอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมล้านนา การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมด้านดนตรี การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ด้านพิธีกรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม เป็นต้น ผลของการอนุรักษ์วัฒนธรรมในพื้นที่ต่างๆ ทำให้ชุมชนมีความสามัคคี มีความรักในศิลปวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านจิตใจและปัญญา

วัฒนธรรมสร้างคน คนสร้างสุข

เป้าหมายของกลุ่มพระสงฆ์พัฒนาเพื่อชีวิตและสังคม

กลุ่มพระสงฆ์พัฒนาดังกล่าว มีเป้าหมายหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาสังคม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา-วัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้

๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีแห่งการปฏิบัติในเชิงการพัฒนาสังคม

๒) การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓) การพัฒนาและฟื้นฟูชุมชนบท เพื่อให้ชุมชน/สังคมมีความเข้มแข็ง – ยั่งยืน

๔) การจัดสวัสดิการชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน/ สังคม

๕) การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและปฏิรูปคณะสงฆ์ โดยการแสดงถึงความประหยัดเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาตนเองและสังคม

๖) การส่งเสริมด้านจิตวิญญาณและการภาวนาต่อสาธารณชน

๗) การจัดการศึกษาทางเลือกและการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาส

๘) การดูแลผู้ป่วยเอดส์

๙) การสื่อสาร การเผยแผ่ศาสนธรรม และการประยุกต์พิธีกรรมให้สอดคล้องกับยุคสมัย

๑๐) การจัดการด้านศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และความเป็นอยู่

๑๑) การส่งเสริมสันติภาพและสันติวิธี

๑๒) การป้องกัน แก้ไข เหยี่ยวยาปัญหาอาชญากรรม

๑๓) การส่งเสริมและพัฒนาเยาวชน

๑๔) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรม

๑๕) การส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างศาสนา

โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับการพัฒนาชีวิตและสังคม เพื่อให้บุคคลพึงพาตนเองได้ มีการยึดมั่นในความดี มีการช่วยเหลือแบ่งปัน สร้างความผูกพันด้วยกิจกรรมการพัฒนา มีการสื่อสารเพื่อให้คนเข้าถึงสัจธรรมด้วยวิถีการปฏิบัติจากการดำเนินชีวิต และการพัฒนาสังคม โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม

มรรควิธีแห่งการปฏิบัติเพื่อชีวิตและชุมชนเป็นสุข

เป้าหมายและกระบวนการของพระสังฆพัฒนาเพื่อชีวิตและชุมชนในสังคมไทยดังกล่าว สามารถสรุปเป็นมรรควิธีแห่งความสุข คือ **“ปลุกรัก แบ่งปัน สร้างสรรค์ พัฒนา”** ดังนี้

๑) ปลุกรัก พระสังฆพัฒนาและชุมชน ได้นำความรัก ความเมตตาตามหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อให้ผู้คนในสังคมอยู่ดีมีสุข หากปราศจากความรัก ความเมตตาต่อกัน สังคมย่อมไม่น่าอยู่ ความรัก ความเมตตาของทุกคนจึงเป็นเสมือนน้ำดื่มขโลมใจในยามที่สังคมเหือดแห้งน้ำใจ

๒) แบ่งปัน การแบ่งปันหรือการให้ เป็นรากฐานอันดีงามของสังคมไทยและพระพุทธศาสนา สังคมที่มีการแบ่งปันย่อมจะมีความสุขงาม ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก ผู้ตระหนี่ถี่เหนียวย่อมไม่มีความสุข

๓) สร้างสรรค์ การสร้างสรรค์ในสิ่งใหม่และการประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์ต่างๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของพระสงฆ์และชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดนวัตกรรมท้องถิ่น พึ่งพาตนเองได้ การสร้างสรรค์ก่อให้เกิดสินค้าและบริการของชุมชน เพื่อนำภูมิปัญญาไทยสู่สากล

๔) **พัฒนา** การพัฒนาสังคมเพื่อการพึ่งพาตนเอง ยังมีความจำเป็น
ตราบที่ความเท่าเทียมในสังคมยังมีความแตกต่างสูง การพัฒนานั้นมิได้
หมายความว่า การพัฒนาเพื่อให้ได้เงินทอง แต่การพัฒนาที่แท้ คือการ
พัฒนาคนให้รู้การใช้ชีวิตที่ถูกต้อง มีการช่วยเหลือแบ่งปันและสร้างสรรค์
ที่น่าอยู่ร่วมกัน

“การพัฒนาที่แท้
คือ การพัฒนาคนบนเส้นทางแห่งคุณธรรม”

บทที่ ๕

ขบวนการพุทธใหม่ : ความสุขกับการได้สติ และการให้สติแก่สังคม

จักรกริช สังขมณี
สายชล ปัญญชิต
ภูเบศ วนิชชานนท์

เกริ่นนำ

งานการศึกษาการเปลี่ยนแปลงขององค์กรทางศาสนาในสังคมสมัยใหม่ มักจะมองว่าสภาวะการณ์ของ “ความทันสมัย” นั้นมีแนวโน้มที่จะนำมาซึ่ง การเสื่อมความศรัทธาในสถาบันศาสนาและคำสอน ตลอดจนการปฏิบัติ ศาสนกิจในชีวิตประจำวันที่ลดลง ในที่สุดสังคมสมัยใหม่ก็จะกลายเป็นสังคม ที่ปราศจากความสุขเพราะเป็นสังคมที่เข้าถึงคำสอนของศาสนา สาเหตุ สำคัญของการของความเสื่อมถอยของความสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกชนกับ องค์กรศาสนาที่ว่านี้มีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น เป็นความสนใจในเรื่องวัตถุนิยมและทุนนิยมที่มากขึ้น การหมกมุ่นกับ แก่งแย่งแข่งขันในชีวิตประจำวัน ข้อจำกัดทางด้านเวลา ความเป็น ปัจเจกนิยม ความต้องการทางจิตวิญญาณที่ยึดโยงกับอุดมการณ์ทางโลก ที่หลากหลาย ตลอดจนความซับซ้อนของปัญหาชีวิตที่แต่ละคนมีแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ความทันสมัยและวัตถุนิยมถูกมองว่าไม่เพียงแต่ส่งผล ด้านลบต่อสังคมซึ่งเป็นบริบทของการดำรงอยู่ของศาสนาเท่านั้น หากแต่ องค์กรทางศาสนาเองก็ล้าแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งของความเสื่อมถอยที่มี ปัจจัยมาจากความทันสมัยดังกล่าวเองด้วย ข้อเสนอดังกล่าวนี้มีใช้เรื่องใหม่

แต่อย่างใด เมื่อ ๑๕ ปีที่แล้ว พระพยอมกลยาโณ ได้เสนอว่า สถานภาพของ พระพุทธศาสนาในประเทศไทยกำลังจะ “เข้าสู่สภาวะวิกฤติ” (PhraPhayom Kallayano, ๑๙๙๖) เนื่องด้วยว่านอกจากพุทธศาสนิกชนแล้ว พระสงฆ์เอง และวัดวาอารามต่างๆ จำนวนไม่น้อยนั้นต่าง “ตกเป็นทาสของการครอบครอง วัตถุ” และการแข่งขันกันปลูกสร้างศาสนสถานอย่างใหญ่โตมโหฬารเพื่อ แข่งกันดึงดูดความสนใจจากคนชั้นกลางและคนร่ำรวยในเมืองให้หลงใหล มาบริจาคทาน มุมมองดังกล่าวของพระพยอมนี้ไม่แตกต่างไปจากของ Stanley Tambiah ศาสตราจารย์ด้านมานุษยวิทยาศาสนา ผู้ซึ่งได้ชี้ให้เห็น ก่อนหน้านั้นแล้วว่าความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหลักของพุทธศาสนากับฆราวาสตั้งแต่ช่วง พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมานั้น ถูกลดทอนลงเหลือแค่ การแลก “เงินบริจาค” เพื่อให้ได้มาซึ่ง “บุญ” ในฐานะของการเป็นหลัก ประกันสำหรับชีวิตที่จะดีขึ้นทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (Tambiah, Stanley. ๑๙๗๖)

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรศาสนากับศาสนิกชน ในสภาวะสมัยใหม่นอกจากจะเป็นไปในเชิงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ มากขึ้นแล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่อีกด้วย มักจะกล่าวกันว่า แต่เดิมในสังคมไทย วัดเป็นเสมือนศูนย์กลางของความเป็นชุมชน วัดไม่เพียง แต่ทำหน้าที่ในแง่ของการเป็นศาสนสถาน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน ในชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังเป็นพื้นที่สำหรับการศึกษา เป็นที่ปฏิสังสรรค์ ในชีวิตประจำวันและในช่วงเทศกาลพิเศษ เป็นแหล่งที่มาของอำนาจบารมี และการยอมรับนับถือของผู้คนในท้องถิ่น เป็นพื้นที่ของการแสดงออกทาง วัฒนธรรมและพิธีกรรมความเชื่อแบบท้องถิ่น และเป็นอาณาบริเวณของ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมชาวบ้านมาโดยตลอด

พูดอย่างง่ายก็คือว่า วัดเป็นเสมือนศูนย์กลางของความสุขสวัสดิ์ของชุมชน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ชีวิตและวิถีทางทางเศรษฐกิจของผู้คนในสังคมไทยในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางกายภาพในชุมชนโดยเฉพาะชุมชนในเมือง ได้เปลี่ยนโฉมหน้าของพื้นที่การใช้ชีวิต และทำให้วัดเป็นเพียงหนึ่งในพื้นที่และสถาบันทางสังคมท่ามกลางพื้นที่ใหม่ๆ ที่สำคัญมากขึ้นในชีวิตประจำวัน การไปถวายเพลที่วัด การสนทนาธรรม ตลอดจนการไปทำบุญและร่วมปฏิบัติศาสนกิจ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยากมากขึ้นเมื่อวัดอยู่แยกห่างออกจากความเป็นชุมชน ทั้งนี้ก็ต้องพูดถึงการปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ ศึกษาคำสอนอย่างลึกซึ้งและการบวชเรียนในวัดใกล้บ้านที่แทบจะเกิดขึ้นได้น้อยเต็มที

ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้ องค์การพุทธศาสนาต่างอยู่อย่างไรในบริบทของสภาวะความเป็นสมัยใหม่และการสร้างความสุขให้กับผู้คนในสังคมปัจจุบัน? ในการศึกษาทางสังคมวิทยาศาสนา Peter Berger ได้อธิบายไว้ในหนังสือ Sacred Canopy (Berger, Peter. ๑๙๖๗.) งานชิ้นสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาการเปลี่ยนแปลงขององค์กรศาสนาในบริบททางสังคมว่า ศาสนาในโลกสมัยใหม่ (modern world religions) นั้นมีแนวโน้มที่จะดำรงอยู่และปรับเปลี่ยนรูปแบบไปในลักษณะ ๒ ประการด้วยกัน ประการแรกก็คือว่า ศาสนาจะกลายเป็นเรื่องของทางเลือกที่หลากหลายออกไป ความศรัทธาและการปฏิบัติศาสนากิจนั้นไม่ได้เป็นเรื่องของการบังคับหรือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ศาสนิกชนต้องดำเนินไปตามบรรทัดฐานของสังคมแบบกว้างๆ อีกต่อไป หากแต่ศาสนาได้กลายมาเป็นเรื่องของทางเลือกตามความพึงพอใจ เป็นการนับถือหรือปฏิบัติเพื่อตอบสนองต่อชีวิตและความต้องการของแต่ละปัจเจกชนที่จำเพาะ

เจาะจงมากขึ้น (privatization) ประการที่สองคือ ศาสนาจะปรับเปลี่ยนไปในลักษณะที่หลากหลายมากขึ้น (pluralism) โดยที่องค์กรหลักในการทำหน้าที่เผยแผ่คำสอนและการปฏิบัติศาสนกิจนั้นไม่ได้ถูกจำกัดหรือผูกขาดอยู่แต่เพียงองค์กรในรูปแบบเดิมเช่นวัดและโบสถ์อีกต่อไป หากแต่มีองค์กรหรือรูปแบบของศาสนาที่มีความยืดหยุ่นและมีการปรับตัวสูง เพื่อให้สามารถตอบรับกับความต้องการของปัจเจกชนที่มีพลวัตสูงได้ การเกิดขึ้นของรูปแบบใหม่ๆ ของวิถีปฏิบัติและความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรพระพุทธศาสนา กับพุทธศาสนิกชนที่ Berger เสนอนี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ในด้านหนึ่ง ธรรมชาติและบทบาทของพระพุทธศาสนาในสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อการตอบสนองต่อความต้องการและการสร้างความสุขของผู้คนในสังคม และในอีกด้านหนึ่งนั้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม รูปแบบวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาของเทคโนโลยีและช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนรสนิยม อุดมการณ์ และรูปแบบการแสวงหาทางจิตวิญญาณของผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลายและถูกแสดงออกมามากขึ้นในสังคมโลกาภิวัตน์นี้ อีกด้วย

การทำความเข้าใจบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยในการสร้างสังคมแห่งความสุขในปัจจุบันจึงมีอาจจำกัดอยู่แต่เพียงการศึกษาการจัดองค์กรแบบดั้งเดิมและเป็นทางการ เช่น รูปแบบการปกครองของคณะสงฆ์ การจัดการศึกษาโรงเรียนปริยัติธรรม การศึกษากิจกรรมของวัด สำนักสงฆ์ และองค์กรเผยแผ่พุทธธรรมสายหลักๆ แต่เพียงเท่านั้น สิ่งที่ผู้เขียนเห็นว่ายังเป็นช่องโหว่ของการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงขององค์กรพุทธศาสนาในประเทศไทยก็คือ การศึกษาทำความเข้าใจขบวนการศาสนาในรูปแบบแบบใหม่ (New religion movements) ซึ่งปรากฏโฉมหน้าให้เห็น

ในลักษณะที่หลากหลายมากขึ้นในปัจจุบัน การทำความเข้าใจการดำเนินงานของขบวนการศาสนาแบบใหม่นี้จะทำให้เข้าใจว่าบริบททางสังคมนั้นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการรูปแบบองค์กรทางพระพุทธศาสนาอย่างไร และในขณะเดียวกัน องค์กรทางพระพุทธศาสนายังคงทำหน้าที่อะไรในการสร้างความสุขให้เกิดขึ้นในสังคมไทยที่มีพลวัตสูงและมีความซับซ้อนมากขึ้นนี้

แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต และเสถียรธรรมสถาน : ธรรมะกับการสร้างความสุขเพื่อประชาสังคม

ธรรมะกับการสร้างความสุขเพื่อประชาสังคม ถือเป็นแนวทางการสร้างความสุขที่โดดเด่นของเสถียรธรรมสถาน ซึ่งแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุตใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของเสถียรธรรมสถานหากจะกล่าวถึงธรรมะกับการสร้างความสุขเพื่อประชาสังคมนั้นก็คือการที่คนมารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ที่ดีต่อสังคมโดยกว้าง ซึ่งมีกิจกรรมที่มีองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานคิดแห่งการสร้างความสุขเพื่อสังคม โดยเสถียรธรรมสถานได้มีกิจกรรมแห่งการสร้างความสุขดังต่อไปนี้รวมดังนี้

๑) การก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน แร่งงานส่วนหนึ่งที่ร่วมกันก่อตั้งสถานที่แห่งนี้ มาจากความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนละแวกที่ตั้งเสถียรธรรมสถาน และการสร้างสถานที่ต่างๆ ยังได้รับการช่วยเหลือจากผู้สนับสนุนจำนวนมาก เช่น แร่งงานจากเด็กที่ติดยาเสพติดและคนคุก เป็นต้น (พิบูล วิภาสประทีป, ๒๕๕๐)

๒) มีกิจกรรมถึง ๗ โครงการที่สนับสนุนการสร้างความสุขให้กับมวลชน ผ่านการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ ได้แก่ โครงการศิลปะการพัฒนาชีวิต โครงการชีวิตเพื่อพระธรรม โครงการนักร้องคุณธรรม โครงการสร้างภูมิคุ้มกันให้ครอบครัว โครงการสร้างโลกโดยผ่านเด็ก โครงการเปิดโลกกว้างสำหรับเด็กพิเศษ และโครงการบ้านสายสัมพันธ์

๓) งานสร้างจิตสำนึกในสังคมเป็นงานที่สำคัญสำหรับเสถียรธรรมสถาน เพราะเปรียบเสมือนเป็นกำลังเสริมให้งานโครงการอื่นขับเคลื่อนไปได้ ได้แก่ โครงการอาสาสมัครโลกสวยด้วยน้ำใจเป็นการระดมอาสาสมัครเพื่อช่วยปฏิบัติงานต่างๆ ให้กับโครงการและกิจกรรมในเสถียรธรรมสถาน

๔) งานเผยแพร่ธรรมะเพื่อการสร้างความสุขเพื่อประชาสังคม ได้แก่ งานที่เป็นสื่อกลางให้สังคมได้รู้จักและเข้าใจการดำเนินงานของเสถียรธรรมสถานซึ่งได้แก่การเผยแพร่สื่อทางธรรมต่างๆ เช่น หนังสือพ็อกเก็ตบุ๊ก ซีดี สาวิกา เป็นหนังสือรายเดือน รายการวิทยุโดยแม่ชีคันสนีย์ตอบปัญหาต่างๆ โครงการสาวिकासัญจร เพื่อหาวัตถุดิบและเก็บเกี่ยวธรรมะจากชีวิตจริงตามสถานที่ที่ไปสัญจร โครงการสาวิกาศึกษาเป็นงานที่ให้ผู้ที่สนใจธรรมะได้เรียนรู้การใช้หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ให้สามารถเดินไปให้พ้นทุกข์ โดยให้เขาเหล่านั้นมาอยู่รวมกันใช้ชีวิตร่วมกันโดยต้องรู้จักปรับตัวเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

งานหลักทั้ง ๔ ประการนี้จะได้รับความร่วมมือจากอาสาสมัคร ซึ่งเป็นเครือข่ายจากที่ต่างๆ เช่น นิติสารแพรว งานเผยแพร่ธรรมะด้วยเพลง จะมีทีมงานจากบริษัทแกรมมี่ช่วยผลิตเพลงให้อย่างครบวงจร (ทองศรี กำภู ณ อยุธยา, ๒๕๕๖.) แต่ละทีมงานจะปฏิบัติด้วยจิตใจที่เสียสละเพื่อประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการนำธรรมะมาใช้ควบคู่กับงานประชาสังคมเพื่อเป็นหนทางในการสร้างความสุขและพัฒนาสังคม

จิตประภัสสร : ความสุขแท้จากภายในและครอบครัว

**พระราชญาณกวี วิทยาลัยศาสนทายาท
และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย :
ความสุขที่เกิดจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้**

วิทยาลัยศาสนทายาท คือสถานที่ที่ใช้เป็นโรงเรียนของสามเณรมีลักษณะเป็นแบบโรงเรียนกึ่งนอนซึ่งอยู่ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ จึงทำให้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การศึกษาเล่าเรียนและอบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้กับเยาวชน นอกจากนี้ผู้นำคนสำคัญท่านหนึ่ง คือ ดร.สุกัญญา ตรีสวัสดิ์ รองผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนทายาท ซึ่งเป็นผู้ดูแลเรื่องความเป็นอยู่ของสามเณร ได้ให้การดูแลสามเณรเป็นอย่างดี ทั้งนี้ก็เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของยุวชนพุทธศาสนาที่เข้ามาศึกษาในสถานที่แห่งนี้ นอกจากนี้บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของวิทยาลัยศาสนทายาท และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ก็มีบรรยากาศที่ดีเหมาะสมแก่การสร้างความสุขเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

สามเณรที่อยู่ที่นี่ได้รับการอบรมอย่างเต็มที่ทั้งกิริยามารยาท ความประพฤติ การวางตนในสังคม เมื่อเดินทางไปร่วมกิจกรรมกับคณะสงฆ์จะเห็นความแตกต่างได้ ระหว่างสามเณรที่อยู่ในโครงการกับสามเณรที่ไม่ได้อยู่ในโครงการ โดย ดร.สุกัญญา ตรีสวัสดิ์ ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อพาสามเณรไปสอบเปรียญธรรมจะเห็นได้ชัดเจนเลยว่าสามเณรของโรงเรียนตนเองนั้นมีกิริยามารยาทที่สละสลวยกว่าสามเณรจากที่อื่น ซึ่งท่านให้ความสำคัญในเรื่องพฤติกรรม ท่านดูแลสามเณรในโรงเรียนเหมือนลูกหลาน เพราะฉะนั้นสามเณรที่เข้ามาศึกษาที่โรงเรียนนี้จะรักและเคารพท่านเหมือนญาติ โดยสามเณรทุกรูปจะเรียกท่านว่า “โยมยาย”

การเรียนรู้ที่สร้างสุข คือการเรียนรู้จากภายใน

ว.วชิรเมธี สถาบันวิมุตตยาลัย : การสร้างความสุข กับการให้สติและสันติภาพแก่สังคม

ในช่วงที่สังคมไทยมีปัญหาเรื่องความขัดแย้งทางการเมือง พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่ง ที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อให้สติแก่สังคม แนวคิดศาสนากับการสร้างความสุขผ่านสันติภาพโลกนี้ จึงเป็นแนวคิดที่ท่านคิดขึ้นมาและเผยแพร่ในวรรณกรรมต่างๆ เพื่อให้สติกับสังคมไทยในช่วงเวลาของวิกฤตในความแตกต่างทางความคิดของสังคมไทยที่ผ่านมา นอกจากนี้ท่านยังได้นำหลักการสร้างความสุข กับแนวคิดสันติภาพโลก มาเป็นหลักปฏิบัติที่ท่านใช้ในองค์กรของท่านด้วย

ศาสนาแห่งสันติภาพโลก เป็นแนวคิดที่ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี พยายามสื่อสารกับสังคมให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความต้องการพื้นฐานเหมือนกัน และร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งมีชีวิตในชุมชนโลกนี้เช่นเดียวกัน ภายใต้แนวทางการสร้างสุขดังกล่าว พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ได้สื่อสารกับสังคมเพื่อเสนอหลักการสากลที่จะสร้างสันติภาพให้แก่โลก ๗ หลักการ ได้แก่

๑) ปัญญาที่สากล คือ ปัญญาที่ไม่แบ่งด้วยผลประโยชน์ ซึ่งคนจำนวนมากมักใช้ปัญญาในการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนและพวกพ้อง (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. ๒๕๕๒.)

๒) สัจธรรมที่สากล คือ การที่มนุษย์ทุกคนเกิดมาต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนกัน เพราะฉะนั้นทุกคนก็เป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน มีความรู้สึก มีความต้องการพื้นฐาน คือ รัก สุข เกลียด ทุกข์ เหมือนกันจึงไม่มีใครเหนือกว่าใคร

๓) การศึกษาที่สากล คือ การศึกษาที่ทำให้มนุษย์ทั่วทั้งโลกมีความรู้ ที่ถูกต้องว่า มนุษย์ทุกคนนั้นเป็นมนุษย์ที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีคุณค่าแห่ง ความเป็นคนเหมือนกัน เกณฑ์วัดคุณค่าของคนไม่ใช่ชาติกำเนิด ผิวพรรณ ชนชั้น ศาสนา อารยธรรม นามสกุล สภาพภูมิศาสตร์ แต่คือการกระทำและ การปฏิบัติตนต่างหาก การศึกษาในปัจจุบันทั้งเมืองไทยและต่างประเทศ เป็นการศึกษที่สอนให้คนรู้จักวิธีการทำมาหากินเป็นหลักซึ่งวิธีการศึกษา รูปแบบนี้ไม่ได้สร้างสันติภาพให้แก่สังคม แต่จะยิ่งทำให้แต่ละคนแข่งขันกัน ที่จะเอาตัวรอด คนที่มีพฤติกรรมไร้สิทธิมนุษยชนจึงไม่ใช่คนที่ไร้การศึกษา แต่เป็นคนที่ได้รับการศึกษาที่มีรูปแบบให้คนแข่งขันกันเอาตัวรอด การศึกษา ที่สากลนอกจากจะสอนให้คนรู้จักวิธีการทำมาหากินและรู้หนังสือด้วยแล้ว จึงต้องสอนให้คนอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ด้วย

๔) เมตตาที่สากล คือ การเกิดความรัก ความเมตตา และปรารถนาดี ต่อคนอื่น เมื่อคนมีความรู้สึกเช่นนี้ก็จะไม่ไปทำร้ายคนอื่น ไม่ละเมิดสิทธิ มนุษยชนคนอื่น เมื่อมีเมตตาที่สากลสันติภาพก็จะเกิด

๕) ปฏิสัมพันธ์ที่สากล คือ การที่คนอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน มีปฏิสัมพันธ์ ที่ดีต่อกันโดยไม่ต้องอ้างกฎหมายต่างๆ การที่จะทำเช่นนี้ได้คนทุกคนต้อง มองเห็นคนอื่นเป็นเพื่อนมนุษย์ที่ดีต่อกันหรือเป็นเสมือนญาติ

๖) ประเทศที่สากล คือ พื้นที่ที่คนทุกคนมีศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมกัน ทำให้ คนที่มาอยู่ร่วมกันแม้ว่าจะมีความหลากหลายและแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรมเพียงใดก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและ มีสันติภาพ

๗) กฎหมายที่สากล คือ กฎหมายที่อยู่บนรากฐานของการปกป้อง คุ่มครองสิทธิมนุษยชน เมื่อมีกฎหมายรูปแบบนี้แล้วก็จะทำให้สังคมเกิด สันติภาพ

ด้วยองค์ความรู้ศาสนาแห่งสันติภาพโลกนี้ที่ท่านใช้เป็นวิสัยทัศน์ของสถาบันวิมุตตยาลัย มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ และในวาระณกรรมต่างๆของท่าน จึงทำให้ท่านได้รับรางวัลรางวัลเกียรติยศผู้อุทิศตนเพื่อสิทธิมนุษยชนประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๕ จากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สันติภาพที่แท้มาจากภายในที่สงบจากกิเลส

สภานวิมุตตยาลัย
VIMUTTAYALAYA INSTITUTE

พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต และกลุ่มธรรมะเดลิเวอรี่ : ความสุขแห่งธรรมในชีวิตประจำวัน

การบรรยายธรรมในลักษณะธรรมะเดลิเวอรี่ของ พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต เป็นแนวทางการสร้างความสุขแห่งธรรมให้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ลักษณะองค์ความรู้ที่โดดเด่นที่ พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต นำมาใช้ในการเทศน์เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มคนต่างๆ ได้ง่าย มีการนำเอารูปแบบและวิธีการสื่อสารกับสังคมที่ทันสมัย เพื่อที่จะให้การแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เพื่อชวนให้ผู้ฟังนั้นเกิดอารมณ์คล้อยตามที่จะฟังการแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นเป็นอย่างดี (ทิพย์ชล เทพรังษิธิกุล, ๒๕๕๓.)

สำหรับรูปแบบการสื่อสารสังคมเพื่อการเผยแผ่ธรรมะนั้นก็มีอยู่ด้วยกันหลายวิธี ในการเทศน์แต่ละครั้งท่านก็จะเลือกรูปแบบและวิธีที่เหมาะสมกับผู้ฟัง ก็จะทำให้การเทศน์ของท่านดูน่าสนใจมากขึ้น รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่ท่านนำมาใช้ในการเทศน์มีลักษณะ ดังนี้

๑) การนำเสนอโดยยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบการนำเสนอโดยวิธีการยกอุทาหรณ์หรือการเล่านิทานประกอบในบรรยายธรรม ท่านจะยกอุทาหรณ์หรือเล่านิทานมาประกอบการบรรยายธรรมนั้นเสมอ หลังจากยกหัวข้อพุทธธรรมขึ้นมาบรรยาย หรือยกนิทานหรืออุทาหรณ์ก่อนแล้วบรรยายเนื้อหาพุทธธรรมมาประกอบทีหลังก็ได้ การที่จะเลือกรื่องของนิทานหรืออุทาหรณ์มาประกอบมานั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเรื่องนิทานหรืออุทาหรณ์ที่มีความเกี่ยวข้องต่อเนื่องกับพุทธธรรมที่ยกมาด้วย เพราะจะสร้างความเข้าใจแก่ผู้ฟังมากยิ่งขึ้นเลือกให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกันกับเนื้อหา และตัวอย่างที่ท่านยกมาประกอบทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพ เกิดความเพลิดเพลินในการฟังธรรม และในขณะเดียวกันก็ได้รับความรู้จากธรรมะนั้นไปด้วย จึงนับว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังทุกกลุ่ม

๒) การนำเสนอโดยวิธีการเปรียบเทียบอุปมาอุปมัย การนำเสนอโดยวิธีการเปรียบเทียบ ก็เหมือนกับการยกนิทานหรืออุทาหรณ์ ในการนำเสนอด้วยวิธีการนี้จะเป็นการสร้างแนวความคิดให้เกิดขึ้นแก่ผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังนั้นมีความคิดที่จะประยุกต์เข้ากับเรื่องราวที่ตนนั้นกำลังฟังอยู่ พร้อมทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดข้อคิด สะกิดใจที่จะแฝงไว้ให้คิด แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ โดยวิธีการนี้ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการนำเสนอในเชิงการยกตัวอย่างประกอบ เปรียบเทียบกับหัวข้อธรรมที่ยากแก่การเข้าใจเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งวิธีการนี้จะช่วยให้ผู้ฟังนั้นมองเห็นภาพชัดเจนขึ้น ในการบรรยายธรรม มีการอุปมาอุปมัยให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นหลังจากที่ท่านอธิบายพุทธธรรมไปแล้ว วิธีการนำเสนอพุทธธรรมแบบนี้จึงเหมาะแก่กลุ่มผู้ฟังที่มีการศึกษา คือมีความสามารถที่จะนำหัวข้อที่เปรียบเทียบหรือการอุปมาอุปมัยไปแยกเป็นความรู้ได้

๓) การนำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม คำขัน คำกลอนประกอบ การนำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม คำขัน คำกลอนประกอบ วิธีการเหล่านี้เป็นวิธีการที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ได้ในทุกโอกาส เพราะเป็นส่วนที่มีความน่าสนใจและในบรรดานักเทศน์รุ่นใหม่ก็นิยมใช้กันมาก การนำเสนอด้วยวิธีการเหล่านี้ก็เป็นเหมือนการกล่าวบทสรุปหรือกล่าวถึงส่วนที่สำคัญของเนื้อเรื่องพุทธธรรม ซึ่งท่านจะเชื่อมด้วยวิธีการเหล่านี้ตลอด เพื่อให้เกิดความแจ่มแจ้ง ทำให้ประเด็นเด่น และได้คติธรรมไปขบคิดเพื่อการดำเนินชีวิต

๔) การนำเสนอโดยการพูดเชื่อมโยงสถานการณ์และยกเหตุการณ์ต่างๆ ประกอบการนำเสนอด้วยวิธีการนี้ ถือได้ว่าเป็นการสร้างความน่าสนใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ฟังได้ด้วย เพราะการนำเอาหลักพุทธธรรมนั้นมาประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ใน

ปัจจุบัน หรือเหตุการณ์ที่กำลังได้รับความสนใจในขณะนั้น ก็จะทำให้การบรรยายนั้นน่าสนใจ น่าติดตาม เพราะหลักพุทธธรรมนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับชีวิตประจำวันได้โดยเฉพาะการนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ทั้งนี้การยกเหตุการณ์ขึ้นมาประกอบนั้นก็ต้องชี้ชัดว่าเรื่องนั้นๆ มีความเกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมอย่างไร

๕) นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลมาเป็นตัวอย่างประกอบวิธีการนำเสนอ โดยการยกบุคคลมาเป็นตัวอย่างประกอบ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถสร้างแนวความคิดให้เกิดขึ้นแก่ผู้ฟังได้ เพราะหากมีการนำตัวอย่างของบุคคลจริงมาประกอบในการบรรยายทำให้ผู้ฟังนั้นสามารถนึกภาพออกตามได้ว่า บุคคลนี้เคยผ่านพบเคยประสบกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ มาแล้ว จะมีความเหมือนกับชีวิตของผู้ฟังบ้างในบางครั้ง บางเรื่อง เพราะฉะนั้นจะทำให้ผู้ฟังนั้นตั้งใจที่จะฟังเรื่องราวของบุคคลตัวอย่าง เพราะหากเรื่องราวของบุคคลตัวอย่างนั้นเหมือนกับของตนก็จะได้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติต่อไป แต่หากบุคคลตัวอย่างไม่ตรงกับแนวชีวิตของผู้ฟัง ก็จะฟังไว้เพื่อใช้ในการประกอบพิจารณา นำไปประยุกต์ในชีวิตต่อไป

๖) การนำเสนอหรือแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขันวิธีการนำเสนอหรือแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน วิธีการนำเสนอแบบนี้จะปรากฏในเกือบทุกเรื่องที่บรรดานักพูด หรือนักเทศน์นั้นต่างนำมาใช้ บางเรื่องไม่ถึงกับอารมณ์ขันแต่ทำให้ผู้ฟังนั้นเพลิดเพลิน ไม่เกิดความเครียดในการฟัง มีชีวิตสนุกสนาน ชวนให้ติดตามทำให้ผู้ฟังยิ้มในใจได้ แต่ครั้งก็นำเสนอด้วยอารมณ์ขันก็จะมีแทรกด้วยธรรมะ หรือหากบรรยายธรรมะก็จะมีสอดแทรกเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขันด้วยทุกครั้งไป ไม่เป็นเรื่องไร้สาระ มีประโยชน์สำหรับผู้ฟัง กลไกต่างๆ ที่ใช้ในการเทศนา

ธรรมะคือหัวใจ ถ้าไม่มีหัวใจ(ไป)ก็ไม่เห็นทาง

กลุ่มหมู่บ้านพลัม ประเทศไทย : ความสุขแห่งความเมตตา และปัจจุบันขณะ

ดิช นัท ฮันห์ได้เสนอแนวความคิด **การสร้างความสุขแห่งความเมตตา** ผ่านการสื่อสารในงานเขียนทุกเล่มของท่าน (นพปฎล พงศ์ศิริวรรณ. ๒๕๕๔.) นอกจากนี้ยังเสนอการสร้างความสุขจากวิธีการฝึกปฏิบัติของหมู่บ้านพลัม ก็สอดแทรกแนวคิดเรื่องความเมตตาอยู่ทุกกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมต่างๆ นั้น สอนให้มีชีวิตที่เรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นการสอนให้มีเมตตา กับทุกๆ สิ่งที่อยู่รอบตัว งานเขียนที่สำคัญที่แสดงถึงความเมตตาของท่าน ทั้ง ๓ เรื่อง ได้แก่

๑) เธอคือศานติ กล่าวถึงวิธีการทำให้โลกมีสันติภาพด้วยการให้เริ่มต้น มีสันติภาพในตนเองเสียก่อน วิธีการดังกล่าวคือการดำรงชีวิตอย่างมีสติ โดยอาศัยการปฏิบัติภาวนา แม้ว่าชีวิตอาจจะมี ความยากลำบาก แต่การปฏิบัติ ก็สามารถกระทำได้ง่ายๆ ในชีวิตประจำวันด้วยการมองเห็นและเบิกบาน ในความงามของธรรมชาติ เช่น พระอาทิตย์ยามเช้า ดอกไม้ดอกเล็กๆ และรอยยิ้มของเด็กๆ เป็นต้น เมื่อปฏิบัติอย่างถูกต้อง จะก่อให้เกิดความ เมตตากรุณาในจิตใจตนเอง ยามที่ตนเองเป็นทุกข์ก็จะมี ความเมตตา ในใจของตนเองนั้นทำให้คลายทุกข์ได้ด้วยการตระหนักรู้ว่าความทุกข์ที่ตนเอง รู้สึกอยู่นั้น จะส่งต่อไปยังผู้อื่นได้ เช่นเดียวกันกับความสุขที่ตนเองรู้สึกได้ เพียงแค่มองเห็นพระอาทิตย์ขึ้น หรือเด็กๆ ยิ้มหัวเราะ โดยเฉพาะกับคนที่รัก หรืออยู่ใกล้ชิด เนื่องจาก “ภาวะที่ดำรงอยู่อย่างอิงอาศัยกัน” (interbeing) นั้นเอง ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าคน สัตว์ หรือสิ่งของ ต่างก็ดำรงอยู่เพื่อกันและกัน ไม่มีสิ่งใดเลยที่มีอยู่ได้เองอย่างโดดเดี่ยว เมื่อบุคคลเข้าใจในภาวะดังกล่าวแล้ว บุคคลก็จะมีความรักและความเมตตาให้กับทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกนี้ เพราะ เท่ากับเป็นการรักและเมตตาตนเองนั่นเอง และสังคมโลกจะเปี่ยมไปด้วย ความสุข เต็มไปด้วยสันติภาพ

๒) ศานติในเรือนใจ กล่าวถึงการดำเนินชีวิตด้วยสติในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดความสุขทั้งในผู้ปฏิบัติ และในสังคม ดิข นัท ฮันท์ มองว่า ความทุกข์ ความเศร้าโศก ความโกรธความเกลียดและความเสียใจต่างๆ หรืออารมณ์ความรู้สึกเชิงลบนั้น เมื่อบุคคลรู้สึกถึงแล้วมักจะเก็บเอาไว้ภายในจิตใต้สำนึกเสมอ เปรียบเสมือนกับการเก็บเอาเมล็ดพันธุ์แห่งความทุกข์ไว้ในจิตใจตนเอง เมื่อไม่มีการเจริญเมตตาภาวนาและไม่มีการเจริญสติ ทำให้ไม่รู้ว่าภายในจิตใจของตนเองนั้นเต็มไปด้วยอารมณ์ ความรู้สึกทางลบที่พร้อมจะแสดงผลที่ไม่ดีออกมาได้ง่ายๆ เช่น เมื่อรู้สึกไม่พอใจ บุตรหลานของตนเอง ก็ขาดสติพูดจาหยาบคายด่าทอ ผลของเมล็ดพันธุ์แห่งอารมณ์ทางลบนี้ คือ บุตรหลานของบุคคลนั้นจะรับเอาเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ดีนี้เข้าไปในจิตใจอีกทอดหนึ่ง วิธีการที่จะทำให้ตนเอง ไม่แสดงผลของเมล็ดพันธุ์ทางลบนั่นออกมาคือ การเอาใจใส่ ประองตองกับความขัดแย้งภายในตนเอง โดยใช้สติ และเมตตาภาวนา จากนั้นจึงใช้ความเอาใจใส่ประองตองนั้นกับบุคคลอื่นๆ รอบตัวด้วยความเมตตาและความเข้าใจในทุกๆ ทาง

๓) เมตตาภาวนาคำสอนว่าด้วยรัก ท่านได้อธิบายว่า ในการฝึกที่จะรักเพื่อการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นจะต้องรู้จักเจริญสติ โดยให้เริ่มปฏิบัติเมตตาภาวนาที่ตนเอง หมายถึง ให้เอาใจใส่มีความเข้าใจชัดเจนในตนเองก่อน คือ ให้สังเกตดูตนเองว่ามีความสุขสงบปลอดโปร่งเพียงใด หากในใจมีความโกรธ ความขุ่นเคือง ความกลัว หรือความกังวล มากมาย ก็จงเห็นคุณค่าของความรัก และเมตตาตนเอง มองให้เห็นว่า ความรู้สึกทางลบต่างๆ นั้นทำให้ตนเองรู้สึกไม่เป็นสุขอย่างไร จากนั้นจึงทำสิ่งที่ควรเพื่อบรรเทาทุกข์และความรู้สึกทางลบเสีย การปฏิบัติภาวนาเพื่อสังเกตดูตนเองนี้ สามารถทำได้ทุกขณะที่หายใจ ไม่จำเป็นต้องนั่งสมาธิอยู่ เมื่อเริ่มต้นความรักความเมตตาที่ตนเองได้แล้ว จากนั้นก็แผ่ความรักความเมตตาไปสู่ผู้คนรอบข้าง ซึ่งสามารถทำได้ง่ายๆ

ด้วยการสดับพวกเขาฟังอย่างจดจ่อ และกล่าววาทะต่อพวกเขาด้วยเมตตา บุคคลจะฟังทุกเสียงไม่ว่าจะเป็นเสียงแห่งความทุกข์หรือสุข เสียงจากภายในใจ หรือเสียงจากกายภายนอก หรือแม้แต่เสียงจากธรรมชาติ และมีการพูด ถึงความจริงอย่างเมตตา ไร้ความรุนแรงเท่านั้น จะทำให้เกิดความเมตตา ความเข้าใจในผู้อื่นรวมทั้งเกิดความเมตตาและเข้าใจในธรรมชาติ อีกด้วย

รู้ปัจจุบัน เห็นทันทุกข์ พบสุขได้

บทสรุป : ความสุขที่มาจากการสื่อสารสังคมด้วยสติ

ปัจจัยสำคัญที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จประการหนึ่งอันนำมาสู่การขยายตัวอย่างมากทั้งในแง่ของสมาชิกและพื้นที่ของการเผยแผ่พุทธธรรมของขบวนการพุทธใหม่นั้นเป็นผลมาจากการดำเนินงานที่มีการสื่อสารกับสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารกับสังคมนี้มีใช้เรื่องของการใช้สื่อในการโฆษณาประชาสัมพันธ์กิจกรรมขององค์กรแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่มีมิติของการทำงานในรูปแบบที่หลากหลายและเชื่อมร้อยตัวแสดงต่างๆ เข้ามารวมอยู่ในการดำเนินงานของขบวนการพุทธใหม่ด้วยกันอย่างลงตัว องค์ประกอบที่นำไปสู่ความสำเร็จในการสื่อสาร และนำความสุขมาสังคมมีหลายประการด้วยกัน ดังที่จะได้อภิปรายต่อไปดังนี้

ประการที่หนึ่ง ขบวนการพุทธใหม่สามารถบริหารองค์กรของตนเองในลักษณะหน่วยงานที่เน้นการปฏิบัติและการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากกว่าการสร้างระบบการทำงานที่ยุ่งยากซับซ้อนภายในตัวมันเอง (pragmatic and audience oriented) การจัดการแบบดังกล่าวนี้แตกต่างไปจากคณะสงฆ์ไทยสายการปกครอง ซึ่งมีกระบวนการบริหารจัดการองค์กรไปในลักษณะของระบบราชการที่เต็มไปด้วยสายการบังคับบัญชาและมิได้ปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ของโลกสมัยใหม่ อีกทั้งยังพบว่ากลุ่มขบวนการพุทธใหม่ต่างๆ พยายามอาศัยความเจริญทางเทคโนโลยีมาปรับใช้เพื่อสร้างพื้นที่แบบใหม่ๆ ในการเข้าถึงกลุ่มผู้คนให้มากขึ้นได้อย่างทั่วถึงวิธีการสื่อสารเพื่อการขยายช่องทาง การเผยแผ่รูปแบบนี้ถือเป็นพื้นฐานของการทำงานเชิงพุทธกิจกรรมของกลุ่มขบวนการพุทธใหม่ ซึ่งเต็มไปด้วยองค์ความรู้ที่มีความทันสมัยเป็นรูปแบบที่สร้างแนวทางการรับรู้ให้กับสังคมไทยต่อพุทธศาสนาได้อย่างน่าสนใจ ซึ่งแตกต่างออกไปจากการเผยแผ่พุทธธรรมในลักษณะดั้งเดิมที่ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากสังคมไทยทั่วไปมากนัก

ประการที่สอง การจัดการบริหารองค์กรและการสร้างเครือข่าย ขบวนการพุทธใหม่นั้นเน้นไปที่ความร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญหรือมืออาชีพ ต่างๆ ที่อยู่นอกปริณทลสังฆาวาส (In and Outsourcing of Expertise) สมัยใหม่ ในกรณีของขบวนการพุทธใหม่จะเห็นได้ว่า ลักษณะพุทธกิจกรรม ตลอดจนช่องทางการเผยแผ่ข้อมูลข่าวสารของขบวนการพุทธใหม่ ล้วนแล้วแต่พึ่งพาระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย จนบางครั้งสามารถกล่าวได้ว่า รุดหน้ากว่าองค์กรธุรกิจทั่วไปด้วยซ้ำ ความเป็นผู้เชี่ยวชาญขององค์กร พระพุทธศาสนาแบบใหม่นี้จึงมีใช้เพียงองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญแต่ในเรื่อง หลักคำสอนแต่เพียงเท่านั้น หากเป็นความเชี่ยวชาญแบบใหม่ในการจัดวาง หลักคำสอนต่างๆ ในทางศาสนานั้นเข้ากับปรากฏการณ์สมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี การอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ในสังคมผ่านมิติคำสอนของพระพุทธ ศาสนาจึงเป็นความเชี่ยวชาญในรูปแบบใหม่ที่ทำหน้าที่แบ่งแยกระหว่าง องค์กรพระพุทธศาสนาแบบเก่า กับขบวนการพุทธแบบใหม่ ที่สามารถนำ เอาเครื่องมือ เทคโนโลยี เครือข่ายต่างๆ เข้ามาสื่อสารและสร้างความสุข ต่อสังคมได้อย่างไม่แปลกแยกกันนั่นเอง

ประการที่สาม ขบวนการพุทธใหม่มีลักษณะการทำงานในพื้นที่ เชิงกายภาพที่หลากหลายและเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Multi-sited and network-like) ได้ส่งผลให้ผู้นำการเผยแผ่และพุทธกิจกรรมที่โดดเด่น ของกลุ่มตนเองได้สามารถขยายพื้นที่การเผยแผ่พุทธธรรมให้กว้างขวาง ครอบคลุมกลุ่มประชากรที่มีความต้องการทางจิตวิญญาณที่หลากหลาย มากขึ้น จากการศึกษาของคณะวิจัยพบว่า ทุกกลุ่มการศึกษาล้วนแต่นำ หลักธรรมคำสอนที่สอดคล้องการสังคมสมัยใหม่ไปเผยแผ่ในพื้นที่ที่หลากหลาย เช่น มีสำนักงานและศูนย์ปฏิบัติธรรมอยู่ในใจกลางเมืองซึ่งเข้าถึงง่าย โดยชนชั้นกลางในกรุงเทพมหานคร หากแต่มีศูนย์ปฏิบัติธรรมหรือแขนงสาขา

ของกลุ่มกิจกรรมในต่างจังหวัดหลายจังหวัด และอาจจะมีศูนย์การศึกษาสำคัญ นอกปริมณฑลและกรุงเทพมหานคร เพื่อใช้เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมที่ต้องการอาณาบริเวณทางกายภาพที่แตกต่างไปจากสำนักงานในเมือง นอกจากนี้ขบวนการพุทธใหม่ยังมีการเปิดพื้นที่ทางสังคมใหม่ๆ มากขึ้นอีกด้วย เช่น พื้นที่โลกออนไลน์ พื้นที่สังคมคนไทยในต่างประเทศ โดยจะมีการเชิญผู้นำการเผยแผ่ไปบรรยายหลักพุทธธรรม ตลอดจนการอบรมแนวทางการบริหารจัดการองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาสู่ผลสำเร็จในลักษณะของการขยายพื้นที่และบทบาทต่อสังคมของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ออกไป

ประการที่สี่ การสื่อสารกับสังคมนั้นเป็นการสื่อสารที่ผ่านการตีความธรรมะโดยตัวผู้นำขบวนการ และนำเสนอใหม่โดยใช้คำโวหารที่น่าสนใจ (Reinterpretation and repackaging of Dharma narratives) การตีความและการนำเสนอในรูปลักษณะใหม่นี้เป็นผลมาจากการใช้ความคิดสร้างสรรค์และการดึงเอาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมรอบตัวมาใช้ ในการสร้างลักษณะพิเศษที่โดดเด่นให้กับตัวขบวนการเอง ในหลายกรณีมีการดึงเอาวาทกรรมหลักในสังคมในเรื่องของสันติภาพ ความดี สิทธิมนุษยชน สภาวะสิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืน และวาทกรรมอื่นๆ เข้ามาประกอบการสร้างคำอธิบายใหม่ให้กับคำสอนในพระพุทธศาสนาในเรื่องของการเชื่อมโยงความรู้พระพุทธศาสนากับความรู้ใหม่ๆ ที่เป็นสากลมากขึ้นจะมีอภิปรายในรายละเอียดในส่วนถัดไป อย่างไรก็ตาม ในส่วนนี้ประเด็นที่พอจะสรุปให้เห็นได้ก็คือว่า การรังสรรค์คำอธิบายและการตีความคำสอนนั้นมีลักษณะของการเลือกใช้คำโวหารต่างๆ มาเพื่อให้งดงาม น่าสนใจ และกระชับ ซึ่งต่างไปจากการสอนศาสนาในสถาบันที่เป็นทางการที่มีการอธิบายที่ยืดยาว ยากแก่การจดจำและนำไปใช้

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดของการนำเอาคำโวหารต่างๆ มาปรับใช้ในการสื่อสารธรรมะกับสังคม

การบริหารองค์กรในลักษณะพุทธธรรมเพื่อสังคมเป็นการสะท้อนหลักธรรมและความคิดทางพระพุทธศาสนา ที่ถูกต้อง ปฏิบัติได้ และเป็นไปเพื่อความดีงามของสังคมจากการศึกษาพบว่าปรากฏอยู่อย่างเด่นชัด ในกรณีของการศึกษาครั้งนี้ อาทิ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เสถียรธรรมสถาน และ วิทยาศาสตร์ทายาทของท่านเจ้าประคุณพระราชญาณกวี ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดพระรามเก้ากาญจนาภิเษก เป็นต้น ในบางครั้งพุทธศาสนาได้รับการปรับใช้ในฐานะเป็นเครื่องมือทางสังคมเพื่อการสร้างสังคมให้เป็นไปตามอุดมคติตามที่ต้องการ อาทิ สำนักวัดสวนแก้วของพระราชธรรมวิเทศ (พยอม กัลยาโณ) กลุ่มพระสงฆ์ภิกษุวัชรธรรมิกะ ทั้งในส่วนของการอนุรักษ์ป่าไม้ เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวของวิถีปฏิบัติที่อิงอยู่กับคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถูกทำให้มีความเป็นท้องถิ่นสอดคล้องกับวิถีของคนในชุมชน หรือเหมาะสมกับความต้องการของคนพื้นถิ่นในแต่ละที่ที่แตกต่างกันไปมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในเรื่องของขบวนการพุทธศาสนาแบบใหม่ในสังคมไทยขึ้นนี้ก็กลับพบว่าคำสอนและวิถีปฏิบัติที่อิงอยู่กับคำสอนนั้นไม่เพียงแต่ถูกปรับเปลี่ยนให้มีความเป็นท้องถิ่นมากขึ้นแต่เพียงด้านเดียวในทางกลับกัน การเกิดขึ้นของขบวนการพุทธใหม่ได้แสดงให้เห็นว่า ในบางมิติกระบวนการปรับเปลี่ยนดังกล่าวนั้นก็ก็มีลักษณะที่ทำให้พุทธศาสนามีความเป็นสากลมากขึ้น การยึดโยงรูปแบบกิจกรรมและองค์ความรู้นั้นเป็นไปในทิศทางของการทำให้เป็นท้องถิ่นพร้อมๆ กับการจัดวางความรู้ดังกล่าวเข้ากับความเป็นภูมิปัญญาสากลที่เชื่อมโยงเอาวัฒนธรรมทางสังคมในบริบทสมัยใหม่เข้ามาผนวกเข้าไว้ในคำสอนและวิถีปฏิบัติอย่างแยก

ขาดกันไม่ได้อีกต่อไปแล้ว ทั้งนี้แม้ว่ารูปแบบการตีความหลักธรรมคำสอน การดำเนินกิจกรรม และวิธีการสร้างองค์ความรู้ของแต่ละขบวนการอาจ ไม่เหมือนกันเสียทีเดียว แต่สิ่งที่ชัดเจนเหมือนกันคือการนำหลักการทาง พระพุทธศาสนาไปประยุกต์ให้สอดคล้องประสานกับการดำเนินชีวิตในสภาพที่ สังคมกำลังต้องเผชิญอยู่ ทั้งในส่วนการเรียนรู้ และการปฏิบัติที่อ้างอิงอยู่กับ ข้อห่วงใยในสังคมสมัยใหม่และสภาวะโลกาภิวัตน์

“สันติภาพที่แท้ ย่อมมาจาก
จิตใจภายในที่สงบสุขและความเมตตา”

บทที่ ๖

สุขที่ได้เรียนรู้ :

การเรียนรู้แบบมีความสุขเชิงพุทธ

พระราชวรมณี, ดร.

เกริ่นนำการศึกษาเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย

พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดวิถีชีวิตจากรุ่นสู่รุ่นของคนในสังคมไทยมาช้านาน ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวพุทธที่เป็นนักบวชหรือผู้เคยบวชเรียนมาก่อน การปฏิสัมพันธ์ของคนไทยจึงได้รับคตินิยม ความเชื่อที่ได้จากพระพุทธศาสนาเป็นทุนเดิม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพระพุทธศาสนายังคงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของคนในสังคมไทยมิเคยเสื่อมคลาย เป็นแหล่งเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ทางศิลปการดำเนินชีวิตเป็นภูมิคุ้มกันทางจิตวิญญาณของคนในสังคมให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเอื้ออาทรต่อกัน การถ่ายทอดศิลปการใช้ชีวิตนั้นถูกถ่ายทอดโดยองค์กรจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งแนวคิดหลักของพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยกย่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การบวชเรียนเขียนอ่านสมัยอดีตก็เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่าการเรียนรู้คือวิถีชีวิต พระพุทธองค์ทรงบัญญัติอริยมรรคมีองค์ ๘ ไว้เพื่อเป็นวิธีการศึกษาเพื่อ **“ปัญญา”** มรรคจึงเป็นทางการศึกษา ดังที่พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, ๒๕๔๓) กล่าวว่าไว้ว่า มรรคเป็นทางการศึกษา ส่วนวิธีที่จะเข้าถึงตัวการศึกษานั้นมีสองทาง คือ กัลยาณมิตตาและโยนิโสมนสิการ ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงยกย่องการศึกษา

ว่าเป็นวิถีชีวิต ศึกษาเพื่อจะได้รู้ความจริง การรู้ความจริงทำให้รู้ความถูกต้อง การรู้ความถูกต้องทำให้ปฏิบัติถูกต้อง การปฏิบัติถูกต้องทำให้ชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์กันอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองซึ่งระบบและกระบวนการจัดการศึกษาโดยองค์กรสงฆ์นั้นมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว

การศึกษาของคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลกำหนดเป็น ๒ ฝ่าย คือ คันถุระ ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและวิปัสสนาธุระ ได้แก่ การฝึกหัดจิตใจของตนเองให้ปราศจากกิเลส ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงวางแผนการศึกษาไว้เป็น ๓ ขั้น คือ ขั้นปริยัติ ขั้นปฏิบัติ และขั้นปฏิเวธ ขั้นปริยัติ ได้แก่ การศึกษาทางทฤษฎีคือการศึกษาพระธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐานโดยแจ่มแจ้งเสียก่อน ขั้นปฏิบัติ ได้แก่ การนำเอาพระธรรมวินัยมาปฏิบัติด้วย กาย วาจา ใจ และขั้นปฏิเวธ เป็นขั้นที่แสดงถึงผลของการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว พุทธสาวกก็ได้รวบรวมพระธรรมวินัยซึ่งเป็นคำสอนของพระองค์ไว้เป็นหมวดหมู่เป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา เรียกว่า พระไตรปิฎก โดยเขียนไว้เป็นภาษาบาลี (สมเด็จพระญาณสังวร, ๒๕๒๓) ล่วงเลยมาถึงสมัยสุโขทัย การจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนา ยังไม่ปรากฏเป็นระบบที่เด่นชัด แต่ก็โดยอาศัยพระมหากษัตริย์เป็นหลักในการจัดให้พระสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ดังข้อความในศิลาจารึกสมัยพญาลิไท ประชุมพงศาวดาร ภาค ๑ ที่ว่า *“...ทรงเมตตียงสงฆ์ทั้งหลาย ให้มาเล่าเรียนพระไตรปิฎกธรรม และการศึกษาศิลปวิชาการต่างๆ ในบริเวณปราสาทใน...”* (บุญลือ วันทายนต์, ๒๕๒๓) เมื่อราชอาณาจักรไทยเข้าสู่ยุคกรุงศรีอยุธยา การศึกษาพระปริยัติธรรมเริ่มเค้าที่ชัดเจนมากกว่าเดิม ที่เด่นชัดคือการจัดหลักสูตรการศึกษาทางพระพุทธศาสนาเป็น ๓ ขั้น คือ ๑) บาเรียนตรี สำหรับการศึกษที่ต้องแปลจบพระสูตร ๒) บาเรียนโท สำหรับการศึกษที่ต้องแปล

จบทั้งพระสูตรและพระวินัย และ ๓) บาเรียนเอก สำหรับการศึกษาที่ต้องแปลจบทั้งพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม ตามที่ผู้สอนกำหนด ครั้นเข้าสู่ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ (ยุคแรก รัชกาลที่ ๑-๔) การศึกษาพระปริยัติธรรมมีการกำหนดลำดับชั้น การวัดผลความรู้อย่างเป็นระบบนับแต่สมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย คือจัดให้มีการศึกษาเป็น ๙ ชั้น หรือ ๙ ประโยค (บุญลือ วันทายนต์, ๒๕๒๓)

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงปฏิรูปการศึกษาทั้งฝ่ายโลกและฝ่ายธรรม โดยทรงย้ายการสอนพระปริยัติธรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มาไว้ที่วัดมหาธาตุฯ เรียกว่า มหาธาตุวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๔๓๒ ซึ่งถือเป็นกำเนิดแรกของสถาบันอุดมศึกษาที่เรียกว่า “วิทยาลัย” ถัดมาอีก ๒ ปี คือ ใน ปี พ.ศ. ๒๔๓๔ โปรดให้สร้างสังฆิกเสนาสภาราชวิทยาลัยอุทิศให้มหาธาตุวิทยาลัย และได้พระราชทานนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดมหามกุฏราชวิทยาลัย อันเป็นส่วนการศึกษาที่พระนอญยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเป็นผู้ดูแล

ครั้นต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ มีการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษานักธรรมคู่กับการศึกษาฝ่ายเปรียญธรรมโดยสมเด็จพระยาวชิรญาณวโรรสทรงจัดขึ้น คือ ให้ผู้จะสอบเป็นเปรียญต้องสอบได้ตามหลักสูตรนักธรรม เช่น ทรงกำหนดให้ผู้ที่สอบเปรียญธรรม ๓ ประโยคต้องสอบได้ความรู้นักธรรมตรี (พระมหาวงศ์ไทย ศรีลารักษ์, ๒๕๔๒)

การศึกษาพระปริยัติธรรมอีกแผนกหนึ่ง เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการด้วยความเห็นชอบของทางคณะสงฆ์ได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๔ ให้เป็นการศึกษาประยุกต์ โดยมีวิชาสามัญอยู่ในหลักสูตรด้วย เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ (สุทธิพงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, ๒๕๓๖) โดยให้มีวัดอุปถัมภ์เพื่อให้

โรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ทั้งต่อฝ่ายศาสนจักร โดยเป็นศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ทำให้เป็นผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบดำรงตนอยู่ในสมณธรรมควรแก่การประพฤติปฏิบัติ (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒)

นอกจากนั้นการจัดการศึกษาสงเคราะห์มีการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดขึ้น เดิมใช้ชื่อว่า “โรงเรียนราษฎร์ของวัด” เกิดขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ของวัดพุทธศักราช ๒๔๘๘ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาได้ประสบปัญหาในการดำเนินงานมาโดยตลอด เนื่องจากในช่วงแรกๆ ได้รับอุดหนุนเหมือนโรงเรียนเอกชนทั่วไป และไม่สามารถเก็บค่าธรรมเนียมการเรียนจากผู้ปกครองนักเรียนได้ สาเหตุจากผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จึงทำให้โรงเรียนบางแห่งต้องเลิกกิจการและบางแห่งก็ได้โอนกิจการให้รัฐบาล ปีการศึกษา ๒๕๒๐ สำนักงานการศึกษาเอกชน ได้ออกนโยบายและแผนงานให้สอดคล้องกับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๒๐ จึงได้เพิ่มเติมนโยบายการพัฒนาการศึกษาในด้านปริมาณว่า “จะส่งเสริมการจัดโรงเรียนราษฎร์การกุศลมากขึ้นเป็นพิเศษ” ปีการศึกษา ๒๕๔๔ กลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ได้จัดตั้งเป็นสมาคมโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขึ้น เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๔ โดยมีนายชูชาติ ลาวัลย์ ครูใหญ่โรงเรียนวินิตศึกษาเป็นนายกสมาคมเป็นคนแรก

องค์กรสงฆ์ที่จัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนานั้นมีวิวัฒนาการปรับเปลี่ยนบทบาทด้านการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้นแต่เดิมนั้นจัดการศึกษาเฉพาะให้ภิกษุสามเณรเท่านั้นกาลเวลาผ่านมาก็มีการขยายการจัดการศึกษาแก่คฤหัสถ์ด้วย ขณะเดียวกันก็มีการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนเชิงรุกจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย นอกจาก

จัดการศึกษาเพื่อมิชชันนารีที่เป็นทรัพยากรสงฆ์แล้วยังจัดการศึกษา
สงเคราะห์เพื่อประชาชนทั่วไป เช่น การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนา
วันอาทิตย์และการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัด ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของ
วัดทำให้พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทหน้าที่ด้านการจัดการศึกษาทั้งทางโลก
และทางธรรม โดยเฉพาะมีการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นสถาบัน
การศึกษาระดับสูงของประเทศ มีการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรี
จนถึงปริญญาเอก เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป
ที่สนใจศึกษาศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาและศาสตร์ทั่วไปที่ประยุกต์แนวคิด
ทางพระพุทธศาสนากับสาระการเรียนรู้ในแต่ละหลักสูตร

ปัจจุบันองค์กรจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ประกอบด้วย

ระบบการศึกษาทาง พระพุทธศาสนาในประเทศไทย	ประเภท/ชนิดของการศึกษา
การศึกษาพระปริยัติธรรม (ระดับมัธยม)	๑. พระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ.๑-๒ ถึง ป.ธ.๙) ๒. พระปริยัติธรรมแผนกธรรม (นักธรรมและ ธรรมศึกษา) ๓. พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (ม.๑-ม.๖)
การศึกษาสงเคราะห์	๑. โรงเรียนการกุศลของวัด (ม.๑-ม.๖) ๒. ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์
การศึกษาระดับอุดมศึกษา	๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ป.ตรี-เอก) ๒. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ป.ตรี-เอก)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรสงฆ์นั้น นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีผู้ที่จบการศึกษาจากองค์กรจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนาแล้วไปมีบทบาทสำคัญในการพัฒนากิจการพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม ประเทศชาติ เป็นจำนวนมากซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการจัดการศึกษาขององค์กรสงฆ์ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่าผู้ที่จบการศึกษาแผนกบาลี-นักธรรม, ธรรมศึกษา, แผนกสามัญศึกษา, การศึกษาสงเคราะห์ และระดับอุดมศึกษา ได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ เนื่องจากการจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนามีบทบาทและหน้าที่สำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสร้างทรัพยากรบุคคลที่สำคัญให้กับพระพุทธศาสนาและบุคคลสำคัญในการพัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็มีการสานต่อความรู้ในการมอบภาระหน้าที่จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างเป็นระบบเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรทางคณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่มีการเชื่อมโยงการทำงานเป็นเครือข่ายที่ต้องเอื้อต่อการพัฒนาคณะสงฆ์และสังคมส่วนรวม

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี-นักรธรรม : ศาสนทายาท ศาสนธรรม บนเส้นทางการศึกษา

การศึกษาเล่าเรียนตามนัยทางพระพุทธศาสนานั้น มิได้หมายความว่าตรงกับที่คนทั่วไปหมายถึงการเรียนวิชาความรู้ทั่วไป แต่หมายถึงทั้งการศึกษา (ศีลสิกขา สมาธิสิกขา และปัญญาสิกขา) ที่มุ่งให้เกิดการฝึกหัดขัดเกลากิเลส อบรมทั้งด้านพฤติกรรม ความรู้ และมีคุณธรรมจริยธรรมด้วย ซึ่งถือว่าเป็นเจตนาดั้งเดิมของระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนา สิกขาหรือวิธีการฝึกหัดอบรมเหล่านั้นปรากฏอยู่ในพระธรรมวินัย ซึ่งไม่มีการจัดระดับความรู้ ไม่มีการวัดผล ไม่มีการออกข้อสอบโดยบุคคล คณะอื่น แต่เกิดจากกระบวนการฝึกหัด ทดสอบด้วยตนเอง เพราะในยุคแรกนั้นมีพระสงฆ์สาวกที่อุดมด้วยคุณธรรม และไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องใช้ความรู้ คุณธรรมเหล่านั้นไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นนอกจากทำให้กิเลสตัณหาที่มีในตนหมดสิ้นไปเท่านั้น และเพื่อต้องการสืบทอดธำรงไว้ซึ่งอายุพระพุทธศาสนา

ในเวลาต่อมา การศึกษาพระธรรมวินัยได้มีพัฒนาการมาโดยลำดับ มีเหตุและผลที่แตกต่างกันไป แต่เหตุผลหลักโดยเฉพาะการธำรงสืบทอดอายุพระพุทธศาสนานั้นยังไม่เปลี่ยนแปลง มีความพยายามทั้งเป็นปัจเจก และเป็นระบบที่นับจากการเอาพระทัยใส่ของพระมหากษัตริย์ในแต่ละสมัย โดยในสมัยอยุธยา มีการศึกษาเล่าเรียนและมีการยกระดับให้ผู้เรียนมีวิทย์ฐานะ มีสมณศักดิ์ พระภิกษุที่มีคำนำหน้าว่า “พระมหา” มีเป็นครั้งแรก ตั้งแต่สมัยอยุธยา ในสมัยอยุธยาได้มีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมมาตั้งแต่สมัยรัชสมัยพระเจ้าอู่ทอง ดังข้อความว่า “...ได้อารามนาพระสังฆราช ผู้รู้พระปริยัติธรรมแตกฉาน มาอยู่ในพระอารามหลวง ตำบลวัดท่าทราย แห่งหนึ่ง ให้เป็นประธานสงฆ์และบอกกล่าวสั่งสอนพระปริยัติธรรมไตรปิฎก แก่พระภิกษุสงฆ์ทั้งปวง...” (กรมศิลปากร, ๒๕๑๕) หลังสิ้นสุดสมัยอยุธยา

การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นรูปร่างและเห็นชัดเจนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงเปลี่ยนระดับการศึกษาปริยัติธรรมบาลีจากบาลีเรียน เป็น “ประโยค” โดยมี ๔ ชั้นหรือ ๔ ประโยค เป็นที่สังเกตได้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมในอดีต ไม่ได้มีหลักสูตรหรือระบบโดยเฉพาะ แต่อาศัยการเอาใจใส่เป็นฐานะการะทั้งสำหรับพระมหากษัตริย์ พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ และมีการปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมในแต่ละยุคสมัย จนเป็นระบบการศึกษาสำหรับพระภิกษุสงฆ์-สามเณร ทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี แผนกธรรม และระบบอื่นๆ ที่เนื่องด้วยคณะสงฆ์เป็นผู้จัด ดำเนินการในปัจจุบัน

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในฐานะศาสนทายาทเพื่อผลิตบุคลากรเข้าสู่สังคมสงฆ์ส่วนหนึ่งเป็นสำคัญ และอีกส่วนหนึ่งเพื่อผลิตเข้าสู่สังคมโลก ซึ่งเป็นทางเลือกให้ผู้เข้าสู่การศึกษาในระบบนี้ บุคคลที่ผ่านการศึกษาในระดับดังกล่าว เป็นกระบวนการฝึกฝนให้ผู้เรียนรอบด้านทั้งด้านการศึกษา ความรู้วิชาการ ซึ่งจะต้องศึกษาตามหลักสูตรที่องค์กรนั้นๆ ดำเนินการ อีกส่วนหนึ่ง ผู้เข้าสู่ระบบการศึกษานี้ จะได้รับการฝึกฝนด้วยกระบวนการทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ คือ การทำกิจวัตร เช่น สวดมนต์ ทำวัตร การปฏิบัติศาสนพิธีต่างๆ ซึ่งเพิ่มวิธีการฝึกฝน เพิ่มกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเป็น “จุดยืน” ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยศีลและข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนา

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีเน้นประสิทธิภาพที่เป็นองค์ความรู้อันแท้จริงเป็นหลัก คือ ความรู้ในพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎก การจัดระบบการเรียนรู้จึงเป็นจุดเด่นมากกว่าการที่จะขยับขยายให้เป็นไปตามยุคสมัย หรือปรับตัวไปตามกระแสโลก ถึงกระนั้น ในรูปแบบ

ของเรียนรู้และการปรับตัว ยังได้คำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนด้วยการเรียนรู้ในฝ่ายของพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จัดเป็นการศึกษาหลักที่คณะสงฆ์ต้องรับผิดชอบ และต้องคง “ความเข้มข้น” “ความเข้มงวด” ความเข้มข้น และเข้มงวดขึ้นในเรื่องการจัดการศึกษาบาลีนั้น จัดเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งเพื่อรักษามาตรฐานของบุคลากรในองค์กร ดังนั้นในแง่ของการเรียนรู้ และองค์ความรู้ที่จะได้จากการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เน้นที่ “คุณภาพ คุณสมบัติ และความพร้อมด้านภูมิปัญญา” ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการปลูกฝังคุณธรรม ข้อ “ศีลสัตย์-สุจริต” เป็นที่ตั้ง และยังถือว่าเป็นภาระในการสร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาด้วยที่ทั้งครูอาจารย์ ผู้สอน และนักเรียนจะได้รู้สึกถึงข้อนี้พร้อมกัน “...ขอให้มั่นใจในภูมิความรู้ของตนที่ได้รับการประสิทธิ์ประสาทมาเป็นอย่างดีจากครู-อาจารย์ที่ได้ทุ่มเทเสียสละ...หน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ในการธำรงศาสนา เราได้ทำแล้วเต็มความสามารถเท่ากับเป็นการประกาศถึงความมีอยู่และความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา...” (พระธรรมปัญญารักษ์, โอวาท การเปิดสอบบาลีสนามหลวงปี ๒๕๓๘)

สำหรับการศึกษาพระปริยัติธรรม ที่มีสำนักงานกองธรรมสนามหลวงเป็นฝ่ายสนองงานกองธรรมสนามหลวง จัดเป็นองค์กร “ดั้งเดิม” และเป็นการศึกษาที่คู่ขนานกันไปกับการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี คณะทำงานในสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงระบุว่า การเรียนรู้เรื่ององค์ความรู้ นวัตกรรม หรือธรรมศึกษานั้นเป็นส่วนสำคัญมาก เพราะเป็นการศึกษาพระธรรมวินัยตามที่พระพุทธองค์ทรงสอน ทรงประกาศไว้ มาตรการใดเกณฑ์ใดๆ ยังยึดตามระบบบูรพาจารย์ที่เคยทำไว้แต่ในอดีต มีเพียงการจัดการศึกษาบางอย่างที่ต้องปรับปรุง พัฒนาให้เหมาะสมกับผู้เรียน โดยเฉพาะในด้านธรรมศึกษา ซึ่งผู้เรียนเป็นฆราวาสไม่คุ้นชินกับเนื้อหา หลักการ

ภาษาธรรมในพระพุทธศาสนา และต้องจัดการศึกษาให้เหมาะตามผู้เรียน
 ข้อสังเกตที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ชุดความรู้ที่สำคัญๆ ล้วนอยู่ในรายวิชา
 แต่ละหลักสูตรทั้งหลักสูตรมัธยมศึกษา และธรรมศึกษาทั้งสิ้น และถือว่าเป็น
 ศาสตร์การบริหารจัดการคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ “งานปกครอง
 จะปกครองแค่ไหน ต้องเป็นไปตามพระวินัย นั่นคือวินัยมุข เรื่องอธิกรณ์
 เรื่องอาจระ (มารยาท ความประพฤติที่เหมาะสมกับสมณสาธูป) เราจะ
 เห็นว่าทฤษฎีต่างประเทศไม่จำเป็นเลย (ก็ว่าได้) การบริหารคณะสงฆ์
 จะเรียบร้อยถ้าเราแจ่มแจ้งเรื่องพระวินัย” (สัมภาษณ์ พระสุธีรัตนภรณ์
 (สมเจตน์ อธิจิตโต ป.ธ. ๙) หัวหน้าและคณะทำงานยกร่างข้อสอบธรรมศึกษา
 วิชาธรรม ต่างประเทศ, (๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๕)

การเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดการฝึกหัดขัดเกลากิเลส อบรมทั้งด้านพฤติกรรม ความรู้ และมีคุณธรรมจริยธรรม

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา : เรียนรู้เพื่อสร้างรากฐานของชีวิต

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาในรูปแบบหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ ซึ่งมีมูลเหตุสืบเนื่องจากการที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาและบาลีวิสามัญ โดยกำหนดให้มีการเรียนบาลี นักธรรมและความรู้ชั้นมัธยมศึกษาโดยรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ต่อมาเมื่อโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาได้แพร่ขยายไปยังต่างจังหวัดหลายแห่ง มีพระภิกษุสามเณรเรียนกันมากทางคณะสงฆ์โดยองค์การศึกษาจึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ใหม่ว่า โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด โดยมตีสังฆมนตรีและกระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงให้โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัดเปิดสอนสมทบในชั้นตัวประโยคคือชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๐ เป็นต้นมา และเมื่อสอบได้แล้วก็จะได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระภิกษุสามเณรนิยมเรียนกันมากขึ้น โรงเรียนประเภทนี้จึงแพร่ขยายออกไปยังจังหวัดต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง จนทำให้ทางคณะสงฆ์เกรงว่าการศึกษาด้านธรรมและบาลีจะเสื่อมลงเพราะพระภิกษุสงฆ์มุ่งศึกษาวิชาทางโลกมากเกินไปเป็นเหตุให้ต้องละทิ้งการศึกษาด้านธรรมและบาลี แต่ทางการคณะสงฆ์ก็ยังพิจารณาเห็นความจำเป็นของการศึกษาวิชาทางโลกอยู่ ดังนั้นแม่กองบาลีสนามหลวงสมัยนั้น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตติธโร) จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีขึ้น โดยมีวิชาบาลี วิชาธรรมและวิชาทางโลก เรียกว่า บาลีศึกษาสามัญและปริทัศน์ศึกษา แต่ว่าการศึกษาระบบใหม่ไม่เป็นที่นิยมของผู้เรียน พระภิกษุสงฆ์

สามแฉกส่วนใหญ่ ยังพอใจที่จะเรียนโดยได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวง
ศึกษาธิการอยู่ ดังนั้นนักเรียนในโรงเรียนดังกล่าวจึงได้พากันเข้าชื่อเป็น
นักเรียนผู้ใหญ่บ้าง ทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์ในช่วงระยะนั้นเกิดความ
สับสนเป็นอันมาก เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนและแก้ไขปัญหา
ความสับสนในการศึกษาของคณะสงฆ์ก็ออกประกาศของสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎร ที่เสนอให้กระทรวงศึกษาธิการเปิดสอนสมทบในชั้น
ตัวประโยคให้แก่พระภิกษุสามเณร กระทรวงศึกษาธิการ จึงประกาศใช้ระเบียบ
กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญชั้นเมื่อ
วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ โดยประสงค์ที่จะให้ศึกษาดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อ
ฝ่ายศาสนจักร และฝ่ายอาณาจักรกล่าวคือ ศาสนาได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้
ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง ประพฤติชอบ
ในขณะที่ดำรงอยู่ในสมณเพศ หรือแม้ลาสิกขาไปแล้ว ก็สามารถเข้าศึกษาต่อ
ในสถานศึกษาของรัฐได้ สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพเป็นสมาชิกที่ดี
ของสังคมและประเทศชาติ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
เป็นการศึกษาที่จัดเสริมขึ้นส่วนที่เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมจากของเดิม
ที่มีอยู่คือ แผนกธรรม และแผนกบาลี เพื่อให้ผู้ศึกษามีโอกาสได้ศึกษาวิชาสามัญ
จัดหลักสูตรให้มีวิชาที่เหมาะสมแก่ภาวะของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ที่จะ
ศึกษาได้ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และเป็นวิชาที่จำเป็นต่อพระพุทธศาสนา
เป็นหลักสูตรที่ให้การศึกษาวិชาพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญ ได้แก่
ภาษาบาลี ธรรมวินัย ศาสนปฏิบัติ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา
คณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์ สุขศึกษา (กมล รอดคล้าย ๒๕๓๒) โดยมีการศึกษา
ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายโดยเทียบกับมัธยมศึกษา
สายสามัญ โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญ คือ นายกรัฐมนตรี สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำหรับหน่วยงานที่ให้ความสนับสนุนด้านวิชาการ ได้แก่กลุ่มโรงเรียน นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในลักษณะให้ความช่วยเหลือและส่งเสริม ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

๑. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาสำหรับพระภิกษุ สามเณร

๒. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิชาการสมัยใหม่ ทำให้รู้เท่าทันภวนาการณทางสังคมสำหรับพระภิกษุ สามเณร

๓. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาฝึกอบรมพระภิกษุ สามเณร ให้เป็นศาสนทายาทที่มีความรู้ และความสามารถที่เหมาะสมแก่กาลสมัย

๔. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาฝึกอบรมสั่งสอนหลักวิชาการ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำหรับพระภิกษุ สามเณร

๕. เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร ได้มีโอกาสศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาชั้นสูงขึ้น โดยไม่ขัดต่อกฎระเบียบ หรือข้อบังคับของมหาเถรสมาคม

๖. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาศิลปวิทยาอันเป็นชาติภูมิ

๗. เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร มีความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชนได้อย่างกว้างขวางยิ่ง และเป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

๘. เพื่อให้พระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้าดำรงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

ปัจจุบันหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนกลุ่มโรงเรียน ผู้แทนโรงเรียน และผู้เกี่ยวข้องจัดทำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาบาลี และธรรมวินัย ตามแนวหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ เพื่อจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนในแนวทางการปฏิบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้มีการจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการจัดสาระพระปริยัติธรรม ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักการ และเจตนารมณ์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้พื้นฐานทั้ง ๘ กลุ่มสาระในทุกชั้น

การจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ดำเนินการภายใต้ภาวะเบี่ยง ประกาศตามกฎหมาย และมีเป้าหมายปลายทาง คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งรูปแบบและกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของกลุ่มการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้น มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดีของสังคมมีความรู้คู่คุณธรรมและปฏิบัติตนเป็นศาสนทายาทที่ดีของสังคมที่มีความรู้ทางธรรมด้านพระบาลี-พระธรรมวินัยอย่างสมบูรณ์เป็นนื่อนาบุญของพระพุทธศาสนาและทางสามัญศึกษามีความรู้ทางโลกครบถ้วนตามมาตรฐานของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาพุทธศักราช ผู้เรียนสามารถต่อยอดในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศได้อย่างภาคภูมิใจ เมื่อลาสิกขาไม่อยู่ในสมณเพศแล้วก็สามารถเป็นพลกำลังที่ถึงพร้อมด้วยวิชาความรู้ทั้งสองสถานประกอบกันในการประกอบอาชีพขอต่อไป นอกจากนั้นพบว่า การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษายังได้ให้โอกาส

แก่กลุ่มเยาวชนของชาติได้เข้ามาศึกษาได้อย่างทั่วถึงโดยไม่เน้นเฉพาะเยาวชนที่อยู่พื้นราบเท่านั้น ปัจจุบันมีเยาวชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่บนพื้นที่สูงได้รับโอกาสนี้อย่างเท่าเทียมกันสอดคล้องกับรายงานพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนพุทธโกศวิทยา จังหวัดแพร่ ๒๕๕๓ ปรากฏว่าผู้เรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ถึง ๘ เผ่าพันธุ์ ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง, ไทยใหญ่ ลื้อ ไทยพวน ลีซอ กะเหรี่ยงและอาข่า จำนวน ๑๐๓ รูป จากจำนวนผู้เรียน ๕๒๓ รูป สอดคล้องกับกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน จำนวนผู้เรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน ทำให้ภาพของการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นที่ยอมรับของภาคสังคม แสดงว่ากระบวนการจัดการเรียนการสอนได้ มาตรฐาน มีความเข้มแข็งและมีพัฒนาการที่เป็นในทิศทางที่ดีจากการให้ความสำคัญของคณะสงฆ์ คือ มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และคณะสงฆ์จังหวัดทุกจังหวัด

โอกาสทางการศึกษา คือ การพัฒนาคนในชาติ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทย

บูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสถาปนาขึ้น ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ โดยพระราชทานนามว่า มหาธาตุวิทยาลัย เมื่อปี พุทธศักราช ๒๔๓๐ และได้เปิดดำเนินการศึกษาเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๓๒ ต่อมาได้ทรงเปลี่ยนจากมหาธาตุวิทยาลัย เป็น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๓๙ แต่ยังคงจัดการศึกษาเฉพาะปริยัติธรรมแผนกบาลีเท่านั้น เพื่อสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิตุลาธิราช (ชื่อย่อ ฐานทตฺตมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุสมัยนั้น พร้อมทั้งพระเถรานุเถระฝ่ายมหานิกายจำนวน ๕๗ รูปได้ประชุมพร้อมกันที่ตำหนักสมเด็จพระเจ้า วัดมหาธาตุฯ ประกษาหารือได้ข้อยุติที่จะเปิดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัย เปิดรับผู้สนใจวิชาพระพุทธศาสนาพระปริยัติธรรมชั้นสูง ภาษาต่างประเทศและวิทยาการบางอย่างอันเป็นอุปการณแก่การค้นคว้าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้มีสถานภาพเป็นนิติบุคคล และเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีส่วนงาน ๕ คณะจัดการศึกษาในส่วนกลาง

คือ บัณฑิตวิทยาลัย คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ ในส่วนภูมิภาค มี ๑๐ วิทยาเขต ๗ วิทยาลัยสงฆ์ ๑๐ โครงการขยายห้องเรียน และ ๑๘ หน่วยวิทยบริการ ทำหน้าที่จัดการศึกษา

ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

นอกเหนือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์อีกแห่งคือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ก็ได้ทำหน้าที่ในการผลิตบัณฑิต งานวิจัย งานบริการวิชาการแก่ชุมชนและงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ได้อยู่ภายใต้คณะกรรมการชุดหนึ่งเรียกว่า กรรมการสภาการศึกษา ได้เปิดอบรมและ เปิดสอนอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๘๘ นับเป็นเวลา ๕๕ ปีแล้ว ที่สถาบันอุดมศึกษาแห่งนี้ได้ดำเนินกิจกรรมในรูปแบบของมหาวิทยาลัย เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ รัฐบาลในขณะนั้นก็ได้ยกฐานะของมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ เป็นมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยทำการเปิดสอน ๔ คณะ คือ ๑) คณะศาสนาและปรัชญา ๒) คณะศึกษาศาสตร์ ๓) คณะสังคมศาสตร์ ๔) คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง มีการบริหารจัดการศึกษาในระดับสูง เนื่องจาก เป็นองค์กรการศึกษาในระดับชาติ และทุกกระบวนการ กลไกต่าง ๆ ที่ขับเคลื่อนมีเป้าหมายที่โดดเด่นคือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือการผลิต “บัณฑิตสู่สังคม” มุ่งเน้นผลิตและพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม มีโลกทัศน์กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ผ่านกระบวนการการจัดการศึกษาที่หลากหลายเช่นการเรียนการสอน การเข้าร่วมกิจกรรมสัมมนา การร่วมกิจกรรมนานาชาติ การร่วมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์การบริการวิชาการ โดยใช้การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ

บัณฑิตย้อมฝักตน

เป้าหมายและกระบวนการดำเนินการของคณะสงฆ์ ด้านการจัดการศึกษา

จากการศึกษา พบว่า องค์การคณะสงฆ์ด้านการจัดการศึกษามีเป้าหมายหลักในการดำเนินการ คือ การจัดการและส่งเสริมการศึกษาด้านพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ให้กับบุคลากรทางพระพุทธศาสนาและประชาชนทั่วไปให้มีความรู้ ความเข้าใจและแนวปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม ดังนี้

๑. การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม
๒. การจัดการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์
๓. การจัดการศึกษาและสร้างความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ
๔. การส่งเสริมวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา
๕. การส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคมทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ
๖. การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม
๗. การกระจายโอกาสและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน
๘. การจัดการและเป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ธรรม และแผนกสามัญศึกษา สำหรับพระภิกษุ สามเณรและประชาชนทั่วไป
๙. การเสริมสร้างความรู้ทางด้านบาลี ธรรม และวิชาการสมัยใหม่แก่พระภิกษุ สามเณร ให้เป็นศาสนทายาทที่มีความรู้ และความสามารถดีเหมาะสมแก่กาลสมัย

๑๐. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในมิติของการจัดการศึกษา

๑๑. การส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณร มีความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชนได้อย่างกว้างขวางยิ่ง และเป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงสถาบัน ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

การเรียนรู้แบบมีความสุขเชิงพุทธ

การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยดังกล่าวมักจะบวกรจัดการศึกษาที่คล้ายคลึงกับการจัดการศึกษาในระดับมัธยมและอุดมศึกษาทั่วไป แต่มีความแตกต่างในด้านเนื้อหาและกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นเป้าหมาย คือ การรู้จักตัวตนและการลดทุกข์ สร้างสุขให้กับผู้เรียน อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นของพระภิกษุ สามเณร หรือบุคคลทั่วไปย่อมมีเป้าหมายที่ไม่แตกต่างกันมาก ในที่นี้จะกล่าวถึงการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา ดังนี้

“การเรียนรู้” หรือ “การเรียนรู้” ในทางพระพุทธศาสนามีความหมายใน ๒ คำ คือ คำว่า **“สิกขา”** และ **“ภาวนา”** คำว่า “สิกขา” หมายถึง การฝึกฝนปฏิบัติ การเล่าเรียนให้รู้เข้าใจและฝึกปฏิบัติให้เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นในตนหรือให้ทำได้ทำเป็น ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปจนถึงความสมบูรณ์ (คือพระนิพพาน) เป็นการเรียนรู้ใน ๓ ด้าน คือ ศิล สมาธิ ปัญญา รวมเรียกว่า **“ไตรสิกขา”** ซึ่งไตรสิกขาแต่ละสิกขาล้วนหมายถึงการเรียนรู้ที่มีลักษณะแตกต่างกัน คือ

๑) การเรียนรู้ทางด้านศิลป หมายถึง การเรียนรู้ ฝึกฝน ฝึกหัดในด้านสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเรียนรู้ทางด้านร่างกายให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (ธรรมชาติ วัตถุสิ่งของ และเทคโนโลยี) และสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ มวลเพื่อนมนุษย์

๒) การเรียนรู้ทางด้านสมาธิ หมายถึง การเรียนรู้จิตใจ ผึกฝน ผึกหัด ทางด้านจิตใจให้อยู่ในอำนาจ อยู่ในการควบคุม หรือให้แน่วแน่นมั่นคง ควรแก่ การงานและหน้าที่ในแต่ละประเภท โดยให้มีคุณลักษณะที่สำคัญ ๓ ประการ คือ จิตมีสมรรถภาพ คือ มีความเข้มแข็ง มีความสามารถ จิตที่มีคุณภาพ หรือ มีคุณธรรม และ จิตที่มีสุขภาพดี คือ มีความโปร่งโล่ง ไม่มีความเครียด มีความสงบ เย็น อ่อนโยน นุ่มนวล (พระพรหมคุณาภรณ์, ๒๕๕๑)

๓) การเรียนรู้ทางด้านปัญญา หมายถึง การเรียนรู้ ผึกฝน ผึกหัด ทางด้านที่สร้างเสริมให้เกิดปัญญา (ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความเข้าใจ ความรู้ซึ้ง) ให้อบรู้อสภาวะธรรมทั้งหลายอันเป็นไปด้วยความเป็นเหตุเป็นผล แห่งกันและกัน และมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านปัญญา ไม่ให้เสื่อมถอย และไม่ให้เกิดปัญญาทรมาน หรือปัญญาที่เป็นอกุศล ภาวะที่ปัญญาเสื่อมถอย มีปัญญาชั่วหรือมีปัญญาน้อย

“การเรียนรู้” ตามหลัก “สิกขา” นั้น จึงหมายถึง การเรียนรู้จาก ประสบการณ์รอบๆ ตัว หรือสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ก่อให้เกิดความรู้ ความคิด สมาธิ และสติปัญญาที่ต้งาม ทั้งทางด้านคุณธรรม และความประพฤติ ซึ่งแสดงถึงการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทาง ด้านร่างกายที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับสิ่งภายนอก และการเปลี่ยนแปลงทางด้าน ภายใน เช่น มีความคิดดี มีสมาธิจิตแน่วแน่ ตั้งมั่น มั่นคง ไม่อ่อนแอต่ออำนาจ กิเลส และทางด้านสติปัญญามีปัญญารอบรู้เหตุผลของสรรพสิ่ง ตลอดจน ปัญญาขั้นสูง สามารถระงับกิเลสและทำลายกิเลสได้ทั้งแบบชั่วคราวและถาวรได้

ส่วนการเรียนรู้ที่ตรงกับคำว่า “ภาวนา” หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น การ พัฒนาและการฝึกฝนมุ่งเน้นการเรียนรู้ใน ๔ ด้าน คือ กายภาวนา สีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา ๑) การเรียนรู้ด้านกายภาวนา เป็นการ

เรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตและร่างกายตนเอง และการใช้ร่างกายในทุกส่วนเพื่อ ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกร่างกายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดสติปัญญา รู้เหตุผลตามความเป็นจริง ๒) การเรียนรู้ด้านศีลภาวนา เป็นการเรียนรู้ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางด้านสังคมต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม การศึกษา กฎหมาย อาชีพ ปัญหาสังคม วัฒนธรรม และความสัมพันธกับ บุคคลอื่น เป็นต้น ที่ก่อให้เกิดสติปัญญา มีความรู้ดี รู้ชอบ รู้ถูก สามารถ เข้าไปเกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้องและชาญฉลาด สามารถวิเคราะห์หาสาเหตุ และกระบวนการแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านั้นได้อย่างถูกต้องดีงาม ความรู้หรือ ปัญญาที่ได้จากการเรียนรู้เช่นนี้เรียกว่า ๓) การเรียนรู้ตามหลักจิตตภาวนา เป็นการเรียนรู้ทางด้านจิตใจ ได้แก่ เรียนรู้ส่วนประกอบทางด้านจิตใจที่สำคัญ เช่น คุณธรรมทั้งหลาย ได้แก่ ความมีเมตตากรุณา ความขยันหมั่นเพียร อุตทาน มีสมาธิ และสติขั้น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น รวมทั้งสามารถพัฒนาจิต ใจของตนเองให้มีคุณสมบัติที่ดีเหล่านี้ได้ และ ๔) การเรียนรู้ทางด้านปัญญา เป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมหรือก่อให้เกิดสติปัญญา ความเชื่อ ความรู้ ความนึกคิด ความเห็น ความเข้าใจชีวิตและโลกที่ถูกต้องตามความเป็นจริง จากแหล่งข้อมูลและความรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเล่าเรียน การคิดวิเคราะห์ และการปฏิบัติธรรมหรือความดีงามทั้งหลาย (พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมฺโม และคณะ, ๒๕๕๖)

การเรียนรู้แบบมีความสุขเชิงพุทธ หมายถึง การเรียนรู้ที่ผู้เรียน มีความสุข และผลที่ได้จากการเรียนรู้แล้วเกิดความสุข โดยไม่ก่อผลกระทบทางกาย วาจา ใจที่เป็นอกุศลตามมา สำหรับกระบวนการเรียนรู้แบบมีความสุข ตามแนวพระพุทธศาสนามีกระบวนการและหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

การเรียนรู้ตามหลักปัญญาจุฑาธรรม คือ การเรียนรู้เพื่อให้เกิด ความเจริญแห่งปัญญา หรือมีคุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามทาง

ปัญญา มีกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ ๔ ขั้นตอน คือ

- ๑) สัมผัสสิ่งเสวย การคบหาสัตบุรุษ ครู อาจารย์ที่เป็นกัลยาณมิตร
- ๒) สัทธัมมัสสวนะ การฟังสัทธรรม คือการเรียนรู้ในวิชาการจากความรู้จริงของชีวิตและการประกอบอาชีพ
- ๓) โยนิโสมนสิการ การคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองอย่างละเอียดแบบกาย

๔) อัมมานุสัมมปฏิบัติ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือการประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นผู้รู้

กระบวนการเรียนรู้ทั้ง ๔ ขั้นตอน มีความสำคัญและสัมพันธ์ต่อกัน และกันก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งจากภายในจิตใจและการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมภายนอก สามารถแสดงเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธใน ๔ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑

คบสัตบุรุษ หรือมีครูดีและมีวิธีการสอนดี

ขั้นที่ ๒

ฟังธรรม หรือรับฟังคำสั่งสอนของครู

ขั้นที่ ๓

โยนิโสมนสิการ หรือเอาคำสอนมาตรองดู

ขั้นที่ ๔

อัมมานุสัมมปฏิบัติ หรือตรองดูจนแน่ใจ แล้วจึงทำตามในแนวทางที่ถูกต้อง

ภาพแสดงกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธ

ที่มา : พระพรหมคุณาภรณ์, ๒๕๕๑

กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาแต่ละขั้นนั้นจะต้องจะต้องประกอบด้วยคุณธรรมที่สร้างเสริมความสุขในขณะการเรียนรู้ต่อผู้เรียนที่เรียกว่า **“อิทธิบาท ๔”** ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุขได้ โดยหลักอิทธิบาท ๔ จะเป็นหลักคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายในการศึกษา มี ๔ ประการ คือ

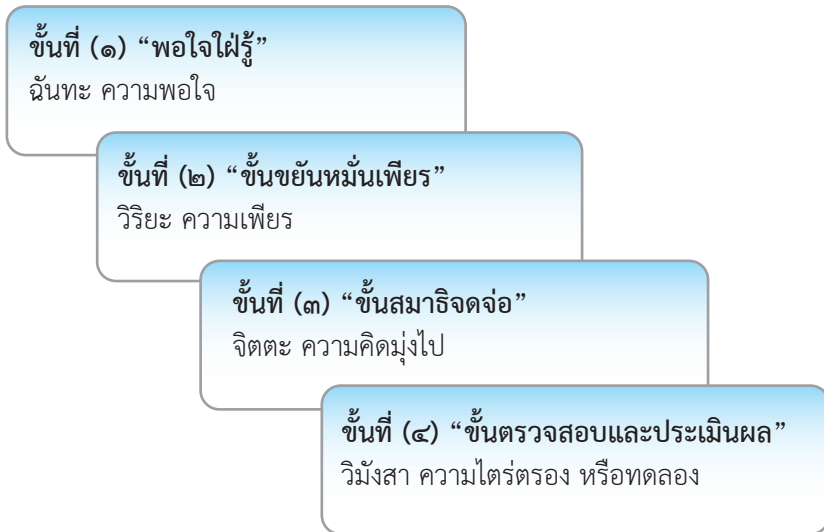
๑) ฉันทะ ความพอใจ คือ ต้องการที่จะเรียนจะทำ ใฝ่ใจรักที่จะเรียนจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาที่จะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไปอีก เรียกคุณธรรมขั้นนี้ว่า **“ขั้นความสุขในการเรียน”** กำลังเกิดขึ้น เรียกกระบวนการนี้ว่า **“ขั้นพอใจใฝ่รู้”**

๒) วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นทำ หมั่นเรียน สิ่งนั้นอยู่เสมอ ด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย เมื่อมีความพอใจรักในการเรียนรู้แล้ว ก็จะก่อให้เกิดความขยันหมั่นเพียร ถึงแม้จะต้องประสบกับปัญหาหรืออุปสรรคบ้างก็ไม่ท้อ เรียกขั้นนี้ว่า **“ขั้นขยันหมั่นเพียร”**

๓) จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ ในสิ่งที่เรียน และทำหรือเรียนสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ สิ่งที่เราเรียน มีสมาธิต่อการเรียนและสิ่งที่เรียน ซึ่งต่อเนื่องมาจากความขยันหมั่นเพียร เพราะบุคคลที่ใฝ่เรียน แม้จะมีความขยันเพียงใด หากในขณะที่เรียนไม่มีสมาธิหรือไม่มีการจดจ่อต่อการเรียนเสียแล้ว การเรียนนั้นก็ย่อมไม่ได้ผล ขั้นนี้จึงเรียกว่า **“ขั้นสมาธิจดจ่อ”**

๔) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทดลอง เป็นขั้นสุดท้ายในกระบวนการเรียนรู้อย่างมีความสุขตามหลักอิทธิบาท คือ เมื่อมีใจจดจ่อต่อการเรียนแล้วก็หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งย่อนในสิ่งที่ทำ ที่เรียนนั้น โดยมีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงตนเองให้สามารถเรียนหรือทำสิ่งนั้นได้ดียิ่งขึ้นไปอีก ขั้นสุดท้ายนี้เรียกว่า **“ขั้นตรวจสอบและประเมินผล”**

คุณธรรมที่เป็นกระบวนการทั้ง ๔ ประการนี้ จะดำเนินไปตามลำดับ
 แห่งการเรียนรู้จะขาดเสียมิได้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และเข้าใจ
 สิ่งที่เรียนได้อย่างมีความสุข สนุกสนาน และเพลิดเพลินอยากเรียน อยากทำ
 อยากปฏิบัติ จนเกิดความรู้ ความเข้าใจในความรู้และการปฏิบัติ จนได้รับผล คือ
 การเข้าถึงความสุขของชีวิตและการทำงาน (พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม
 และคณะ, ๒๕๕๖)

สรุปการเรียนรู้แบบมีความสุขเชิงพุทธนั้นมีขั้นตอนและกระบวนการ
 ที่เกิดจากผู้เรียนและผลของการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดความสุข หรือเป็นผู้รู้
 ดังคำที่ว่า “มีความพอใจไม่รู้ สู่ความขยันหมั่นเพียร มีจิตใจตั้งมั่น
 ไตร่ตรองพิจารณา ปรัชชาหาผู้รู้ คบครูเป็นหลัก มีอัตลักษณ์แห่งตน
 มีเหตุและผล นิยมใช้สติปัญญา”

“การเรียนรู้
คือ การฝึกตนและการก้าวเดิน
บนเส้นทางแห่งปัญญา”

บทที่ ๗

ความสามัคคีของหมู่คณะ คือ ความสุขของสังคม

วันชัย พลเมืองดี

เกริ่นนำการปกครองคณะสงฆ์ไทย

เมื่อครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนาไปทั่วชมพูทวีป พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง ทำให้เกิดพระสงฆ์เพิ่มขึ้นตามลำดับ พระพุทธองค์ทรงกำหนดแนวทางในการปฏิบัติที่จะอยู่ร่วมกันของพระสงฆ์หมู่มากร ทรงปกครองพระสงฆ์สาวกแบบระบบพ่อปกครองลูกโดยอาศัยพระธรรมวินัยเป็นหลัก และทรงกำหนดคุณสมบัติของกุลบุตรผู้เข้ารับการอุปสมบทอย่างชัดเจน เมื่ออุปสมบทแล้ว มอบหมายให้พระอุปัชฌาย์มีหน้าที่ในการอบรมข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ ให้ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๑) ในพระวินัยปิฎก มหาวรรคได้ระบุไว้ว่า พระอุปัชฌาย์และสัททวิหาริกพึงปฏิบัติต่อกันเหมือนพ่อกับลูก ในคณะสงฆ์ใช้ระบบเคารพกันตามลำดับอาวุโส ครั้นเมื่อต้องอธิกรณ์ มีการพิจารณาวินิจฉัยโทษก็อาศัยหลักธรรมวินัยเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสิน (วิ.ม.(ไทย) ๔/๓๒/๔๒.) เมื่อได้ทรงวางกฎระเบียบ ที่เรียกว่า **“ธรรมวินัย”** พระสงฆ์หมู่มากรก็ปฏิบัติตามพระวินัยเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่พุทธศาสนิกชนยิ่งทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการแสดงถึงคุณานุประโยชน์แก่สังคมสงฆ์นั้น (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๓๗)

ความเจริญทางพระพุทธศาสนาแผ่ขยายในดินแดนต่างๆ จากประวัติศาสตร์ที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งสมณะทูต เข้ามายังดินแดนสุวรรณภูมิ ประเทศไทยก็ได้รับอานิสงส์นี้ด้วย ปัจจุบันพระพุทธศาสนา

ในประเทศไทยได้พัฒนาการอย่างต่อเนื่องในแต่ละยุค แต่ละสมัย โดยเฉพาะพัฒนาการของการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักในการบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ ที่ประกอบด้วยงานที่เป็นงานหลัก ๖ ด้าน กล่าวคือด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่างๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้เป็นไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการ และสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วิทยาการด้านการบริหาร และการจัดการก้าวหน้าไปมาก คณะสงฆ์ได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์ กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ๒๕๓๔: ๗๘) จากพัฒนาการการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ดังได้กล่าวแล้วว่าใช้การปกครองแบบพ่อปกครองลูก มีพระธรรมวินัยเป็นข้อปฏิบัติ แต่เมื่อมาถึงยุคสมัยของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้ปรากฏการใช้พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์มาเป็นเครื่องมือในการปกครองคณะสงฆ์ โดยการอนุวัติตามคติโลกที่มีกฎหมาย มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ และต่อมาได้มีการปรับปรุงในสมัยจอมสุภะดี ธนะรัชต์ โดยได้ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ดังกล่าว มาประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ส่วนลำดับขั้นการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ได้อาศัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่กำหนดให้มีการปกครองคณะสงฆ์ตั้งระดับเจ้าคณะหนไปจนถึงเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสตามลำดับ

การปกครองคณะสงฆ์แม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นตัวกำหนดกรอบในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการอยู่ แต่ก็ยังมีปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อความสำเร็จและล้มเหลว ความรู้เรื่องและความเสื่อมของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เช่น การบูรณาการหลักพุทธธรรม กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ ตลอดจนเทคโนโลยีสมัยใหม่ และที่สำคัญ ศักยภาพของพระสงฆ์เอง ที่จะต้องพัฒนาให้มีความพร้อมและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเกื้อกูลและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบัน มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมากและมีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากขึ้น เช่น ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังนั้น แนวคิดและวิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงมีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เพื่อให้เกิดความสามัคคีของหมู่สงฆ์และการเผยแผ่พุทธธรรมแก่ประชาชน

ท่ามกลางปรากฏการณ์ของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน ที่ดูประหนึ่งว่ามีความแปลกแยก อ่อนแอ มีความหลากหลายและองค์กรหลักต่างๆ นั้นมีกระบวนการบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพในเชิงพุทธแท้ มากขึ้นนั้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีกลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มองค์กรชาวพุทธที่มีความสนใจเฉพาะด้านได้นำหลักพุทธธรรมขึ้นมาศึกษาและปฏิบัติเพื่อตอบสนองลักษณะเฉพาะกลุ่มและมีเป้าหมายในเชิงพุทธที่ยังสัมพันธ์กับ คัมภีร์กระแสหลัก คือ **“พระไตรปิฎก”** หรือพระพุทธศาสนาในภาพรวม จึงทำให้เห็นสภาพการณ์ของพระพุทธศาสนาในมิติใหม่ ที่มีกระบวนการ

ขับเคลื่อนทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะมากขึ้นดังนั้น การทำงานของพระสงฆ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์และความสุขของหมู่ชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ

พันธกิจงานพระศาสนาของคณะสงฆ์ในสังคมไทย

การปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนอกจากพระธรรมวินัยแล้ว ยังได้อนุวัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นการจัดรูปแบบการปกครองลักษณะเครือข่ายแนวดิ่งจากระดับสูงลงสู่ระดับล่าง ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช คณะกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส โดยอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุม และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ อาจกล่าวได้ว่ามหาเถรสมาคมในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ประเภท คือ

๑.การปกครอง เป็นหน้าที่ระดับตั้งแต่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ในการที่จะดูแลปกครองพระภิกษุสามเณร ในเขตการปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาจากสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังทำหน้าที่ในการระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม (โทษ) วินิจฉัยลงข้ออุทธรณ์ คำสั่ง รวมทั้งการควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ภายใต้เขตปกครองของตน

๒. การศาสนศึกษา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗ ว่าเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ พบว่าพระสงฆ์ระดับชั้นปกครองตั้งแต่เจ้าอาวาสขึ้นไป เป็นผู้จัดศาสนศึกษาและวัดเป็นสถานที่ศึกษา ตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ ดังนี้

๑) เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา ในฐานะเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา

๒) เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียน คณะจังหวัด

๓) ในบางกรณีเจ้าคณะเจ้าสังกัดร่วมจัดด้วย

โดยสถานการศึกษา จัดมีหลายประเภท เช่น สำนักเรียน แผนกธรรมบาลี โรงเรียนพระปริยัติแผนกสามัญ โรงเรียนการกุศลของวัด โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ในระดับอุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นต้น ซึ่งจากผลวิจัยเห็นว่าพระสงฆ์ได้มีการพัฒนาตนเองจากวุฒิการศึกษา พบว่า ร้อยละ ๖๓ มีความรู้พื้นฐานระดับปริญญาตรี

๓. การศึกษาสงเคราะห์ คณะสงฆ์ได้ดำเนินการตามนโยบายในอำนาจหน้าที่ข้อที่ ๓ คือการศึกษาสงเคราะห์ โดยช่วยเหลือเกื้อกูล อดุหนุณสถาบันการศึกษา หรือบุคคลที่กำลังศึกษาเล่าเรียน โดยแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) การศึกษาสงเคราะห์ประชาชนและพระภิกษุสามเณร ในลักษณะที่เป็นโรงเรียนการกุศลของวัด ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เป็นต้น

๒) การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา เป็นวิธีการสงเคราะห์สถาบัน การศึกษาหรือสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะ อำเภอรองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ลงไปถึงระดับเจ้าอาวาส โดยมีการตั้งกองทุน ช่วยเหลือพัฒนาสถานการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา และทุนการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ถือว่า พระสงฆ์ให้การสงเคราะห์ประชาชน ด้านการศึกษาให้ความรู้ความสามารถที่จะดำรงตน และดำเนินชีวิตใน สังคมได้อย่างมีความสุข

๔.การเผยแผ่ คือการประกาศพระพุทธศาสนาโดยหลักพุทธธรรม เป็นเครื่องยืนยันความสงบสุข แก่ผู้ปฏิบัติ โดยพระสงฆ์อบรมสั่งสอน ให้พุทธศาสนิกให้เป็นคนดีมีศีลธรรม ประพฤติปฏิบัติตามครรลอง แห่งพุทธธรรมให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา โดยมีงานธรรมทูต หน่วยอบรม ประชาชนประจำตำบล อบรมจริยธรรมนักเรียนเยาวชน ข้าราชการ ประชาชน โครงการบวชสามเณรฤดูร้อน-บวชเฉลิมพระเกียรติในวาระต่างๆ การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชนทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร ฯลฯ ทั้งในและ ต่างประเทศ

๕. การสาธารณูปการ หมายถึงการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนสมบัติของวัด โดยยึดหลัก ๑) สะอาด คือ จัดระเบียบวัดให้สะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ๒) สว่าง คือ ภายในวัดจัดรูปแบบสถานที่อย่าง เหมาะสมชัดเจนมีป้ายบอก ประชาสัมพันธ์ ๓) สงบ คือร่มรื่น เย็นสบาย สบายกาย สบายใจ เข้าวัดแล้วรู้สึกมีความสุข พร้อมสัพพะ กล่าวคือ สัปปายะ ๔ ได้แก่ อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสะดวกสบายแก่ผู้ที่เข้าไปทำบุญ หรือศึกษา พระพุทธศาสนา อาหารสัปปายะ คือมีความสุข ที่มีความสุขพร้อมทั้ง อาหารกาย และอาหารใจ บุคคลสัปปายะ เป็นสถานที่เหมาะสมกับบุคคลที่จะเข้าไป ไม่ประกอบไปด้วยแห่งอบายมุข เล่นการพนันในวัด ดื่มเหล้า มั่วสุม เป็นสถานที่ สัปปายะ สะดวกสบาย เป็นต้น

๖. การสาธารณสงเคราะห์ การจัดการสาธารณสงเคราะห์ภาคประชาชน องค์กรหน่วยงานอื่นๆ ปรากฏให้พบเห็นมากมายในการที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุน องค์กรงานคณะสงฆ์ด้านนี้เป็นการนำหลักพุทธธรรมข้อ ทาน ลงมือปฏิบัติ โดยมีลักษณะ เป็นการดำเนินการเกื้อกูลช่วยเหลือ เช่น การ จัดตั้งหน่วยอบรม อบต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน พิพิธภัณฑ์ มูลนิธิ การพัฒนาหมู่บ้านชุมชน วัด ถนน จนกระทั่งถึงบรรเทาสาธารณภัยพิบัติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย คณะสงฆ์ได้ยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือประชาชน และยังตอบสนองนโยบายพันธกิจของกิจการคณะสงฆ์อีกประการหนึ่ง

พุทธธรรม วัฒนธรรม ประเพณี ความสามัคคี : คือการสร้างสุขของคณะสงฆ์ในระดับจังหวัด

จากการศึกษาการทำงานของคณะสงฆ์ใน ๔ จังหวัด คือ คณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ คณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา และคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า มีกระบวนการดำเนินการเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม ดังนี้

๑) การใช้ประเพณี-พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยในการเผยแผ่พุทธธรรม โดยได้มีการจัดงานประเพณี เช่น งานนมัสการพระธาตุ ดอยตุง งานประเพณีบวชสามเณรฤดูร้อน ฯลฯ เป็นงานหลักในการที่จะพัฒนาสุขภาพกายการพัฒนาทางศิลป พัฒนาสุขภาพจิต และมีการปฏิบัติธรรมโดยใช้ประเพณี พิธีกรรมเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ประชาชนได้เข้ามาศึกษาพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒) มีการจัดการเผยแผ่หลักพุทธธรรมเชิงรุกต่อเด็ก-เยาวชน และพระภิกษุ-สามเณร โดยได้มีการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การเข้าค่ายพุทธบุตรเป็นงานเพื่อที่จะได้มีโอกาสเผยแผ่หลักพุทธธรรมเชิงรุกต่อเด็กและเยาวชน

โดยนอกจากนั้น เมื่อเด็กๆ เข้าสู่ในวัดก็จะเป็นปัจจัยที่สามารถดึงและนำพาพ่อแม่ผู้ปกครอง ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้อง ได้เข้าสู่พุทธสถาน วัดวาอาราม เป็นกลยุทธ์ในแผนยุทธศาสตร์ในการที่จะนำพาประชาชนเข้าวัดมากขึ้น อย่างน้อยก็เป็นก้าวแรกในการที่จะเริ่มต้นเข้าวัด

๓) เน้นการศึกษาเรียนรู้ตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่เป็นไปตามหลักไตรสิกขา คือ การพัฒนากาย วาจา ด้วยศีล และการพัฒนา ใจ ด้วย สมาธิ ทำให้บรรลุปเป้าหมายความรอบรู้แห่งปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับ หลักการศึกษา ๓ ได้แก่ การศึกษาภาคทฤษฎี เรียกว่า ปรียัติ เมื่อรอบรู้ทางทฤษฎีแล้ว ก็นำมาสู่ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ เรียกว่า ปฏิบัติ สุดท้ายก็จะเป็นที่ประจักษ์แก่ตนเอง เมื่อนำหลักพุทธมาปฏิบัติแล้วก็จะเห็น ผล เรียกว่า ปฏิเวธ เพราะทางสายนี้เหล่าพระอริยสงฆ์ทั้งหลายใช้เป็นแนวทางเดินปฏิบัติเป็นตัวอย่างแล้ว และให้ผลแล้ว

๔) การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคม

๕) การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ เช่น สอบบาลี-นักระธรรม,

๖) การพัฒนาและอธิบายหลักพุทธธรรมให้ตรงกับความสนใจของผู้เรียนรู้ / ผู้ปฏิบัติ,

๗) การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในแนวต่างๆ เช่น อานาปานสติ, สติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น

การบริหารภายใต้พระธรรมวินัยและความสามัคคีของหมู่คณะ

การบริหารจัดการกิจการงานปกครองคณะสงฆ์ในระดับจังหวัด ได้ยึดถือพุทธบัญญัติแห่งพระธรรมวินัยเป็น ส่วนสำคัญ ได้แก่ ศีล ๒๒๗ ข้อ ข้อปฏิบัติอื่นๆ ได้แก่ ความเคารพในพระอุปชฌาย์ อันเตวาลิก ความเป็นนวกะภุมิ พระผู้มีพรรษาน้อย เคารพ พระเถระผู้มีพรรษามาก เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อพัฒนารูปแบบในส่วนของพระธรรมวินัย แข็งแรงทางด้านจิตใจ มั่นคงเชื่อมั่น นอกจากนั้นก็ยังดำเนินการตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ที่ได้กำหนดกฎระเบียบ นโยบาย วิธีการปกครองให้สอดคล้องกับทางโลก โดยมีการพัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมกับกาลเวลาซึ่งผลจากการวิจัยครั้งนี้ ได้พบว่า ข้อที่เป็นพระธรรมวินัยเป็นการจัดการบริหารรูปแบบของคณะสงฆ์แบบหลวมๆ คือเป็นข้อบังคับ กฎระเบียบ ที่พึงปฏิบัติเมื่อฝ่าฝืนก็จะมีเจตนาเป็นตัวหลักในการพิจารณา เช่น พระธรรมวินัยในข้อที่ว่าอาบัติต่างๆ เมื่อเกิดอภิรณก็จะมีกรอบสอบสวนโดยใช้วิจารณ์ญาณ เจตนาเป็นแบบในการปฏิบัติ ซึ่งไม่เหมือนกับ พระราชบัญญัติ กฎระเบียบ ของพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ เป็นแบบเคร่งครัด ถือว่าต้องปฏิบัติ ถ้าไม่ปฏิบัติก็จะมีผลในการบังคับใช้ในแง่ของกฎหมายบ้านเมือง และพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพื่อความสามัคคีของหมู่คณะ

ส่วนการสื่อสารกับสังคมนั้น พบว่าการสื่อสารของพระสงฆ์ต่อสังคมส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารเพื่อการที่จะบอกบุญ แต่ไม่บอกกุศล คำว่าบอกบุญ คือส่วนใหญ่จะพบว่ามี การสื่อสารสังคมในเรื่องการเชิญชวนทำบุญ ก่อสร้าง กฐิน ผ้าป่า เชิญชวนบริจาค คำว่า ไม่บอกกุศล หมายถึง การประชาสัมพันธ์สื่อสารแก่สังคมให้รับรู้ผลการทำความดี เช่น การยกย่องคุณความดีขององค์กร ประชาชนที่ทำความดี หรือคำสอน เช่น ไบปลิว แผ่นพับ หรือหนังสือธรรมะ แม้แต่การสื่อสารทางสถานีวิทยุ ก็พบปัญหาเรื่องของทุนทรัพย์ ทุนธรรม ในการที่จะไปเผยแผ่

การสร้างประโยชน์ให้กับสังคม พบว่าคณะสงฆ์ทั้ง ๔ จังหวัดตัวอย่าง ทำให้เห็นเป็นประจักษ์แล้วว่าคณะสงฆ์ได้สร้างคุณประโยชน์อย่างมหาศาล เพราะ นโยบาย พันธกิจ ของคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน เช่น การจัดการบวช สามเณรภาคฤดูร้อน เป็นการนำเด็กเยาวชนเข้ามาศึกษาหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา แม้จะเป็นหลักสูตรระยะสั้น ก็ทำให้เด็กเยาวชน ได้ตระหนักถึง ความไม่เที่ยงต่างๆ ในด้านสังคม เช่น การบวชภาคฤดูร้อน เพื่อการป้องกันยาเสพติด การนำเยาวชนห่างไกลยาเสพติด ซึ่งปัญหานี้ ถือว่าเป็นปัญหาสังคมระดับต้นๆ ของประเทศที่มีผลวิจัยว่าเป็นภัยต่อ ความมั่นคงของประเทศ และความเจริญ โครงการศึกษาพุทธศาสนา วันอาทิตย์ฯ โครงการศึกษาธรรมศึกษา เหล่านี้ยังนับว่าเป็นโครงการ ที่คณะสงฆ์ทุกภาคส่วนทุกจังหวัดได้ยึดถือปฏิบัติ ประโยชน์ก็เพื่อที่จะให้ เด็กและเยาวชน อันจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าแก่ประเทศให้มี คุณภาพ คุณค่า เกิดประโยชน์สูงสุด

บทบาทพระสงฆ์ในภาพรวม นอกจากจะพัฒนาองค์กรตัวตนของ คณะสงฆ์เองแล้ว คณะสงฆ์ยังได้รับภาระในการพัฒนาสังคมอีกส่วนหนึ่ง เป็นประการสำคัญ ดังจะเห็นได้จากการนำหลักพุทธธรรมมาเผยแผ่และ นำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติ โดยการ พัฒนาศีล คือการพัฒนา กาย วาจา ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เห็นแก่ตน มีความรักมีความเมตตา ไม่ละโมภ เห็นแก่ได้ ไม่ว่าร้าย ไม่พูดร้าย ไม่กล่าวร้าย แก่ตนเองและผู้อื่นให้เสียหาย เรียกว่า มีสัมมาวาจา มีการประพฤติปฏิบัติกระทำการสิ่งใดๆ อันชอบ เรียกว่า สัมมากัมมันตะ และ เลี้ยงชีพชอบ คือ สัมมาอาชีวะ พัฒนาสมาธิ คือการระลึกรู้ชอบ มีสติ มีสัมมาสติ มีความพยายาม เพียรในความดีงามชอบ เรียกว่า สัมมาวายามะ และ มีความตั้งใจชอบ เรียกว่า สัมมาสมาธิ สุดท้าย คือการพัฒนาปัญญา คือ พัฒนาความเห็นถูกต้องชอบธรรม เรียกว่า สัมมาทิฐิ และ ดำริชอบ คิดชอบถูกต้องธรรมนองคลองธรรม

เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ คือการพัฒนาไตรสิกขานั้นเองเมื่อบุคคลนั้นว่าเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ทุกๆ หน่วยได้รับการพัฒนาดีแล้ว ก็ย่อมที่จะทำให้องค์สังคมดีตามไปด้วย เพราะการพัฒนาสังคม ก็คือ การพัฒนาไตรสิกขานั้นเอง

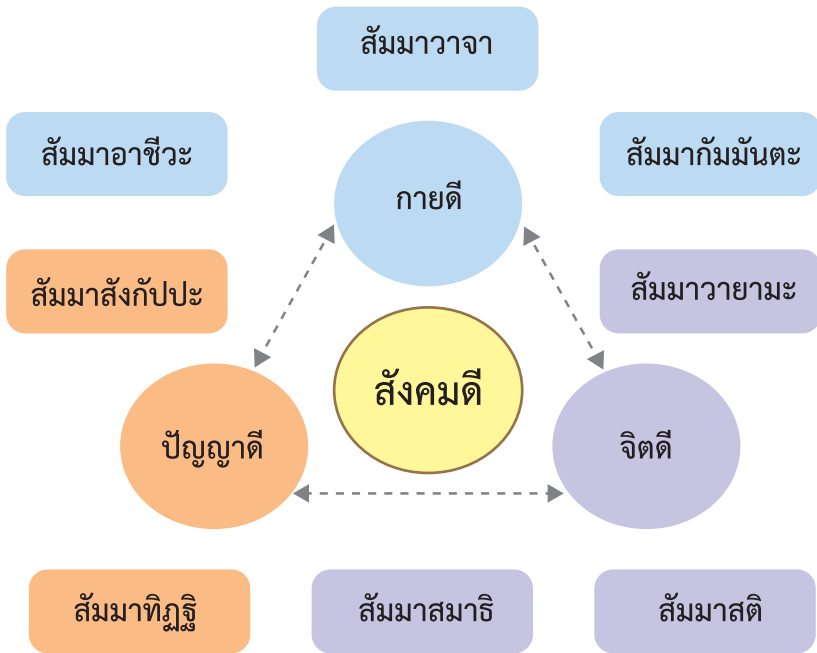
อีกประการหนึ่ง การพัฒนาสังคมที่เป็นรูปธรรมที่เห็นจากผลการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การที่คณะสงฆ์ได้เข้าไปร่วมมือในการพัฒนาสังคมและชุมชนในกิจกรรมต่างๆ เช่น การปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ การสร้างฝาย การตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์กลุ่มสังฆะ การตั้งธนาคารโคกระบือ การสร้างพุทธมณฑลของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย หรือแม้แต่การสร้างอุทยานพระพุทธรูปศาสนา นครสวรรค์ ฯลฯ งานเหล่านี้นับได้ว่าคณะสงฆ์ได้มีส่วนในการพัฒนาสังคมอย่างชัดเจน

มรรควิธีการบริหารของคณะสงฆ์เพื่อความสุขของประชาชน

การบริหารของคณะสงฆ์ที่ใช้มรรควิธีการในการบริหารนั้นก็ได้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการปกครองโดยใช้ **มรรควิธี ๘ ประการ** ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ คือ ปัญญาเห็นชอบ
๒. สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริชอบ
๓. สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ
๔. สัมมากัมมันตะ คือ การประพฤติดีงาม
๕. สัมมาอาชีวะ คือ การทำมาหากินอย่างสุจริตชน
๖. สัมมาวายามะ คือ ความอุตสาหะพยายาม ประกอบความเพียรในการกุศลกรรม
๗. สัมมาสติ คือ การไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเผลอ จิตเลือนลอย ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัวอยู่เป็นปกติ
๘. สัมมาสมาธิ คือ การฝึกจิตให้ตั้งมั่น สงบ สงัด จากกิเลส นีวรณอยู่เป็นปกติ

การบริหารคณะสงฆ์ที่จะมีสุขภาวะที่ดี จะต้องประกอบด้วย สุขภาพกายที่ดี คือมีมรรคในข้อที่ ๓, ๔ และ ๕ สุขภาพจิตที่ดี คือมีมรรคในข้อที่ ๖, ๗ และ ๘ และมีสุขภาพทางปัญญา คือมีมรรคในข้อที่ ๑ และ ๒ ดังแผนภาพต่อไปนี้

นอกจากนั้นบทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ก็ยังรักษาเอื้อเพื่อพระธรรมวินัย อนุเคราะห์พุทธศาสนิกชนอุบาสก อุบาสิกา และรับผิดชอบต่อสังคม โดยแยกเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

๑. รักษามั่นในพระธรรมวินัย คือ การรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาและเผยแผ่อย่างเหมาะสม โดยประพฤติตนในพระธรรมวินัยให้เหมาะสม

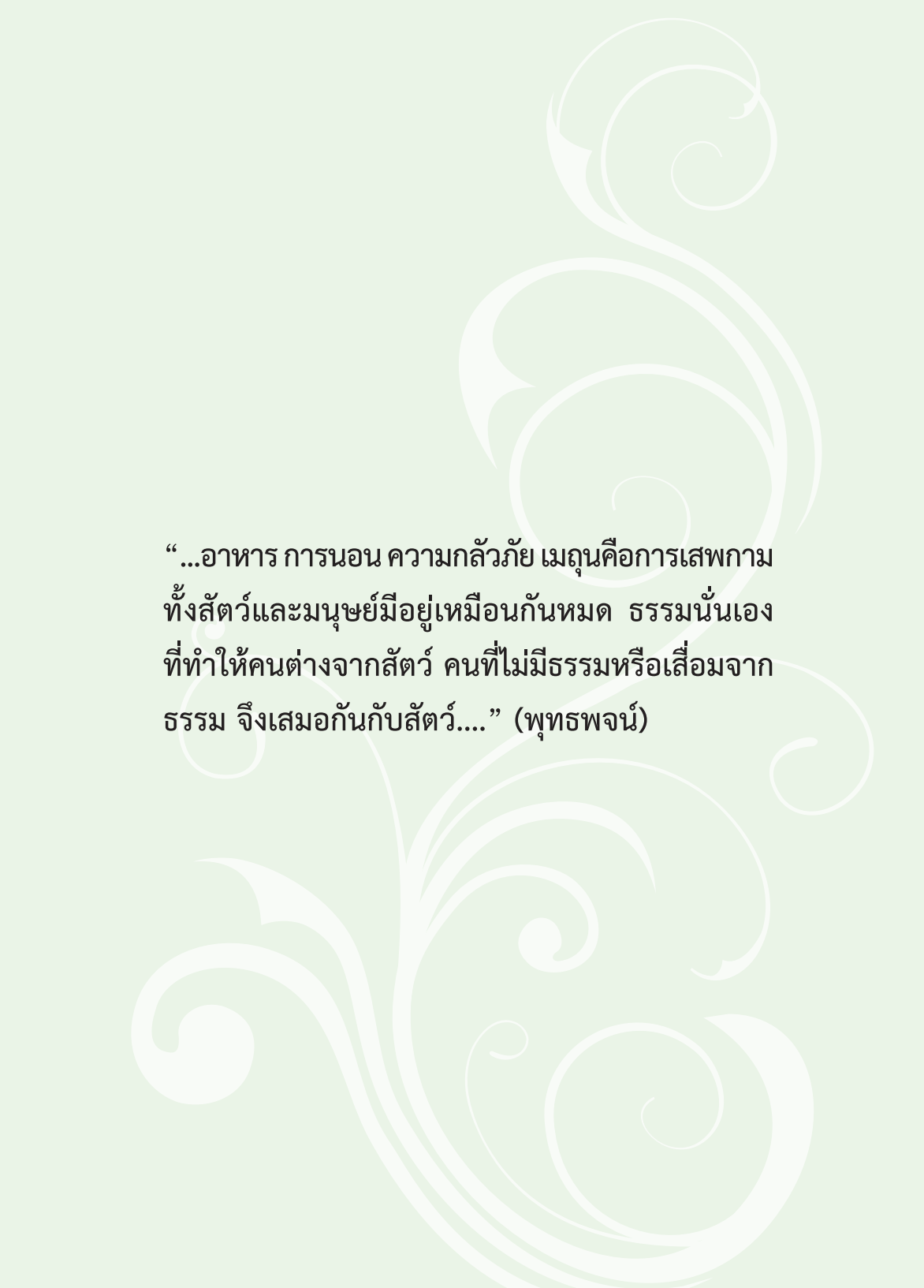
๒. ใส่ใจต่อประชาชน คือ ให้ความเมตตาต่อประชาชน ช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

๓. สอนคนให้ทำดี เน้นการสร้างความคิดของบุคคลสังคม

๔. นำพุทธวิธีสู่สังคม คือ เผยแผ่ธรรมอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อประโยชน์และความสุขของประชาชน

แผนภูมิ กรอบแนวคิดเครือข่ายภาคีกับการประยุกต์หลักพุทธธรรม ดังนี้

“...อาหาร การนอน ความกลัวภัย เมถุนคือการเสพงาม
ทั้งสัตว์และมนุษย์มีอยู่เหมือนกันหมด ธรรมนั่นเอง
ที่ทำให้คนต่างจากสัตว์ คนที่ไม่มีธรรมหรือเลื่อมจาก
ธรรม จึงเสมอกันกับสัตว์....” (พุทธพจน์)

บทส่งท้าย

สุขเพิ่ม เมื่อเริ่มธรรม

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ, ดร.

จากผลการศึกษาตามโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” ที่ได้สรุปในบทต่างๆ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมนั้น มีมิติการดำเนินการที่หลากหลาย ถ้ามองเป็นประโยชน์และความสุขก็จะเป็นความสุข หากมองเป็นความทุกข์หรือปัญหาของคณะสงฆ์และสังคมไทยก็เป็นความทุกข์ แต่ถ้าเราเริ่มด้วยธรรม คือ การคิดดี ทำดี พูดดี ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์และความสุข สิ่งเหล่านั้นก็จะเพิ่มพูนเป็นความสุขยิ่งๆ ขึ้นไป ฉะนั้น **สุขจะเพิ่มเมื่อเริ่มด้วยธรรม** โดยนัยแห่งพระพุทธศาสนา ดังนี้

ขั้นที่ (๑) “ทำหน้าที่ของตนเองให้ถูกต้อง เป็นธรรม”
 มนุษย์มีหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อการยังชีพและทำความดี
 การทำหน้าที่อย่างถูกต้อง เป็นธรรม และเป็นสุข สนุก
 กับสิ่งที่ทำ ย่อมจะทำให้ชีวิตมีความสุข

ขั้นที่ (๒) “พัฒนาตนเองในทิศทางที่ถูกต้องเป็นธรรม”
 มนุษย์กับเรียนรู้และการพัฒนาเป็นของคู่กัน การพัฒนา
 ด้านกาย ศีล จิตใจ และปัญญา จะนำพามนุษย์เข้าสู่
 ความจริงของชีวิตและความสุขในธรรม

ขั้นที่ (๓) “พัฒนาสังคมให้น่าอยู่ด้วยธรรม”
 มนุษย์ผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรจะช่วยคิดและทำให้สังคม
 น่าอยู่ ถ้าทุกคนช่วยกันพัฒนาสังคม สังคมก็น่าอยู่
 เพื่อการจัดการและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน

ขั้นที่ (๔) “สุขที่ได้ทำ ทำแล้วได้สุข”
 ไม่ว่าจะเป็นอะไรจะเกิดขึ้นบนโลกใบนี้ คนที่ทำงานด้วยความสุข
 ก็จะมีความสุขเพิ่มขึ้น หากทำด้วยความทุกข์ สิ่งที่เป็นทุกข์
 ก็จะตามมา ขอบใจมีความสุขในงานที่ทำ และทำด้วย
 ความสุขที่ถูกต้องเป็นธรรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

พระไตรปิฎก

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

หนังสือ

กองแผนงานสำนักงานอธิการบดี. **แผนยุทธศาสตร์ (พ.ศ.๒๕๔๘-๒๕๕๓)** ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (เอกสารอัดสำเนา). ๒๕๔๘.

เจษฎ์ สุขจิตต์ดิทกุล. (แปล). **ความสุขมวลรวมประชาชาติ**. กรุงเทพฯ : สงวนเงินมีมา. ๒๕๔๘

ทองศรี กำภู ณ อยุธยา. **ผู้นำทางสาธารณประโยชน์และประชาสังคม แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด**. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๔๖.

ทิพย์ชล เทพรังษีกุล. **การวิเคราะห์สื่อและการสร้างสารที่ใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด กับพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต**. กรุงเทพฯ: คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๓.

นพปฎล พงศ์ศิริวรรณ. **การปฏิบัติเพื่อพัฒนาความเมตตา: กรณีศึกษานักบวชสถานปฏิบัติธรรมหมู่บ้านพลัม**. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๔.

นิติ เอียวศรีวงศ์. “วัดไทย” หน้า ๓๐ ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑๗๐๐ ๑๕-๒๑ มีนาคม ๒๕๕๖.
บรรพต วีระชัย บุญลือ วันทายนันต์ และอร วีระชัย. **พระสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : มปท. ๒๕๒๓.

ประเวศ วะสี. สนวนโมกษ์ ธรรมกาย สันติอโศก. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหมอชาวบ้าน.

๒๕๔๑.

_____. **ลัทธิธรรมกายกับบทบาทของสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : สมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๒.

แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ฉบับที่ ๙, ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๕๔๕- ๒๕๔๖.

พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม และคณะ. **การเรียนรู้แบบมีความสุขเชิงพุทธ.** กรุงเทพฯ : รายงานวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระครูพิพิธสุตาท (พระมหาบุญช่วย สิริธโร). “สืบสารวัฒนธรรม ด้วยการนำของสังฆะ”. ใน **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ. พระศรีคัมภีร์ญาณ, รศ.ดร. บรรณาธิการ. (จัดพิมพ์เนื่องในงานบำเพ็ญพระราชกุศลน้อมรำลึก ๑๐๐ ปี วันสวรรคต สมเด็จพระปิยมหาราช ปี ๒๕๕๓). ๒๕๕๓.

พระธรรมคุณากรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.**

กรุงเทพฯ : เอส.อาร์.พรินต์ติ้งแมสโปรดักส์จำกัด. ๒๕๕๑.

พระธรรมปัญญาภรณ์ (สุชาติ ธมมรตโน ป.ธ.๙) และพระมหาทองดี (ปญญาวชิโร ป.ธ. ๙).

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี. กรุงเทพฯ : อาหารการพิมพ์. ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณากรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.**

กรุงเทพฯ : พุทธธรรม. ๒๕๕๑.

พระไพศาล วิสาโล. **พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต.**

กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์. ๒๕๔๖.

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท). **อุบลมณีกลางป่าพง.**ศูนย์เผยแผ่มรดกธรรม

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปญญ์ ๒๕๕๕.

พระมหาวงศ์ไทย ศรีลาภักย์. **ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๒๗).** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๒.

พระมหาภูมิจัย วชิรเมธี. **ปัญญาที่สากล คือ หลักประกันสิทธิมนุษยชนที่แท้.** กรุงเทพฯ : แพลน พรินต์ติ้ง จำกัด. ๒๕๕๒.

พระมหาสุทิตยอำภากโร และ เขมณัฏฐอินทสุวรรณ. **ตัวชี้วัดความสุข : กลยุทธ์การสร้างและการใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข**. พิมพ์ครั้งที่สอง. กรุงเทพฯ : ริชมกซ์อินเตอร์พรีน.

๒๕๕๓

พระระพินพุทธิสารโร (ด้วงลอย). **การศึกษาเชิงสำรวจขบวนการพุทธใหม่ในประเทศไทย**.

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๔.

พระราชวรมณี (ประยูรท์ ปยุตโต). **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง. ๒๕๒๗.

พิกุล วิภาสประทีป. **กรุณาแห่งหัวใจ**. กรุงเทพฯ : เสถียรธรรมสถาน. ๒๕๕๐.

พุทธทาสอินทปัญโญ **หนังสือประกอบความร่วมมือสนทนากับองค์ดาไลลามะ ณ กรุงเดลี สาธารณรัฐอินเดีย ระหว่างวันที่ ๑๕ - ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๕**.

พัฒนา กิตติอาษา. **ความเป็นอนิจจังของพุทธไทย : จากสิ่งตกทอดผูกพันจากอดีต ถึงความทันสมัยแตกตัวออกเป็นเสี่ยง” ใน วารสารสังคมศาสตร์ฉบับพิเศษ มานุษยวิทยา อุษาคเนย์ และชาร์ลส์คีย์ส: Anthropology, Southeast Asia and Charles Keyes. (วารสารสังคมศาสตร์: ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๓/๒๕๕๐) หน้า ๑๔๔. (อ้างอิง Keyes: ๑๙๗๓ : ๙๕)**

โยฮัน กาลตุง และไดซากุ อิเคดะ. **บทสนทนาระหว่างโยฮัน กาลตุงและไดซากุ อิเคดะ**. กรุงเทพฯ : ศยาม. ๒๕๔๐.

วิทยากร เชียงกุล. **จิตวิทยาในการสร้างความสุข**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร. ๒๕๔๘.

สมบุญรณ์ สุขสำราญ. **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงการเมืองและสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๗.

สมศักดิ์ ชุนห์ศรี. **ความสุขของสังคมไทยวัดด้วยอะไร. วารสารเศรษฐกิจและสังคม ฉบับกรกฎาคม- สิงหาคม. กรุงเทพฯ. ๒๕๔๘**.

สุเมธ เมธาวิทยกุล. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ : โอเดียนไตร์. ๒๕๓๒.

เสรี พงศ์พิศ. **อยู่เย็นเป็นสุข (๑) ความสุขมวลรวมประชาชาติ. มติชนสุดสัปดาห์. หน้า ๓๐ ๑๗-๒๓ มิถุนายน ๒๕๔๘**.

เสรี สีสาลย์. **เศรษฐกิจโลก เศรษฐกิจไทย ในสถานการณ์ปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ :

บริษัท ชัม ชิสเท็ม จำกัด. ๒๕๔๖

เอกวิทย์ ณ ถลาง, สารานุกรม. **บนเส้นทางการแสวงหาโฉมหน้าใหม่ของการศึกษา**

ไทย : ชุมชนทางวิชาการ รายงานการประชุมทางวิชาการครั้งที่สี่ พฤษภาคม

๒๕๑๖ กรมสามัญศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ. ๒๕๑๗.

อภิชัย พันธเสน และคณะ. **พุทธเศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์. ๒๕๔๔.

_____. **การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดย่อม**.

กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๖.

ภาษาอังกฤษ

Berger, Peter. ๑๙๖๗. **The Sacred Canopy: Elements of Sociological Theory of Religion**. New York: Doubleday.

Dawson, Lorne L. ๑๙๙๘. “Anti-Modernism, Modernism, and Postmodernism: Struggling with the Cultural Significance of New Religious Movements” **Sociology of Religion**, ๕๙(๒): ๑๓๑-๑๕๖.

Donald K. Swearer. ๒๕๔๗. **Buddhism and The Challenges of the Modern World = พระพุทธศาสนากับการทำลายโลกสมัยใหม่**. เอกสารประกอบการบรรยาย ๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๗. ณ หอประชุมใหญ่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

PhayomKallayano (Phra). ๑๙๙๖. “Monk: Social Hedonism can only Result in Unrest” Bangkok Post, **Post Weekly Review**. May, ๓.

Pitchford, Susan, Christopher Bader, and Rodney Stark. ๒๐๐๑. “Doing Field Studies of Religious Movements: An Agenda” **Journal for Scientific Study of Religion**, ๔๐(๓): ๓๗๙-๓๙๒.

Tambiah, Stanley. ๑๙๗๖. **World Conqueror and World Renounce: A Study of Buddhism and Polity in Thailand Against a Historical Background**. Cambridge: Cambridge University Press.

Stone, D. ๑๙๗๘. “New Religious Movements and Personal Religious Experiences” **Sociological Analysis**, ๓๙: ๑๒๓-๑๓๔.

Westley, F. ๑๙๗๘. “The Cult of Man: Durkheim’s Predictions and the New Religious Movement” **Sociological Analysis**, ๓๙: ๑๓๕-๑๔๕.

บทสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน (วงศ์แก้ว) ผศ. ดร., รักษาการคณบดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, (๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๕).

สัมภาษณ์ พระราชบัณฑิต รักษาการอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, (๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๕).

สัมภาษณ์ พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริญาโณ, ป.ธ.๙) คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๖).

website

ภิญญา เฟื่องฟูสกุล, **สังคมไทยเป็นสังคมพุทธจริงหรือ.**

(Online) www.thelandfoundation.org/?download=๕-๐๖-๐๘%๒๐Apinya.doc, ๒๕๕๔.

Berger, Peter. ๑๙๖๗. **The Sacred Canopy: Elements of Sociological Theory of Religion**. NewYork: Doubleday.

(Online) <http://www.dailynews.co.th/education/๑๕๙๗๑๗> (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๑ พ.ย.๒๕๕๕)

(Online) http://www.infopali.net/meagongpali/admin_meagon.pali.html (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๓ มิ.ย. ๒๕๕๕).

หนังสือนี้สังเคราะห์จากแผนงานวิจัยและโครงการวิจัย ประกอบด้วย

แผนงานวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้าง
เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”**

คณะผู้วิจัย พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (หัวหน้าแผนงานวิจัย)
นายสายชล ปัญญชิต (รองหัวหน้าแผนงานวิจัย)
นางสาวแพรวนภา ไผ่เครือ
นางสาวรินนา ทากุดเรือ

โครงการวิจัยย่อย ๕ โครงการ ได้แก่

โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ : การพัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์กรและการสร้าง
เครือข่ายทางสังคม : กรณีศึกษากลุ่มพระสงฆ์และองค์กร
เผยแผ่พุทธธรรมในแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาจิตใจและ
ปัญญา

คณะผู้วิจัย ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี (หัวหน้าโครงการ)
พระระพิน พุทธิสารโ
ดร.ศศิวรรณ กำลังเสริมสิน
นายอนุพงศ์ อินทรีย์

โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ : การบริหารจัดการองค์กรและการสร้างเครือข่ายของ
กลุ่มสังคมพัฒนาเพื่อชีวิตและชุมชน

คณะผู้วิจัย พระครูพิพิธสุตาทร (หัวหน้าโครงการ)
พระมหาสุเทพ ผิวเผือด
นางไฉไลฤดี ยวนสิริ
นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ
นางสาวสกุณา คงจันทร์
นางสาวพรทิพย์ อินทจักร์

โครงการวิจัยย่อยที่ ๓ : การบริหารจัดการองค์กรและการสร้างเครือข่ายทางสังคม
ของ ขบวนการพุทธใหม่ในประเทศไทย

คณะผู้วิจัย ดร.จักรกริช สังขมณี (หัวหน้าโครงการ)
นายสายชล ปัญญาชิต
ผศ.ดร.สุวิญ รัชส์สัย

โครงการวิจัยย่อยที่ ๔ : รูปแบบและกระบวนการสร้างองค์ความรู้และเครือข่าย
การเรียนรู้ขององค์กรการศึกษาทางพระพุทธศาสนา
ในประเทศไทย

คณะผู้วิจัย พระราชวรมณี คณบดีคณะพุทธศาสตร์ (หัวหน้าโครงการ)
พระมหาประยูร โชติวโร
พระสรวิชัย อภิปัญญา
รศ.พูนทรัพย์ เกตุระวีรพงศ์
ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

โครงการวิจัยย่อยที่ ๕ : รูปแบบการบริหารจัดการและการเสริมสร้างเครือข่าย
ขององค์กรพระพุทธศาสนาด้านการปกครองในสังคมไทย

คณะผู้วิจัย ผศ.ดร.วันชัย พลเมืองดี (หัวหน้าโครงการ)
พระครูพิศาลสรกิจ
พระครูสุนทรกิตติคุณ
ผศ.อาณนัท เมธีวรฉัตร
นางอุมาพร องค์กรสิงห์

เกี่ยวกับผู้เขียน

๑. พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร (อบอ่อน), ดร.
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระครูพิพิธสุตาร, ดร. (บุญช่วย สิรินทโร)
อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๓. อาจารย์ ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี
อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. อาจารย์ ดร.จักรกริช สังขมณี
อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๕. อาจารย์สายชล ปัญญชิต
นักวิจัยอิสระและอาจารย์พิเศษภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๖. นายภูเบศ วณิชชานนท์
นักวิจัยอิสระ
๗. พระราชวรมนี, ดร. (พล อาภาภโร)
คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘. ผศ.ดร.วันชัย พลเมืองดี
อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

“ความสุขในเชิง Happiness เป็นความสุขที่สัมพันธ์กับความรู้สึกทางจิต (mind) และ ใจ (Heart) มีลักษณะสงบและดำรงอยู่ที่ยาวนาน เป็นภาวะแห่งการปล่อยวาง (Stage of liberation) ที่ปราศจากความรู้สึกทุกข์ทรมาน (Suffering) แตกต่างไปจากความสุขเชิงทฤษฎี (Pleasure) ที่มักติดอยู่ในรูป รส กลิ่น เสียง ที่แปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็วทุกขณะ จึงไม่ถือว่าเป็นความสุขที่แท้จริง เพราะเป็นแต่เพียงความสำราญชั่วคราวที่ตั้งอยู่ไม่นาน ต้องอาศัยการพึ่งพิงวัตถุหรือเงื่อนไขจากปัจจัยภายนอกอยู่ตลอดเวลา ซึ่งหากไม่สามารถรู้เท่าทันตามสภาวะความเป็นจริงเหล่านั้น ก็ย่อมไม่สามารถหลุดพ้นจากความต้องการที่กระตุ้นเร้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุดได้ ”